

de citar a outra parte, & o juiz determina, que não há de ser citada, ou julga que a citação, que he já feita, he nenhuma, ou nam valioza, ou julga, que o demandado não he obrigado a responder, ou que o Actor não he pessoa pera demandar, ou que o libello, ou petição nam procede, &c. & in §. sequenti agit de interlocutorijs continentibus gravamen irreparabile, à quibus etiam appellare concedit.

5. Vides, sapientissime Lector, qualiter Legislator noster declaret, quænam interlocutoria vim definitivæ habeat. Nam, licet hoc nomen non exprimat, tamen aperte constat illas interlocutorias in dicta *Ordinat.* definiti, ut de similibus interlocutorijs loquendo expressit *Ordinat.* 110, eas appellando vim definitivarum habentes *lib. 3. tit. 84. §. 4. agnoscit Barb. ibi num. 2. Souza præceptor Conimbr. in rubr. de sententia, & re judic. numer. 18.* ubi ex hac *Ordinat. cum Valasco conf. 47.* deducit definitionem interlocutoriarum habentium vim definitivarum, & est apertissimum.

6. Constat igitur ex prædicta *Ordinatione*, ut interlocutoria vim definitivæ habere dicatur, omnino requiri, quod per eam impediatur, deveniri ad definitivam, nisi nova facta citatione.

7. Ratio autem, quare Legislator noster interlocutorijs prædictum effectum operantibus, & non alijs, illud nomen tribuit, ea est, quia scilicet, ut interlocutoriæ vim definitivarum habere didicantur, & sic tale nomen illis conveniat debent etiam habere diversam ab alijs naturam, & operari effectum aliquem conformem illi nomini, illud enim diversum, diversam etiam rei naturam demonstrare solet, *text. in l. Si idem C. de codicilis.* Si autem attente consideremus nulli interlocutoriæ definitivæ vim habentis nomen debetur; nisi illi, quæ determinat instantiam, & impedit deveniri ad definitivam, nova citatione non præcedente: ista enim interlocutoria, cum perimat instantiam, & iudicium finiat, certo modo operatur (saltem respectu processus, & instantiæ

quam definit) idem, quod definitiva respectu negotij principalis, imò ipsum principale aliquo modo determinat, nam impedit ad illud deviniri (nisi novo iudicio instituto) & sic saltem ad tempus operatur idem, quod definitiva posset operari, nam ut ipsa posset Reum absolvere, sic ista cum absolvit ab observatione iudicij, & à causa ipsa in effectum, cum novum iudicium non instituitur, quod sentiens *glosa in l. Post sententiam, verbo, Plurunque C. de sententijs, interlocutorijs,* appellavit interlocutoriam totam causam decidendam illam, quæ pronunciat non esse producendum in causa, vel absolvit, ab instantiæ quæ aperte sunt interlocutoriæ vim definitivarum habentes: & non desuere, qui ex dicto effectu eas absolute definitivas appellarent, ut norat *Souza præceptor Conimbr. in dicta rubr. de sententia, & re jud. num. 37.* Cum igitur solæ prædictæ interlocutoriæ, & non aliæ illum operentur effectum, illis tantum potuit conveniri nomen, vim definitivarum habentium.

Ab huiusmodi Legislatoris nostri interlocutoriarum, vim definitivarum habentium descriptione non dissonant, quæ scripsit *Bart. in l. Quod iussit ff. de re jud. num. 20. Abbas in cap. Cum cessante num. 11. de appellat. Maranta de Ordin. judic. 6. part. actu 1. num. 42. Gail cum Franco, & alijs lib. 1. observat. 130. num. 6. Minsing. cent. 3. observat. 88. num. 2. Valasco conf. 47. num. 6. Scaccia cum pluribus de appellat. quæst. 17. limit. 47. num. 207. asserentes illam interlocutoriæ vim definitivæ habere, quæ imponit finem instantiæ, & iudicis officio; neque illa, quæ traddidit *Scaccia dicto loco, & Abbat. Imol. faz. Alex. & alijs Valasco supra num. 1.* dicentes, illam interlocutoriæ vim definitivæ habere, quæ post se non sperat aliam in principali ab eodem iudice.*

Verum, licet illa Doctorum dicta, alijs additis declarationibus, possent Legislatori nostro, & juri ipso reddi conformia, tamen sine illis tuta non sunt, neque

neque illa subintellexere prædicti DD. nam ex exemplis, & particularibus casibus, in quibus ipsi dixerunt interlocutorias vim definitivarum habere, constat apertissimè illos non sensisse subintelligendas condiciones omnino necessarias, ut regulæ illæ ab eis traditæ possent esse veræ, quas nos statim ponemus.

- 8 Requiritur ergo omnino, primò, ut illa interlocutoria impediatur deveniri ad definitivam, & non sufficit, quòd per eam iudicis officium finiatur; nam per interlocutorias, quæ proferuntur post definitivam sæpe iudicis officium finiatur: & tamen juxta proximè dicenda non possunt habere vim definitivarum.
- 9 Secundò requiritur, quòd tempore, quo proferuntur tales interlocutoria, adhuc definitiva non sit prolata, nam, si ea jam prolata fuerit, interlocutoria post eam prolata non poterunt vim definitivarum habere, quia jam non impediunt deveniri ad definitivam, siquidem illa jam prolata est, nec ejus vim, & locum potest interlocutoria usurpare, cum ipsa definitiva suam vim sibi retineat, nec, quando ipsa adest, possit alia in ejus locum intrare, neque tandem verificari requisitum dictæ *Ordinationis ibi. nem dar sentença definitiva no principal*. Et sic deficiente hoc requisito, alia, de quibus supra, non sufficiunt, ut interlocutoria possit vim definitivæ habere, & tale nomen consequi: quòd sentiens noster Legislator cautè posuit omnia exempla interlocutoriarum vim definitivarum habentium in interlocutorijs prolatis ante definitivam.
- 10 Ex dictis infertur primò, tutas non esse prædictas DD. regulas relatas numer. 7. *versic. ab hujusmodi*, nisi additis prædictis declarationibus.
- 11 Infertur secundò, minus tutam esse regulam traditam à *Maranta dicto loco num. 45*, scilicet omnem interlocutoriam, quæ aliquid dari, vel fieri pronunciat, vim definitivam habere, nam confunditur ex dictis, & quoniam alias omnis interlocutoria vim definitive haberet, nam

omnis, aliquid dari, vel fieri, pronunciat. Ex quibus jam tanquam non tutam dictam regulam explicaverat *Bart.* quem refert idem cum eo sentiens *Valascus dicto conf. 47. num. 8.* facit, quia alias interlocutoria, quæ jubet, attentum restitui, vel alimenta præstanda, diceretur vim definitivæ habere, cujus contrarium placuit *Scaccia de appellat. quest. 17. limit. 47. membr. 1. num. 171. Lancelot. de attent. 3. part. cap. 28. num. 17. cum Franco*, quem citat, & cujus autoritas in hac re magna est.

Infertur tertio, non habere vim definitivæ interlocutoriam illam, quæ non impedit deveniri ad definitivam cum cæteris requisitis supra traditis, licet determinet aliquem articulum emergentem, magnam præjudicium afferentem, vel parti, vel causæ principali, quamvis, tales interlocutorias vim definitivarum habere, scripserit *Maranta de Ordin. judic. 6. part. tit. decisoria judicij actu 1. num. 44. cum glos. Bald. & Alex.* quos citat, & sequitur cum alijs *Carrera Primarius Salmanticens. in l. 1. num. fin. ff. de re judic. Iaz. & Alex. relati à Valasco dicto conf. 47. num. 4. & cum alijs Minsing. dict. cent. 3. observ. 88. numer. 2. Gaul. lib. 1. observ. 130. num. 6. Paz in Praxi 7. part. tom. 1. cap. unico num. 82.* qui cum *Panormit. quem allegat*, scripsit, illam interlocutoriam, quæ quasi definit negotium principale, non tamen in totum, vim definitivæ habere. Sed contrarium jure optimo, placuit *Lancelot. Inst. juris canon. lib. 3. tit. de sententijs in principio, & Souza præceptor. Conimbr. in dicta rubr. de sententia, & re judic. num. 8.* & Jure Nostro agnovit, *Valasc. dicto conf. 47. num. 4. & melius numero 6. versic. Quinto infertur, & confirmatur in dicta l. 2. ff. de appellat. receptu. ubi sententia tam grave præjudicium afferens ab omnibus dicitur irreparabilis; non verò definitivæ vim habens, tandem ex dictis quest. 3. quasi per totam, ubi probavimus apertissimè, interlocutorias maximè præjudicantes negotio principali esse interlocutorias*

locutorias simplices, & à quibus appellare non licet: ex quo concluditur vim definitivarum non habere, & ibidem *num. 17.* respondimus ad *textum in l. Intra utile ff. de minoribus*, in quo *textu* fundantur aliqui, ex dictis Doctoribus, cum tamen nec ipsius summarium ex eo *text.* deducat interlocutoriam, de qua ibi, vim definitivæ habere. sed gravamen irreparabile continere, quod, nec verum esse citato loco demonstravimus, defendentes sententiam, de qua ibi, fuisse definitivam vere, & propriè, nec ex eo *text.* contrariam deduci resolutionem.

13 Infertur quartò in civiliter dixisse *glossam, Bert. Abbat. Felin. Afflict. & Guid.* quos refert *Valasc. dicto conj. 47. num. 5. Scacciam cum alijs de appellat. quest. 17. limit. 47. membr. 1. num. 175. Misfing. cent. 3. observ. 88. num. 2.* vim definitivæ habere interlocutoriam illam, perquam iudex se competentem pronunciat, nam nulla minus (etiam secundum regulas ab ipsis traditas) vim definitivæ habere posse, videtur. Unde contrarium scripsit *Gam. decis. 159 & 362. Cab. 1. part. decis. 156. Gayl. lib. 1. observ. 103. num. 9.* qui eam appellabilem dicit propter irreparabile gravamen, quod continet, non propter vim definitivæ *Barb. ad S. Conc. Trident. dicta sess. 24. cap. 20. verbo, vel à definitiva*, ubi plures citat, qui asserunt, à tali interlocutoria appellari non posse; & quamvis nos hoc non probemus, imò appellabilem judicemus, cum non præjudicet negotio principali, tamen ad propositum constat, illos Doctores non intellexisse talem interlocutoriam vim definitivæ habere, siquidem ab ipsa appellare non concedunt, cum ibidem *S. Concil. Trident.* exprimat, & nemo dubitet, appellari posse ab illis, quæ prædictam vim habent; ergo, illam non habere intelligunt Doctores illi, qui ibidem appellandi ab ea licentiam negant.

14 Infertur quintò, perperam scripsisse *Scacciam de appellat. dicto loco num. 172. post citatos à Lancelot. de attent. 3. part. cap. 28. à num. 12.* dicentes, interlocuto-

riam latam super revocatione attentatorum incidenter petita definitivæ vim habere, nam in tali interlocutoria nullum ex requisitis intervenit, ut possit dici, vim definitivæ habere; unde contrarium rectius placuit *Lancelot. dicto loco num. 17. & Franco ab eodem citato*, cujus auctoritas in hac re magna est, ut ipse *Lancelot.* ibi testatur, & advertendum, quòd, licet *Lancelotus* ibi solum dicat, interlocutoriam esse, & non addat, non habere vim definitivæ, tamen ibi interlocutoriam dicit quasi oppositè vim definitivæ habenti, nam ibi erat controversia, an mera interlocutoria esset, an verò definitivæ vim haberet, ut videre est *num. 12. & à num. 31.* in limitationibus ibi positis.

Infertur sextò, immeritò asseruisse *Marantam supra num. 42. Scacciam de appellation. dicto loco num. 185.* vim definitivæ habere interlocutoriam illam, quæ pronunciat, appellationem esse desertam nam nec impedit deveniri ad definitivam, quia ipsa jam prolata est, nec de causa principali potest tractari, nova præcedente citatione, quæ sunt omnino necessaria requisita. Unde (licet his rationibus non expressis) de illa assertionem dubitaverant relati à *Scaccia* ubi *proximè vers. Contra cum sequentibus numeris.*

Infertur septimò, immeritò, quoque **16** scripsisse *Barbos. in remissionibus ad Sacro. Concil. Trident. dicto cap. 20. verbo, vel definitiva, Valascum dicto cons. 47. numero 6. vers. Quarto*, vim definitivæ habere interlocutoriam, quæ denegat appellationem; nam confunditur ex dictis proximè, & probatur ex *Ordinatione lib. 1. tit. 58. §. 27.* ubi non conceditur ab ea appellatio, sed gravamen, cum illa concedenda foret, si vim definitivæ haberet, ex *Ordinatione sæpè citato tit. 69. in principio.* Item, quia potest revocari ab eodem iudice ex *Ordinatione lib. 3. tit. 65. in principio*, quod tamen non liceret, si vim definitivæ haberet ex *Barb. in l. Si debitori 21. num. 111. ff. de judic. Maranta de Ordin. judic. 6. part. tit. de sententia num. 32. Scaccia de appellat. quest. 17. lim.*

17. *lim. 47. num. 178.* & in effectu interlocutoriam sine vi definitivæ eam appellat. *Greg. Lop. verb. De otras in lib. 2. tit. 22. partu. 3.* & sanè secundum suprâ resoluta dicenda est hæc interlocutoria continens gravamen irreparabile.

17 Infertur octavò, suspectum esse illud, quod scripsere *Maranta dicto loco numer. 28. & num. 42. Scaccia, ubi suprâ num. 187. Cum alijs*, quos refert asserentes, præceptum desolvendo habere vim definitivæ; nam, cum ibi nulla alia causa remaneat indefinita, nec possit de ea, novâ factâ citatione, iterum tractari, non potest vim definitivæ habere pronuntiatio illa, aut aliqua similis ex resolutis suprâ. Unde (licet his non cognitis fundamentis) dictum præceptum, vel esse simplicem interlocutoriam, si sine causæ cognitione, præcipuè cum clausula, *si gravatus compareas*, proferatur, vel si ordine judiciario, definitivam esse, meritò concludit idem *Scaccia de sententia, & re judicata. glos. 14 quest. 5. à num. 4.* Sentit, licet statim commisceat, *Maranta dicto numer. 28.* & nos resolvimus *quest. 1. num. 22.* omnino esse definitivam. Eodem modo impugnatur, quod de sententia multâ similiter scripsere *Maranta dicto numer. 42. Scaccia ubi proximè num. 16.*

18 Infertur nonò, tutum non esse, quod dixerunt *Maranta dict. loco num. 29. & 42. & Scaccia de appellat. dicta quest. 17. limit. 47. membr. 1. num. 204. & cum pluribus limit. 6. membr. 4. num. 130.* Scilicet, secundum decretum vim definitivæ habere, nam confunditur dictum illud ex rationibus proximè factis, & quia, cum verum possessorem constituat missum in possessionem, æquiparatur sententiæ prolata in possessorio, quæ definitiva est; non obstante, quod amoveri possit possessor instituto iudicio ab adversario super proprietate, ut agnoscunt *Maranta dicto loco num. 35. Scaccia de appellat. quest. 17. limit. 6. membr. 2. num. 2. & membr. 3. num. 5. Præceptor Souza in dict. rubr. de sententia, & re judicata num. 38.* Et si tale præceptum ex aliquibus rationi-

bus magis interlocutorium esse placuerit, simplex interlocutoria est dicenda, siquidem revocari potest, ut probat *Scaccia de appellat. quest. 19. rem. 1. limit. 6. n. 4. Marantacum Alexand. dicto num. 29.* quod efficax est argumentum, vim definitivæ non habere: illæ enim interlocutoria, quæ talem vim habent, revocari non possunt, ut cum *Barb. Maranta, & alijs* diximus suprâ *num. 16.* Eodem modo impugnavimus resolutionem *Pereir. de Castro de manu Regia 1. part. cap. 21. num. 7. vers. manet*, dicentis, sententiam super manutentione esse definitivam, vel vim definitivæ habere, de quo ultimo dubitamus ex dictis.

Infertur tandè, non posse dic inter-¹⁹locutoriam vim definitivæ habere, quia definit illum articulum, super quo proferitur, ut malè dixerunt *Felin. in rubr. de re judicata num. 2. Gayl. lib. 1. observ. 130. num. 2.* Nam, si ex hoc tale nomen convenit, nulla erit interlocutoria, quæ vim definitivæ non habeat, quia unaquæque suum articulum definit, propriè igitur, & juridicè solum tales appellari possunt, quæ habent requisita à nobis suprâ adnotata.

Ex quibus omnibus consequitur, solas²⁰ ferè interlocutorias absolventes ab instantia, & observatione iudicij posse propriè vim definitivarum habere. Dixi ferè, quia eandem vim habent denegationes citatoriarum ad causam, cum tamen istæ ante instantiam captam proferantur, juxta *Ordinationem dicto tit. 69. suprâ re. latam*, & quia in effectu impediunt, deveniri ad definitivam. Et de absolutionibus ab instantia vim definitivarum habere meritò dixerunt *Maranta dicta 6. part. tit. Decisoria iudicij num. 42. Scaccia de sententia, & re judicata glos. 14. quest. 5. num. 20. & appellat. quest. 17. limit. 47. membr. 1. num. 27. vers. Contra primum à quo tamen caveas duobus numeris antecedentibus, Cabed. 2. part. aresto 33.*

Ceteræ autem interlocutoria, quæ²¹ appellabiles fuerint, poterunt tales esse

ex eo, quia habent gravamen irreparabile, prout habent plures, de quibus Doctores dixerunt, habere vim definitivarum: quod nos impugnavimus, licet, appellabiles esse, non negamus ex eo, quia gravamen irreparabile producant illas tamen,

quæ negotio principali maxime præjudicant, nec appellabiles esse, nec vim definitivarum habere, nec gravamen irreparabile producere, sed reparabile, contentimus ex dictis hac, & præcedenti *quæstione per totam.*

QUÆSTIO QUINTA.

In quibus casibus de Jure Regio sit gravamen in processu, non aliter, interponendum, & quando, qualiter, & per quem debeat tale gravamen emendari, & reparari?

SUMMARIUM.

- 1 **O**rdination. lib. 3. tit. 20. §. 46. dispositio refertur.
- 2 Licet verbis Lusitanis loquatur dicta Ordination, difficile tamen est cognoscere, quanam interlocutoria dicantur pertinere ad ordinem processus.
- 3 Interlocutoria ad ordinandum processum pertinentes, in nostra opinione, sunt illæ, quæ præjudicant negotio principali.
- 4 Probatur assertio.
- 5 Adaptantur Ordinationis verba prædictæ resolutioni.
- 6 Ratio, in qua fundatur prædicta Ordination. dispositio, assignatur.
- 7 Ad cognoscendas interlocutorias pertinentes ad ordinem processus recurrendum est ad resoluta à nobis quæst. 3.
- 8 De jure communi nulla potestatio requiritur, ut Superior de appellatione definitiva cognoscens possit revocare interlocutorias præjudicantes, secus de jure Regio.
- 9 In aliquibus casibus solum in processu gravamen interponitur, quamvis interlocutoria proprie non sint de pertinentibus ad processus ordinem.
- 10 A pronuntiatione super exceptionibus dilatoris, in processu tantum gravamen interponitur.
- 11 Difficilis, & notabilis est. Ordinatio lib. 3. tit. 20. §. 9. disponens generaliter dicto num. præcedenti.
- 12 Verba dictæ Ordinationis ibi, & doque sobre as ditas excepçoens pronuntiar, non possunt comprehendere pronuntiationem declarantem, dilatorias probari, Actoremque non audiendum.
- 13 Dicta Ordinatio recessit à jure communi, secundum quod ab interlocutorijs super dilatorijs licet appellare.
- 14 Eo ipso, quod Legislator noster concedit gravamen in processu, tacite concedit Superiori cognoscenti de appellatione definitiva gravamen illud revocare, licet non sit præjudicans negotio principali.
- 15 A condemnatione expensarum retardationis incidenter facta solum in processu aggravatur.
- 16 Ab interlocutoria pronuntiantè, non probari exceptionem peremptoriam oppositam in vim dilatorie, solum in processu aggravatur.
- 17 Ab interlocutoria admittente appellationem in processu tantum aggravatur.
- 18 Contrarium probatur, & esse casum gravaminis per instrumentum.
- 19 Respondetur Ordinationi lib. 3. tit. 20. §. 8 quæ dictæ resolutioni obstare videtur.

- 20 A pronuntiatione super attentato in processu tantum aggravatur secundum Phæbum, & Valascam.
- 21 Dicta assertio indistinctè vera non est.
- 22 Attentatum opponi potest, vel principaliter, vel incidenter.
- 23 A pronuntiationibus super attentato principaliter, intentato (excepta illa, quæ provinciatur attentati articulos admittere) non aggravatur in processu, sed appellatur.
- 24 Ab interlocutoria, quæ admitti articulos, vel petitionem attentati principaliter oppositi, in Regno, aggravari debet in processu tantum.
- 25 Non ineptè aliquando adjicitur ab Advocatis, quæ poem por aggravato nos autos o recebimento do libello.
- 26 Ab interlocutoria pronuntiante, probari attentatum oppositum per modum exceptionis, & non audiendum attentantem, donec restituat, debet appellari, & non gravamen in processu interponi.
- 27 A cæteris pronuntiationibus super attentato opposito per modum exceptionis, aggravari debet in processu.
- 28 Impugnatur Phæbus indistinctè asserens, à pronuntiationibus super attentatis in processu tantum aggravari.
- 29 Distinctio, cum qua loquitur Valascus circa prædicta non est sufficiens, nec omnino tuta.
- 30 Refellitur ratio, quam assignat Valascus dicens ideo non posse extra processum aggravari à pronuntiationibus super attentato incidenter propositis, quia interlocutoria sunt.
- 31 Si Senator de causa cognoscat, qui in Senatu sine appellatione, aut gravamine causam illam principalem definire debeat, poterit aggravari per petitionem ab ejus interlocutoris aliis pertinentibus ad processum tantum, & numer. 34.
- 32 A denegatione termini probatorij, aut à dilatione restricta, vel ampla adversario concessa ad probandum extra Regnum quæ aliis erant de pertinentibus ad processum, aggravatur extra processum.
- 33 A rejectione contrarietatis, replica, vel triplicæ facta per Senatorem aggravatur per petitionem.
- 34 Ab interlocutoris aliis pertinentibus ad processum aggravatur per petitionem in terminis, de quibus supra n. 31.
- 35 Ab interlocutoria, in qua dicitur, non fuisse observatam aliquam Ordinationem circa ordinem processus, aggravatur per petitionem, vel instrumentam.
- 36 Quando sententia, in qua dicitur, non observatam fuisse Ordinationem, aliis appellabilis est, vel potest ab ea gravamen interponi, excusata est prædicta Ordinationis concessio.
- 37 Dictæ Ordinatio tunc propriè locum habet, quando à sententia, in qua dicitur, Ordinationem non fuisse observatam, appellari, vel aggravari non poterat.
- 38 Item quando est Senator, qui protulit talem interlocutoriam, vel definitivam nam licet ab ea appellari possit, convenit gravamen propter Ordinationem non observatam ad Rectorem interponi ex ratione, de qua hic.
- 39 A sententiis prolati in Senatu non aggravatur ex capite Ordinationis non observatæ.
- 40 Post definitivam prolatam non potest aggravari ab aliqua interlocutoria ante eam prolatam, ex capite Ordinationis non observatæ.
- 41 Casus, in quibus in Ordinatione expressum est, aggravandum in processu, sunt primo, quando interlocutoria assignat dilationem parvam, sive magnam ad probationes intra Regnum faciendas.
- 42 Item, quando interlocutoria proferatur super dilatoris, sed cum declaratione.
- 43 Item, quando interlocutoria pronuntiat, non probari peremptoriam oppositam in vim dilatoriam.
- 44 Item, quando interlocutoria rejicit contrarietatem, quæ probari non potest,

- test. nisi per scripturam publicam.
- 45 Item quando interlocutoria pronunciat, non admittendos testes, quia talis est causa, ut probari non possit, nisi per scripturam publicam.
- 46 Item quando interlocutoria rejicit articulos nullitatis, restitutionis &c.
- 47 Item, quando condemnat ad expensas retardationis.
- 48 Item, quando interlocutoria recipit appellationem, sed cum declaratione.
- 49 Gravamen in processu debet interponi intra decendum.
- 50 Sufficit, quod tabellio scribat in actis, vel Advocatus gravaminis interpositionem, licet judici non intrometur.
- 51 Superiori cognoscenti de appellatione definitiva postea prolata, competit deferre gravaminibus processus.
- 52 Idem competit Superiori cognoscenti de gravamine ordinario, idest, supplicatione.
- 53 Idem est dicendum, si Superior cognoscat de appellatione interlocutorie habentis vim definitivam.
- 54 Idem, si cognoscat de gravamine per instrumentum, vel petitionem; poterit enim deferre gravaminibus concernentibus illud incidens.
- 55 Idem possunt Auditores, de appellationibus cognoscentes.
- 56 Superior secundus, vel ulterius deferri gravaminibus sine respectu ad id, quod alij superiores judicarunt.
- 57 Non solum appellantem, sed etiam appellantum providere potest Superior in gravaminibus processus.
- 58 Senatus, quando ad eum deferuntur acta pro alio incidenti, deferre potest gravaminibus processus.
- 59 Requiritur tamen, quod causa sit, quæ in Senatu finaliter sit terminanda, & tractetur coram Senatore.
- 60 Requiritur etiam, quod gravatus petat expresse, quod deferatur gravamini processus.
- 61 Quæ dicta sunt, non requiruntur quando ad Senatum per viam appellationis acta deferuntur.
- 62 Deneganda est provisio in gravamine processus, si tempore debito non fuisset interpositum.
- 63 Item, si acta fuissent delata ad Senatum pro aliquo incidenti, & tunc petatum non fuisset quod gravamini deferretur.
- 64 Item, si revocata illa interlocutoria, adhuc tamen sententia principalis pro adversario sit proferenda.
- 65 Dicta numero præcedenti non habent locum, quando interlocutoria affert parti gravamen separatum à præjudicio, quod causat negotio principali.
- 66 Judices superiores, qui per deliberationes expediunt causas, debent advertere ad gravamina processus, & si illis deferendum existimaverint, debent ad senatum deferre acta, & ibi determinare, an sit danda provisio circa gravamina.
- 67 Modus observandus, si provisio in his gravaminibus sit concedenda.
- 68 Quid faciendum, si detur provisio; quando jam aliqui Senatores suas posuerunt deliberationes.
- 69 Forma sententiæ, quando providetur in gravamine processus.
- 70 Si gravamen processus sit super materia non præjudicante qualiter debeat expediri per Senatores concedentes, vel denegantes provisionem.
- 71 Quando alter superior, non Senatus, de appellatione cognoscit, facilius est modus observandus in provisione gravaminis processus.
- 72 Modus observandus in provisione gravaminum processus, quando provisio petitur tempore quo acta deferuntur ad Senatum pro alio incidenti assignatur.
- 73 Admonentur in foro versantes, ne omittant, & spernant petere provisionem circa gravamina processus.
- 74 Differentiæ aliquæ in materia ista inter jus Regni, & commune.

PERVENIMUS jam, Deo duce, ad nostram Provinciam, id est, ad materiam gravaminum, ad cujus intelligentiam omnia hucusque ad notata præmissimus. Primum igitur loco de gravaminibus processus, & quæstione sequenti de illis, quæ interponuntur per instrumentum, aut petitionem, agemus.

1. Quæstioni igitur nostræ quantum ad priorem ejus partem satisfacere videtur Lusitanus Legislator, qui *lib. 3. Ordinationis tit. 20. §. 46.* sic ratiocinatur.

E de nenhum mandado, nem interlocutoria, que qualquer juiz ponha, ou mande judicialmente acerca de ordenar, & processar o feito, se poderá appellar, ou aggravar, salvo nos casos declarados nesta Ordenação, ou quando se agravar de Ordenação não guardada acerca de ordenar o processo &c.

Ecce nobis exponit Legislator noster, in quibus casibus gravamen in processu tantum sic interponendum: quamvis enim non exprimat in dictis casibus, in processu interponendum gravamen tamen certissimum est, quod indictis terminis, in quibus aliam provocationem prohibet, huic gravamini, de quo agimus, locum relinquit, ut constat ex *Ordinatione lib. 1. tit. 8. §. 2. in fine*, & apertius ex *Ordinat. lib. 3. tit. 20. §. fin. versic. E de todos, juncto versic. Porém*, & colligitur ex pluribus locis hujus *Ordinationis tit. 20.* & est indubitatum.

2. Verum, licet lingua vernacula nobis declaret Legislator noster, quando gravamini tantum in processu sit locus, non tamen per id res ista facile intelligitur, imò non levis difficultas est cognoscere, quanam interlocutoria sint illæ, quæ proferuntur circa ordinandum processum, adeò, ut nemo, quem viderim, id declaraverit, aut in hac re posuerit regulam, & in ea soleant Pragmatici magis arbitrio in his fallacissimo, quam arte gubernari. Et quidem *Barb. noster in suis*

remissionibus de hac *Ordinatione* verbum non dixit *Valasc.* autem, quamvis *in sua consultatione 47.* enumeret aliquas interlocutorias, in quibus Jure Nostro, expressum est, solum in processu aggravandum esse (ita liceat loqui brevitaris causa in re toties repetenda) cum tamen ab illis de jure communi appellare liceret, nemo tamen non videt, quam parum id profit ad materiam, de qua agimus intelligendam. Ego igitur aggredior materiam istam non sicut Doctorum scriptis, nulla etenim circa eam inveniuntur, sed jugi, multis ab hinc annis, studio, & observatione adhibita pro intelligenda regula dictæ *Ordinationis*, cæterisque ad materiam istam pertinentibus, ut igitur jam aperiam, quid in hac re difficilima intelligam.

Dico, quod interlocutoria pertinetes ad ordinandum processum sunt illæ, quæ præjudicant negotio principali, id est faciunt, & conducunt ad condemnandum, vel absolvendum in causa principali de qua agitur, quas supra *quæst. 3.* quasi per totam gravamen reparabile continere, diximus, & quanam illæ sint ibi plenè explicavimus, & ibi dicta, hic præ oculis sunt habenda; ad hæc enim illa prænotavimus.

Verum audire videor te dicentem, nullam cognitionem inveniri inter verba hujus *Ordinationis*, & illa, quibus illius sensum explicare contendimus, & maxime distare videri inter interlocutorias præjudicantes, & pertinentes ad ordinem processus. Subsiste tamen, & adverte, dictum nostrum aperte probari ex sequentibus.

Primum; probatur, quia prohibitio appellandi, vel aliter recurrendi ad Superiorem, de qua in dicta *Ordinatione* debet intelligi secundum jus commune, & rationem, qua fundatur, argumento *text. in cap. cum expediat, de electione in 6.* atqui jure illo attentò, & ratione optima, in qua illud fundatur, *quæst. 3.* late expensa, solum prohibetur appellari ab interlocutoriis præjudicantibus negotio principali, solum etenim istæ reparabile continent gravamen *dict. cap. fin. cum explicatis*

catis Suprà, ergo de his intelligitur nostræ *Ordinationis* prohibitio.

Secundò probatur, qua ut dicemus infra *num. 51*. Judex superior cognoscens de appellatione definitiva potest, & debet, mediante justitia, revocare, & reparare gravamina ista interposita in processu; atqui attento jure, de quo in *dicto cap. fin. & alijs suprà*, illud tunc solum licet superiori, quando interlocutoria præjudicat negotio principali: ergo de his intelligenda est nostra *Ordinatio*, cum in illis juri communi similis sit.

Tertiò probatur, nam etiam, Jure Nostro attento, non sunt aliæ interlocutoriæ, in quibus verificari possit hujus *Ordinationis* dispositio, nisi præjudicantes causæ principali; nam, ut *questione sequenti numer. 12*. adnotabimus interlocutoriæ, vel sunt de habentibus vim definitivarum, vel de continentibus gravamen irreparabile, vel tandem de continentibus reparabile gravamen, idest, præjudicantibus negotio principali: atqui de duobus prioribus speciebus disposuit *Ordinatio dict. tit. 69*. appellari posse, de cæteris id prohibendo; ergo prohibitio illa tacita, quæ hic est expressa, necessariò in prædictis interlocutorijs præjudicantibus, & non in alijs verificatur.

Quarto probatur apertissimè ex peculiaribus exemplis hujus *Ordinationis*, ex quibus constat, legem nostram non admisisse appellationem, aut gravamen, nisi in processu, ab interlocutorijs præjudicantibus negotio principali, vel judicium retrò nullum reddentibus, quæ illis æquiparantur, ut videre est in *Ordinatione ista tit. 20. §. 23*. ubi appellatio, & gravamen extra processum prohibetur ab interlocutoria rejiciente contrarietatem, in qua Rei suas exceptiones peremptorias, omnemque defensionem producere solent. Item in *Ordinat. ista §. 25*. ibi similiter denegatur appellatio, sive gravamen ab interlocutoria non admittente probationem per testes faciendam, item in *§. 33*. ubi prohibetur appellari, aut gravamen interponi ab interlocutoria reji-

ciente, sive admittente exceptiones nullitatis. Quæ omnes interlocutoriæ sunt de præjudicantibus negotio principali, vel reddentibus judicium retrò nullum, quæ illis æquiparantur, ex *dicto cap. fin.* & nos firmavimus *questione 3*. Ex quibus manifestè apparet, prohibitionem appellandi, de qua in nostra *Ordinatione* intelligendâ esse de interlocutorijs præjudicantibus, & nò continentibus gravamen irreparabile, ut ita sit juri, rationi, sibiq; ipsi consona.

Nequè verba hujus *Ordinationis* dissonant, aut repugnant prædictis, immò adeò apta sunt ad significantû, quod suprà diximus, ut ipsæ pro nobis faciant; nam nulla alia interlocutoria pertinet ad ordinandû processum, nisi illa, quæ præjudicat negotio principali, & facit, & conducit ad condemnandû, vel absolvendû in principali; illius enim officium nullum aliud est, nisi ordinare causam ad sententiâ definitivam sic, vel sic proferendam: quod rectè sentiens additio optima ad *glosam verbo Ultra descendium in dict. cap. fin. de appellat. in 6.* (à qua, & ejus dicendi modo videtur desumpta hæc *Ordinatio*) dixit, omnes istas exceptiones, & allegationes præjudicantes negotio principali, & interlocutorias super eis prolatas, immò omnem processum, ordinari ad definitivam, ex quo constat, rectè dici interlocutorias præjudicantes pertinere ad ordinandum processum, & quasi synonyma esse. Neque dicas secundum *dictam glosam*, omnem processum ordinari ad definitivam, & in processu sæpissimè plura esse emergentia, quæ tamen non præjudicant negotio principali, ac per consequens, non idem esse pertinere ad processum, ac præjudicare negotio principali; nam satisfit dicendo, quòd emergentia non præjudicantia, propriè non sunt de processu, sed quasi extraneas; ad processum enim tantummodo propriè pertinent, quæ præjudicant, idest, faciunt ad condemnandum, vel absolvendum in principali; nam *processus* verbum, denorat illa, per quæ proceditur ad definitivam, & ad illam à partibus allegantur, & ordinativa judicij ap-

pellantur allegationes actiones, & exceptiones à partibus productæ ad finem absolvendi, vel condemnandi in causa principali. Vide citatos per *Cardos.* verbo *Actor num.* 1. Præterea, nam, etiam si verba huic sensui propriè non convenirent, attamen impropriari deberent, ne in alio quocumque sensu accepta sequeretur correctio juris, quæ aliàs necessario resultaret, *Abbas in cap. Cum olim in fine de sententia, & re judicata Felin. in cap. Non potest eodem tit. num.* 8. *Gozaad. conf.* 43. *Mierrez. de Maioratu 1. part. quest.* 1. *num.* 74. *Gutt. præd. lib. 3. quest.* 15. *num.* 34.

6 Est igitur resolvendum, *Ordinationem* istam voluisse prohibere appellationem vel alium recursum extra processum, ab interlocutorijs præjudicantibus negotio principali, quas pertinentes ad ordinem processus appellat. Ratio prohibitionis illa est, & eadem, quam supra consideravimus de jure communi loquentes; quia, scilicet, excusata erat appellatio à talibus interlocutorijs, cum superior cognoscens de appellatione definitivæ posset illarum interlocutoriarum gravamina emendare, ut etiam potest Jure Regio atento, ut infra dicitur. Et tacite *Legislator Lusitanus* ab eisdem interlocutorijs appellare prohibuit in *dicta Ordinatione tit.* 69. nam solum concessit appellare ab habentibus vim definitivam, & à continentibus gravamen irreparabile, remanente tacita prohibitione appellandi in illis, quarum gravamen est reparabile per appellationem à definitiva, & quod ibi tacite statuit, hic expressè prohibet.

7 Qua resolutione retenta ad cognoscendum plenariè, quænam interlocutoria pertineant ad ordinem processus; vel, quod idem est, præjudicent negotio principali, recurrentum est ad *dicta quest.* 3. & omnia ibi adonata, & declarata hic proportionaliter sunt dicenda & iisdem regulis hæc *Ordinat.* declaranda, ita ut dicantur illæ interlocutoria pertinere ad ordinem processus, quæ ibi dicuntur præjudicantes negotio principali, *Ordinat.*

tamen nostra attenda speciales limitationes, & declarationes infra positæ sunt applicandæ.

8 Illud de Jure Patrio in primis speciale invenitur, scilicet, quòd, licet de jure communi nulla appellatio, aut protestatio sit necessaria ad hoc, ut iudex de appellatione definitivæ postea prolata cognoscens possit emendare, & reparare gravamina illata per interlocutorias præjudicantes, tamen de Jure Regio necessarium est, quòd ab illis interlocutorijs, vel quòd idem est, ab interlocutorijs pertinentibus ad ordinandum processum gravamen in processu, idest quasi quædam protestatio, interponatur: quod lex nostra ex eo fortè decrevit, ne, scilicet, posset aliquo modo dici, gravatum acquievisse sententiæ, & eam in rem judicatam transisse ex regula *text. in cap. Quo ad consultationem, de sentent. & re judicata.*

9 Præterea notandum est, quòd ultra dictam regulam à nobis explicatam, sunt in *Ordinat.* nostra expressi aliqui casus, qui licet in dicta regula non comprehenderentur, tamen dispositum est in illis, gravamen tantum in processu esse interponendum. Videamus igitur, quales casus hi sint.

10 *Primus* igitur ille est, de quo in *Ordinat. lib. 3. tit. 20. §. 9.* ubi disponitur, quòd à pronuntiatione super dilatorijs exceptionibus (excepta incompetentiæ) gravamen in processu non aliter, interponatur: quæ quidem dispositio notabilis, & difficilis est, si intelligamus verba illa. *E do que sobre as ditas excepções pronunciar,* comprehendere quoque pronuntiationem declarantem, probari exceptionem dilatoriam, nam in tali casu, quid prodesse potest gravamen in processu? Exemplo rem declaremus. Finge, quod opposuit Reus pactum de non petendo ad tempus, quæ est dilatoria ex *Ordinat. lib. 3. tit. 49. in princip.* iudex pronuntiavit, Actorem non posse agere usque ad tempus in exceptione declaratum, ecce finitur instantia, nec in causa illa amplius proceditur, quid ergo prodest

dest gravamen in processu interpositum? Aut per quem, vel quando erit emendandum? Aut quare non concedenda appellatio à prædicta interlocutoria, cum habeat vim definitivæ ex resolutis quæstione præcedenti, & sic à fortiori contineat gravamen irreparabile, & ex utroque illo capite concedant appellationem jura omnia, & ipsa *Ordinat. dict. tit. 69. in principio, & §. 1.*

12 Ego sanè semper intellexi, generalitatem illorum verborum, scilicet, *& do que sobre as ditas excepçoens pronunciar*, restringendam ad pronunciations admittentes, vel rejicientes dilatorias, vel illas non probari declarantes, nullatenus verò comprehendere pronunciationem declarantem eas probari, & sic Actorem non audiendum amplius in eo iudicio. Moveor primò, qui omnis dispositio debet restringi ad terminos habiles, *l. Ut gradatim ff. De muneribus, & honor;* illi autem sunt tantum habiles, scilicet, si cum dicta distinctione intelligantur verba dictæ *Ordinat.* ergo &c. Secundò, quia aliàs dicendum erit frustratorie Legislatorem nostrum concessisse in dicto casu gravamen in processu, contra regulam *text. in l. Si quando ff. de legat. 1. cum norat per Sanchez. de Matrim. lib. 3. disp. 49. num. 4.* Tertio, quia, quando lex nostra voluit comprehendere omnes casus, illos expressit, ut in eadem *Ordinatione* agendo de exceptione in competentia *ibi, ou a receba, ou nam, similis Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 9. ibi, ou se julgue por competente, ou nam competente,* in quo Legislator ostendit, non sufficere verbum illud generale, *& do que sobre a dita excepçam pronunciar;* ad comprehendendos omnes casus, siquidem illos nominatim exprimit: ergo, si in dicto casu idem voluisset, idem expressisset, argumento *text. in cap. Ad audientiam de decimis,* nullatenus igitur verbum illud generale, *Pronunciar,* extendi potest ad interlocutoriam pronunciantem, dilatoriam probari, licet *Thom. Valasc. allegatione 58. num. 18.* ad prædictas difficultates non advertens, nec

respondens, dicat in casu, de quo agimus, gravamini tantum in processu locum esse.

Prætereà advertendum est, quod, quamvis in alijs interlocutorijs super exceptionibus dilatorijs (excepta illa, quæ probari pronunciat, de qua proxime) utilis possit esse interpositio gravaminis in processu, quia adhuc proceditur in causa, & restat tempus, & occasio pro reparatione gravaminis facienda, de qua, & modo dicemus infra *num. 51.* cum sequentibus, tamen etiam in his *Ordinatio* ista recessit 13 à jure communi secundum quod ab interlocutorijs prolatis super dilatorijs appellare licet. *Barb. in l. 2. num. 4. ff. de appellat. recip. Paz in praxi 6. part. tom. 1. in proæmio num. 23. Scaccia de appellation. quæst. 17. limit. 6. membr. 7. num. 47. & limit. 47. num. 95 & dicimus supra quæst. 3. num. 49.* Et etiam de Jure nostro videbatur concedenda appellatio ab omnibus interlocutorijs super dilatorijs, tanquam à non præjudicantibus meritis causæ principalis, & sic continentibus gravamen irreparabile, secundum resoluta *dict. quæst. 3. quasi per tot.* Ex quibus etiam in hoc est difficilis dictæ *Ordinationis* dispositio, & maximè in eo, quod concedens gravamen in processu videtur concedere, quod superior possit in appellatione à definitiva reparare illarum gravamen: quod quidem in specie, de qua agimus est contra *text. dict. cap. fin. & dicta supra quæst. 3.* secundum quæ illas tantum interlocutorias potest superior de appellatione definitiva cognoscens revocare, quæ præjudicant negotio principali: cujus naturæ non sunt interlocutoria super dilatorijs.

Responderi tamen potest, Legislatorem 14 desiderio amputandarum litium coactum, recessisse à regulis juris communis, & in hoc, & alijs casibus referendis concessisse solum gravamen in processu, & sic fecisse reparabile gravamen, quòd aliàs irreparabile erat, nam acedò similia gravamina irreparabilia erant, quia superior de appellatione definitiva cognoscens circa

similes interlocutorias se intromittere non poterat, nec gravamina per eas illata emendate, at Legislator noster illi hanc potestatem tacite dedit eo ipso, quod iustitiam gravamina in processu interponi ab illis interlocutorijs, ne aliàs dicamus, frustratoriè, illud interponi iussisse, unde legitimè, & sine damno partium alium modum provocandi prohibuit.

15 *Secundus casus*, in quo gravamini in processu tantum locus est, licet aliàs de jure communi posset appellari, habetur in eadem *Ordinatione dicto tit. 20. §. 38.* ubi generaliter disponitur, à condemnatione expensarum retardationis incidenter facti, solum in processu gravamen esse interponendum, quod jam in specialibus casibus disposuerat *Ordinat. eodem tit. §. 16. 24. & 33.* Quæ quidem interlocutoria erat etiam de continentibus gravamen irreparabile, juxta doctrinam *text. in dict. cap. fin. & late resoluta supra quest. 3. per tot.* at ex rationibus pro primo casu consideratis redditur reparabilis, & sic alia provocatio, nisi in processu, est prohibita à Legislatore nostro.

16 *Tertius casus* habetur in eadem *Ordinatione §. 15.* ubi disponitur, ab interlocutoria pronunciante, non probari exceptionem peremptoriam in vim dilatoria oppositam in terminis *text. in cap. 1. de litis contest. lib. 6.* solum in processu gravamen esse interponendum, quæ quidem peremptoria in illum modum opposita non erat de præjudicantibus, sed per contrarium de non præjudicantibus, vel saltè mixta juxta dicta à nobis *d. quest. 3. num. 26. & 48.* Et nihilominus ex ratione in dicto primo casu considerata reparabilis fit, & gravamen in processu tantum à Legislatore nostro pro ea conceditur.

17 *Quartus casus* videtur esse ille, de quo in *Ordinatione lib. 3. tit. 70. §. 8.* ubi disponi videtur, quod ab interlocutoria admittente appellationem adversario, possit gravamen in processu tantum interponi *similis Ordinat. eodem lib. tit. 84. §. 11.*

Sentit *Valasc. conf. 47. num. 6.* cum tamen talis interlocutoria non sit de præjudicantibus, imò per contrarium non præjudicans, & ita continens gravamen irreparabile, & sic appellabilis.

Verùm illa dispositio non sic procedit, 18 neque circa eam scripta per *Valasc. dict. loco* tuta sunt; adesi enim expressa *Ordinatio lib. 1. tit. 6. §. 4* ubi in casu proposito, gravamini per instrumentum locum esse, probatur. Idem colligitur ex *Ordinatione eodem lib. tit. 58. §. 27.*

Neque contrariantur *Ordinationes* su- 19 præ citatæ; nam responderet, *Ordination. dict. tit. 70. §. 8.* non negare, posse illum, qui dicit appellationem adversarij non debuisse admitti, aggravare per instrumentum, sed solum probare, gravatum posse omittendo illam viam aggravare in processu. Sentit *Martinz. à Costa dict. lib. styli domus supplicat. annotat. 5. num. 9.* ubi testatur, decretum fuisse in casu, de quo agimus, vel uno, vel altero modo posse aggravari, decisum testatur *Cabedo 1. part. arresto 44.* Ad *Ordinat. verò dict. tit. 84. §. 11.* responderet, illud esse speciale, ut testatur, decretum fuisse, idem *Martinz à Costa ubi proximè,* & potest addi ratio, quia, scilicet, à Senatu Portuensi gravamen per instrumentum, vel petitionem non interponitur juxta decisionem *Cabed. 2. part. decis. 60. num. 2.*

Alius quoque, & *quintus casus*, in quo 20 gravamen in processu tantum interponendum est, cum interlocutoria ex natura sua non sit de pertinentibus ad processum secundum ea, quæ nos resolvimus, adducitur à *Phæb. 1. part. arresto 22. Valasc. conf. 156. num. 31. & 32.* qui asserunt, à pronunciatione super attentatis in processu tantum aggravandum esse.

Verùm dicta assertio indistinctè vel 21 etiam, cum sola distinctione *Valasci* tuta non est, ut ex dicendis sigillatim constabit, pro quo.

Prænotandum est, attentatum, ut ad- 22 vertit *Valasc. dict. loco,* & colligitur ex *textu in cap. Dilectus de Ordin. cogn. duplici modo opponi posse, vel principa- liter*

liter ad consequendam restitutionem, & repositionem in antiquo statu; vel incidenter, idest per modum exceptionis, ad impediendum processum, & ne adversarius audiatur, donec restituat.

Rursus in primo ex dictis modis proponendi attentatum, scilicet, principaliter, hæ interlocutoria possunt proferri super attentato, prima articulos, vel petitionem attentati principaliter intentati admittens: secunda articulos illos rejiciens: tertia pronuntians, articulos admissos probari, ac per consequens attentatum revocandum: quarta pronuntians non probari, & sic in effectu absolvendo adversarium à restitutione perita.

23 Sanè à nulla ex dictis interlocutorijs (excepta illa, quæ pronunciat, admittendos articulos attentati) gravamen in processu apud nos interponendum, existimo; nam id nequè ulla lege cavetur, neque tales interlocutoria sunt de præjudicantibus negotio principali, ut dicamus comprehendi sub regula generali dicti §. 46. secundum dicta, & resoluta à nobis *suprà in principio*. Nam interlocutoria rejiciens articulos sive petitionem attentati assimilatur illi, quæ in alijs causis rejicit libellum, à qua appellatio conceditur, etiam lege nostra *attenta lib. 3. dict. tit. 20. §. 16.* Est enim, ut ibi dicitur, absolutoria ab instantia, & sic vim definitivæ haber, & est appellabilis per regulam ejusdem *Ordination. dict. lib. 3. tu. 69. in principio*. Illa verò, quæ pronunciat, attentatum probari, & illa, quæ pronunciat non probari, sunt appellabiles, ut pote, quæ proferuntur super materia non præjudicante negotio principali, & sic continent gravamen irreparabile juxta resoluta *dict. quest. 3.*

24 Dixi, *excepta illa, quæ pronunciat, admittendos articulos, vel petitionem attentati*, quia, licet hæc propriè non sit præjudicans de jure communi, tamen, Regio attento, ab illa in processu tan-

tum admitti debet provocatio: nam illa articulorum admissio in effectu est rejectio illarum exceptionum, vel allegationum, quæ opponerentur contra libellum, sive articulos libelli locum habentes: quæ dilatoriarum naturam sortiuntur: à pronuntiatione autem super dilatorijs, in Regno gravamen tantum in processu interponitur ex *Ordinat. dict. tit. 20. §. 9. junctis dictis, & declaratis supra numer. 10. cum sequentibus*. Ergo idem in casu proposito est dicendum, cum in effectu pronuntiatione rejiciat dilatoriam, & ea non obstante, Actorem, & ejus libellum, sive actionem admittat, & non dissimilis sit ab ea propriè super dilatoria prolata quæ pronunciat, admittendum Actorem, non obstante exceptione, quæ quidem pronuntiatione nihil aliud est, quam rejectio dilatoriarum.

Unde obiter noto, non ineptè Ad. 25 vocatos adjicere in principio contrarietatis, vel exceptionis *Que poem por ag. gravo nos autos o recebimento do libello*, si tamen contra illius receptionem aliquid opposuissent, quod receptum non foret, aliàs in civiliter illa protestatio ponitur, nisi dicas, quod aliqua est actionum propositio, quæ sine alia partis allegatione ex officio rejici debet.

In secundò verò distinctionis membro, scilicet, quando attentatum opponitur per modum exceptionis, facienda quoque est distinctio, nam, vel interlocutoria pronunciat, attentatum probari, Actoremque non audiendum, donec restituat; vel pronunciat, attentatum non probari, vel rejicit, aut admittit articulos attentati incidenter, & per viam exceptionis oppositi. In primò casu interlocutoria appellabilis est, & nullatenus ad processum pertinet, non aliter, ac illa, quæ pronunciat, Actorem non audiendum ex qualibet alia dilatoria objecta; est enim absolutio ab instantia ex dicta *Ordinat. tit. 20. §. 16.* & habet gravamen irreparabile à fortiori, & succedunt

dunt resoluta *quest. 4. num. 1.* & omnia, quæ in simili diximus, & consideravimus supra proximè. Neque obstat, quod in effectu sic pronuntiatio super dilatoria, à qua solum in processu gravamen interponitur, juxta *Ordination. dicto tit. 20. §. 9.* Nam responderetur, ut supra *num. 12.* illam generalitatem non comprehendere casum nostrum ex ijs, quæ ibi adduximus. Est tamen maximè advertendum, quòd, si attentatum non opponatur ex parte Rei, sed Actoris, tunc cessabunt hic dicta, quia cessat ratio, & proceditur in causa principali, & datur tempus, & occasio pro reparatione gravaminis, quod in processu est interponendum in tali specie.

27 In alijs verò casibus, scilicet, quando pronuntiatur admittendo, rejiciendo, vel judicando non probari exceptionem attentati, fatemur, posse habere locum prædictas Doctorum illorum assertiones. Nam est pronuntiatio super exceptione dilatoria, à qua solum in processu aggravare licet, juxta regulam dictæ *Ordinat. §. 9. & dicta supra num. 10.* Quæ regula verificatur in omnibus pronuntiationibus super dilatorijs, nisi in illa, quæ illam probari pronunciat, ut ibi probavimus, & non semel est repetitum, per talem enim interlocutoriam impeditur deveniri ad definitivam, & sic esset inutilis interpositio gravaminis in processu; non enim restat tempus, in quo illud possit revocari, ut dicto loco declaravimus.

28 Ex dictis infertur, pro maiori parte falsam esse assertionem *Phabi dicto aref. to 22.* dicentis indistinctè, à pronuntiatione super attentatis gravamen in processu tantum esse interponendum: nam si intelligit, quando attentatum opponitur principaliter, contrarium constat, nam ex quatuor interlocutorijs, quæ possunt super ipso proferri, ab una solum in processu aggravandum est, scilicet, quando admittuntur articuli attentati. Sin autem intelligit, quando attentatum per viam exceptionis opponitur, tunc eti-

am indistinctè vera non est; nam ab ea, quæ pronunciat, attentatum probari extra processum provocari potest, in cæteris poterit illa assertio locum habere.

Infertur etiam, non ab omni parte 29 veram esse assertionem *Valasc. dict. conf. 156. num. 32.* dicentis, interlocutoriam super attentato principaliter intentato appellabilem, esse ab ea verò, quæ profertur super attentato incidenter opposito, in processu tantum aggravandum: nam ex dictis constat de jure Regio, non esse appellabilem, quæ admittit articulos, sine petitionem attentati principaliter intentati. Nequè per contrarium, ab omnibus prolati super attentato incidenter opposito in processu tantum aggravandum, cum appellare liceat ab ea, quæ tale attentatum probari pronunciat, & Actorem non audiendum donec restituat, ut supra probavimus. 30 Et quidem, licet cum *Valasc.* conveniamus in eo quòd ab interlocutorijs prolati super attentato incidenter proposito, in processu tantum liceat aggravare (excepta illa interlocutoria, quæ, attentatum probari, pronunciat, ac per consequens, Actorem non audiendum, donec restituat) tamen nullatenus id asserimus per illam rationem, quam adducit *Valascus*, quia, scilicet, tales sententiæ interlocutoriæ sunt, ac per consequens ab ipsis in processu tantum apud nos licet aggravare: quod nos non probamus, nam, licet fateamur, interlocutorias, esse eum *Lancellot. de attent. 3. part. cap. 28. numer. 17. cum sequentibus*, negamus tamen, ab interlocutorijs solum in processu apud nos interponendum gravamen, nam plures sunt interlocutoria, à quibus extra processum de Jure Nostro provocatur, ut videre est per congestas *quest. 6. ad finem*, & patet quia plures continent gravamen irreparabile, & vim definitivarum; à quibus per regulam dictæ *Ordinationis tit. 66. in principio, & §. 10.* appellare licet. Est igitur ratio, quia, ut supra diximus, interlo-

interlocutoria super attentato prolata (quando attentatum opponitur per modum exceptionis) super dilatorijs prolata dicuntur, à quibus pronunciationibus apud nos solum in processu gravamen interponitur, *ex dicto* §. 9. Excepta semper pronunciatione, quæ, probati attentatum à Reo oppositum, pronuntiat, *ex dictis*, & repetitis supra.

Colligitur ergo ex dictis, ultra regulam, de qua *in dicto* §. 46. *Ordinationis nostræ* esse alios duos casus in ea non comprehensos, in quibus expressum est, gravamen in processu tantum esse interponendum. *Primus*, quando pronuntiat super dilatorijs exceptionibus, *Secundus*, quando aliquis incidenter condemnatur ad expensas retardationis; & quamvis supra plures casus enumeravimus nempe. *Tertium* de pronunciatione non probati exceptionem peremptoriam oppositam in vim dilatoria, hic tamen casus includitur in primo casu de pronunciatione super dilatorijs, talis enim est peremptoria, quando in illam vim opponitur. Item *quintum casum* de aliquibus pronunciationibus super attentatis; hic tamen etiam ad eandem classem pertinet. *Quartus* autem casus, ut in eo diximus, non procedit, quia in eo per instrumentum quoque, gravamen potest interponi.

31 Est tamen maxime advertendum, quod in omnibus casibus, in quibus aliàs non licet gravamen interponere, nisi in processu, si Senator sit, qui de causa cognoscit; & illa talis sit, ut non possit supplicari à definitiva in ea proferranda per Senatum, poterit gravamen ad Senatum per petitionem interponi, si interlocutoria per ipsum Senatorem, non in Senatu fuerit expedita ex *Ordinatione lib. 1. tit. 6. §. 8.* & dicetur infra *numer. 34.*

Sic declarata, & quasi ampliata per dictos casus regula *Ordinat. dicto* §. 46. limitanda quoque est aliquibus modis per ipsam *Ordinationem* expressis.

Limitatio igitur prima dictæ regulæ generalis, vaga, & plures casus comprehendens illa est, de qua in eadem *Ordinatione*, ibi, *Salvo nos casos declarados nesta Ordenaçã*, ubi Legislator declarat, aliquos casus comprehensos in dicta regula excepisse, & in illis concessisse contra dictam regulam, provocationem extra processum; casus autem illi, qui aliàs continebantur in dicta regula, & nihilominus ab illis concessa est provocatio extra processum, sequentes esse credimus.

Primus ille est casus, de quo in *Ordinatione lib. 3. tit. 20. §. 5.* Nempe denegatio termini probatorij, vel nimis restricta, aut lata dilatio ad probandum extra Regnum: quæ quidem interlocutoria ex natura sua videbantur comprehensæ in regula *dicti* §. 46. sunt enim (secundum resoluta *quæst. 3.*) de pertinentibus ad processum præjudicantibus, & reparabile gravamen continentibus. Nihilominus tamen in *dicto* §. 5. ab illis extra processum, scilicet per petitionem, aut instrumentum provocatio admittitur.

Si autem quæras rationem exceptionis respondebimus. *Primò per text. in l. Non omnium ff. de legibus*, ubi habetur, quod non omnium, quæ à maioribus nostris sunt statuta rationem reddere possumus. *Secundò* responderetur, in illis interlocutorijs, de quibus *dicto* §. 5. aliquo modo posse considerari gravamen irreparabile, nempe mora, si adversario amplius terminus conceditur, vel mors testium, quando denegatur dilatio, poterunt enim esse mortui testes, quando superior revocando gravamen dilationem injustè denegatam concesserit.

Secundus casus exceptus est ille, de quo in *Ordinatione lib. 1. tit. 6. §. 9.* nempe rejectio contrarietatis, defensionis, replicæ, aut triplicæ facta per Præsidentem curialem, vel alium Senatorem, cui committitur à Rege, causam aliquam per se solum judicare. quæ quidem interlocutoria apertissimè erant de pertinentibus ad regulam *dicti* §. 46. tam de jure communi

muni secundum quod ad præjudican-
tes pertinebant tamquam prolata super
materia continente merita causæ, quæ
in illis articulis deducuntur, quàm etiam
de Jure Regio, in quo aliàs expressum est,
ab interlocutoria rejiciente contrarie-
tatem solum in processu gravamen in-
terponendum. *Ordination. lib. 3. tit. 20. §. 23.* & nihilominus in specie *diēt. §. 9.*
conceditur à tali interlocutoria interpo-
nere gravamen ad Senatam per petiti-
onem, in quo difficilis est, at sic lex scri-
pta est.

34 *Tertius*, & notabilior casus est, ille, de
quo in dicta *Ordinatione lib. 1. tit. 6. §. 8.*
similis *tit. 7. §. 15.* ubi disponitur, posse
gravamen per petitionem interponi ab
interlocutorijs pertinentibus ad ordi-
nandum processum, si illæ prolata sine
per Senatorem, qui in Senatu cum alijs
debet finaliter definire illam causam
principalem sine appellatione, aut gra-
vamine: quæ dispositio verificatur in
Senatu Portuensi in casibus, in quibus
aliquis ex Senatoribus, finaliter in Se-
natu judicat causas, de quibus secundum
munus suum cognoscit, & causa non ex-
cedit illius domus jurisdictionem vulgo
caabe na alçada; & sic à definitiva sup-
plicari non potest; vel quando causa est
criminalis, quæ etiam ibi sine provoca-
tione aliqua terminatur. In Senatu au-
tem supplicationis in omnibus causis ve-
rificatur requisitum illud, ut scilicet, non
possit appellari, aut aggravari, quia in
nulla causa à definitiva, ibi prolata pro-
vocatur, concurrentibus igitur cæteris,
intrat semper in Senatam supplicationis
dispositio *diēt. §. 8.*

Neque dubitetur, *Ordinationem* illam
loqui de interlocutorijs pertinentibus ad
processum, nam id necessariò colligitur
ex eo, quia has solum, & non alias Sena-
tores illi per se sine Senatu proferunt, ita
disponente *Ordination. lib. 3. tit. 20. §. 47.*
& in suo casu, *Ordinat. lib. 1. tit. 16. in principio,* & *§. 1.* cum igitur *Ordinat. diēt. §. 8.* locatur de interlocutorijs per Senatorem sine Senatu prolatis, necessa-

riò de illis intelligitur, quæ pertinent ad
ordinandum processum; quòd nemo in-
ficiatur. Ratio autem hujus exceptionis
illa est, quia, cum non possit appellari,
aut supplicari à definitiva postea profe-
renda, cessat occasio reparationis grava-
minis illati per illam interlocutoriam;
unde illud sit irreparabile, & sic ab eo
provocatio extra processum conceditur.
Nec per id videamur approbare opinio-
nem illam, quæ simpliciter asserit, prohi-
bita appellatione à definitiva, remanere
concessam licentiam appellandi ab inter-
locutorijs quibuscunque in ea causa pro-
latis, quia cessat occasio reparationis:
nam huic *Ordinat. diēt. §. 8.* quæ pro illa
parte facere videbatur respondimus su-
prà *quæst. 3. num. 39.*

35 *Secunda limitatio regulæ Ordinationis diēt. §. 46.* est illa, quam eadem *Ordinatio ibidem* expressit, scilicet, *Ou quando se agravar de Ordenaçam naõ guardada,* &c. similis *Ordinat. lib. 1. tit. 5. §. 6.* Nam, quamvis interlocutoria aliqua ex sua natura pertineret ad ordinandum proces-
sum, si tamen per eam aliqua *Ordinatio* contrarium disponens offendatur, poterit extra processum, modis infra dicendis provocari ex dicta *Ordinatione.* Facit pro eadem decisione, *text. in cap. Pastoralis in princip. de appellat.* ubi admittitur appellatio etiam, quan-
do aliàs erat prohibita per rescriptum, si illa in jure sic expressè probata, & ad-
missa.

36 Pro hujus rei cognitione advertendum est, quòd quando à sententia appellari, vel aggravari potest secundum alias, & communes regulas pars, quæ senserit se gravatam appellabit, vel aggravabit ad legitimam, & alias Ordinarium Superiorem, qui, sicut ex alijs justis causis, ita ex hac, quòd, scilicet, non fuerit observata aliqua *Ordinatio*, revocabit sententiam: si tamen ex dicto capite non observata *Ordinationis* eam revocaverit, condemnabit inferiorem judicem ad poenas *Ordinationis eodem tit. 5. §. 4.* nisi tamen inferior sit Senator, hunc enim

enim condemnare non potest, nisi Rector, sive Gubernator cum quinque Senatoribus, ut infra dicemus. Sed prædictus casus non pertinet ad nostram limitationem, nam, gravamen, vel appellatio, quæ tunc interponitur ex communibus regulis procedit, & conceditur, & cessat extraordinarium remedium interponendi gravamen alio modo, de quo in hac *Ordinatione*. & limitatione agitur, quasi ex ratione, & regula *textus in l. In cause ff. De minoribus*, ubi remedium extraordinarium cessat, quando datur ordinarium.

- 37 Quando autem sententia, in qua dicitur *Ordinationem* observatam non fuisse, est definitiva, & tamen ab ea aliàs est prohibita appellatio ex quacunque ratione, vel est interlocutoria, à qua non licet appellari, vel aggravari, nisi in processu (in quibus casibus verificatur nostra limitatio) tunc, licet aliàs solum in processu à tali interlocutoria esset aggravandum, poterit aggravari per instrumentum, vel petitionem ex capite *Ordinationis* non observatæ, circa prolationem definitivæ, vel interlocutoria à quibus aliàs appellare, aut aggravare non licebat. Cujus gravaminis extraordinarij cognitio pertinet ad Rectorem in districtu *Supplicationis*, ad Gubernatorem verò in *Portuensi*, qui, sibi ad junctis quinque Senatoribus, talia gravamina determinant. Idem observatur, quando, licet à sententia pateat appellandi, vel aggravandi ordinaria via, ille tamen, qui sententiam protulit, est Senator: nam cum iste condemnari non possit per ordinarium superiorem ad poenas *Ordinationis dictæ*. §. 4. convenit dicto modo gravamen ad Rectorem, vel Gubernatorem interponere, licet aliàs ordinario modo posset ab illa, sententia provocari. Quæ dicta sunt deducuntur, licet non tam aperte, & distinctè, ex *Ordinatione dictæ*. tit. 5. §. 6. agnoscit *Phabus 2. part. aristo 22.*

Norandum tamen. quòd si sententia, 39 in qua dicitur, non fuisse observatam *Ordinationem*, prolata sit in Senatu, ab ea ex dicto capite aggravare non licebit, quasi incredibile sit, Senatum contra *Ordinationem* judicasse. Decisum testatur *Cabed. 1. part. aristo 61. Costa Styl. domus Suppl. annot. 4. num. 24. Sapientissimus Senator Dominic. Homem de Almeida in analysi edita post hæc scripta cap. 30. num. 4.*

Norandum quoque, limitationi nostræ 40 locum non esse, si post definitivam prolatam dicatur, non observatam fuisse aliquam *Ordinationem* circa aliquam interlocutoriam ante dictam definitivam in processu illius causæ prolatam: nam à tali interlocutoria ex illo capite post definitivam aggravari non poterit, ita disponente *Ordinat. nostra sæpe citato* §. 46. unde redditur suspecta dicta decisio, de qua *Phab. dict. aristo 22.*

Ex dictis constare poterit, quando apud nos in processu tantum gravamen sit interponendum; sed pro clariore ad huc cognitione ponamus omnes casus in quibus est expressum gravamen tantum in processu interponendum, ut, quando casus occurrit, possit facile constare, an in illo expresse dispositum sit, gravamini in processu tantum locum esse, & si expressum non sit possit recurri ad regulam *dictæ*. §. 46. à nobis declaratam, ut *suprà à principio* Interlocutoria autem, à quibus gravamen tantum in processu interponi potest, sequentes sunt expressæ in *Ordinatione nostra*.

Prima illa, quæ assignat dilationem, 41 sine terminum probatorium in Regno, de qua in *Ordinat. lib. 3. tit. 20. §. 5. ibi, Sem appellatam, nem aggravato*, nec dubium moveat, quòd non dicitur, in processu posse interponi gravamen, quia jam *suprà numer. 1.* probavimus, hoc semper concedi, licet appellatio, vel gravamen denegeretur.

Secunda illa, quæ profertur super ex- 42 ceptionibus dilatoriis (excepta incompeten-

perentia) ut in *Ordinat. dict. tit. 20. §. 9.* sed declaranda hæc sunt per ea, quæ diximus supra num. 12.

- 43 *Terttia* illa, quæ pronunciat, non probari peremptoriam oppositam in vim dilatoriam, ex *Ordinat. eodem tit. 20. §. 15. in fin.* Sed hæc comprehenditur sub proxime dicta.
- 44 *Quarta* illa, quæ rejicit contrarietatem, quæ probari non potest, nisi per scripturam publicam, quam Reus non offert ex *Ordinat. dict. tit. 20. §. 23.*
- 45 *Quinta* illa, per quam non admittitur probatio per testes, quia causa talis est, ut in ea publica scriptura requiratur ex *Ordinat. dict. tit. 20. §. 25.*
- 46 *Sexta* illa, quæ rejicit articulos nullitatis restitutionis, reprobationum, & similes expressos in *Ordinat. eodem tit. §. 33.*
- 47 *Septima* illa, quæ condemnat ad expensas retardationis incidentis, ex *Ordinat. dict. tit. 20. §. 38.*
- 48 *Octava* videtur illa, quæ recipit appellationem adversario, ex *Ordinat. lib. 3. tit. 70. §. 8. & tit. 84. §. 11.* Sed videnda sunt quæ circa hoc scripsimus supra num. 17. cum sequentibus, in his igitur casibus cessat omnino dubitatio, in aliis recurrendum est ad regulam *dict. §. 46.* supra in principio declaratam.

Assignatur modus, & tempus interponendi gravamen in processu.

- 49 Restat nunc assignare modum, & tempus interponendi gravamen in processu, & quantum ad tempus non video *Ordinationis* locum, in quo exprimitur: videtur tamen interponendum esse intra decem dies, sicut de cæteris gravaminibus dicemus infra *quest. 6. num. 50.* per *Ordinat. lib. 3. ut. 74. §. 5.* & id significare videtur *Ordinat. dict. tit. 20. §. 46.* ibi, & isto quando a parte tiver aggravado no processo em tempo de vido. Et omnia, quæ dicto loco dicenda sunt circa ea, quæ ex-

eusant, si tempus elebatur, hic proportionabiliter sunt etiam intelligenda.

Quod attinet ad modum, cum hujus gravaminis interpositio habeat locum cujusdam protestationis, videtur sufficere, quod scribatur in actis, vel per Advocatum, etiam si non intimetur judici, vel per scribam ad partis requisitionem, dicente parte, vel Advocato. *A tali sententia gravamen in processu interpono, & hoc notario scribente, si pars, vel Advocatus non scribat.* Et probatur ex stylo, quia hujusmodi gravamina solent scribi in actis, & judici non intimari ut plurimum: quod præcipue ex eo videtur excusatum, quia nec pro tunc defertur provocatio ad Superiorem, ut illi deferat nec de jure in similibus interlocutoriis revocandis per Superiorem, quales sunt istæ, aliqua appellatio, aut provocatio erat necessaria ut colligitur ex *text. in dict. cap. fin. de appellat. in 6.*

Reparatio gravaminis in processu interpositi, per quem, quando, & qualiter fieri debeat?

Nunc utiliter agamus de reparatio-
ne gravaminum, & videamus per quem, quando, & qualiter fieri debeat. Quoad primum dico primò, quod Superior cognoscens de appellatione à definitiva postea prolata potest, & debet, mediante justitia, emendare interlocutorias, à quibus in processu rectè fuerint gravamina interposita. Probat-
tur ex *Ordinat. lib. 3. tit. 20. §. 38.* ubi exprimitur, in casibus, de quibus ibi, debere Superiores de appellatione definitivæ cognoscentes (id enim significant verba illa, *na mor alçada*) de gravamine in processu interposito judicare, & in alio casu ex *Ordinat. lib. 3. tit. 70. §. 8.* Facit *Ordination. lib. 1. tit. 6. dict. §. 8.* ubi conceditur gravamen

ab interlocutoriis, à quibus aliàs non erat concedendum extra processum, quia non potest appellari à definitiva postea in illa causa proferenda, quasi per hoc cesset reparabilitas, ergo illa consistit in appellatione à definitiva, & illo tempore est facienda. Ex quibus, & aliis, quæ de jure communi firmavimus supra *quest. 3.* nobis semper id fuit indubitatum, & in effectu agnoscunt *Valsc. cons. 159. numer. 2. Thom. Vaz allegatione 58. num. 19. & allegatione 96. num. 62.*

52 Declaratur primò dicta assertio, ut procedat non solum in Superioribus cognoscentibus de appellatione definitiva, sed etiam de gravamine ordinario, quod supplicatio aliàs dicitur, de quo in *Ordinat. lib. 3. tit. 84.* & alibi sæpe. Probat, quia plures sunt iudices, à quorum definitivis non appellatur, sed gravamen prædictum, idest supplicatio interponitur: plures enumerat *Ordinat. lib. 1. tit. 6.* in principio, & dicemus *quest. 6. numer. 2.* & tamen ab interlocutoriis per eos prolatis gravamen in processu interponitur, ut est notum, & agendo de præfide, sive Correctore Curiali dicit *Ordinat. lib. 1. tit. 8. §. 2. in fine:* ergo manifestè apparet, aliquo tempore esse gravamini illi deferendum, & cum aliud non detur, nisi quando processus per viam supplicationis defertur ad Superiores, necessariò dicendum est, illo tempore, & per illos Superiores reparandum esse gravamen. Facit, quia gravamen illud ordinarium, quod interponitur à definitivis in omnibus fere vicem appellationis subit; unde sicut per illam, ita per illud reparatio, de qua agimus, est facienda: circa quod, tanquam certum, amplius non immoramur.

53 Declaratur secundò prædicta assertio, ut procedat etiam si appellatio, vel gravamen ordinarium, idest, supplicatio, non fit à definitiva vera, sed ab habente vim definitiva, poterit enim Superior de appellatione, vel supplica-

tione talis sententiæ cognoscens, emendare gravamina in processu interposita circa incidentia illius articuli, quem determinat sententia illa, à qua appellatum fuit, seu supplicatum. Suadet prædicta declaratio eisdem illis rationibus, quibus dicti supra *quest. 3. numer. 21.* diximus, interlocutorias præjudicantes incidenti, à quo appellari potest, posse emendari per Superiorem de tali appellatione cognoscentem: ibi invenies exempla, & rationes, quæ suadent idem dicendum, quando Superior cognoscit de appellatione ab interlocutoria continente gravamen irreparabile. Facit, quia illarum interlocutoriarum, appellationes comparantur illis, quæ à definitivis interponuntur, & justificari etiam possunt ex novis causis secundum *Maraut. Card. & alios quos refert, & sequitur Scaccia de appellation. quest. 11. num. 93. & 99.*

Idem etiam dicendum, credimus ex 54 eisdem rationibus, si gravamen per instrumentum, vel petitionem interponatur, nam poterit etiam Superior de illo cognoscens, revocare gravamina in processu interposita circa incidentia illius articuli, à quo gravamen interponitur, & quoniam, quando aggravatur per instrumentum, non deferuntur ad Superiorem propria acta, vel eorum integra copia, ut possit invenire gravamina in processu circa illum articulum interposita, debet cautus Advocatus petere à tabellione, sive scriba, ut adjungat gravamini fidem, sive certitudinem talis, vel talis pronuntiationis, & gravaminis ab ea in processu interpositi, ut possit superiori constare: poterit enim facta provisione in dicto gravamine processus fieri per consequens in gravamine principali, quod pender apud ipsum Superiorem, & non facta dicta provisione in gravamine illo processus, poterit contingere per contrarium fieri non posse in gravamine principali: quod exemplis non declaramus, quia possunt hic appellari proportionabiliter
G illa,

illa, quæ circa gravamina præjudicantia definitivæ, sine definitivæ vim habenti, adduximus *dict. quæst. 3. num. 21.*

55 Declaratur tertio prædicta assertio, ut non solum procedit quando Senatus est Superior ille, qui de appellatione, sive gravamine cognoscit, sed etiam, si alius sit superior Senatui inferior, ut sunt Auditores Dominorum, & terrarum Ordinum, qui de appellationibus cognoscunt, secundum *Ordinat. lib. 3. tit. 71.* vel Correctores, qui cognoscunt de gravaminibus per petitionem, vel instrumentum, siquidem *num. precedenti* diximus etiam, in cognitione per hanc viam posse gravamina processus circa illum articulum interposita emendari.

49 Fundatur dicta declaratio in eo, quia hi, de quibus agimus Superiores sunt, & cognoscunt de definitivis, vel gravaminibus illarum causarum; atqui *Ordinatio* nostra indistinctè ait, gravamina illa esse per Superiores, *na mór alcada*, emendanda; ergo etiam de his intelligitur ex regula *text. in l. De pretio ff. de publ. in rem actione, cum vulgaribus.* Facit, quia ut supra *quæst. 3. num. 6.* adnotavimus, non rectè potest expediri appellatio à definitivis, nisi emendatis interlocutoriis illi præjudicantibus; quod hic etiam procedit, ut plurimum, licet in Regno ab aliquibus non præjudicantibus gravamen in processu interponatur ut supra *num. 9. & sequentibus* adnotavimus: nec considero rationis dissimilitudinem inter unos, & alios Superiores; unde succedit vulgata regula *text. in l. Illud ff. ad leg. Aquilianam.*

56 Declaratur quarto, ut procedat prædicta assertio, etiam si primus Superior, veluti Auditor, qui de appellatione definitivæ cognovit, non detulerit illi gravamini processus, quia, scilicet, existimavit inferiorem rectè judicasse, nam nihilominus poterit secundus, vel ulterior Superior, scilicet, Senatus Portuensis, vel Supplicationis, revocare gravamen illud, si videatur, interlocutoriam, à qua

fuit in processu interpositum, fuisset injustè prolatam, licet contrarium visum fuerit priori Superiori. Et per contrarium, si primus Superior provisionem cedit circa gravamen processus, quia existimavit, injustè circa illud incidens inferiorem judicasse, poterit secundus, vel ulterior Superior illam provisionem spernendo, si viderit, primum judicem bene judicasse, principalem causam determinare, ac si illa provisio super gravamine processus data non fuisset. Ita, ut Secundus, vel ulterior Superior non adstringatur stare iis, quæ primus Superior, vel secundus judicavit. Ratio est, quia, cum ad illum deferatur appellatio, sive gravamen super principali, debet omnia accessoria, & dependentia etiam judicare juxta dicta *num. precedentibus, & dict. quæst. 3. in principio.* Et non video, quid possit suadere contrarium; unde à regulis generalibus non est recedendum *l. Præcipimus C. de appellationibus.*

57 Quinto declaratur, ut non solum debeat Superior providere appellantem, sed etiam appellatum. Finge, quod habebas gravamen interpositum in processu, & nihilominus victor fuisti, & adversarius appellavit, vel aggravavit; Superior autem existimat, sententiam revocandam, & contra te pronunciandum; advertit tamen, quod si revocaverit gravamen in processu à te interpositum, poterit confirmare sententiam appellatam. Poterit inquam in tali casu te providere circa illud gravamen, quamvis tu non appellasses, sive aggravasses à sententia principali. Ratio est, quia appellatio est remedium commune, ut notant *Bart. Bald. & Salicet. per textum ibi in l. Ampliorem C. de appellat. Gom. ad l. 22. Tauri num. 24.* Et apud nos est integer *tit. 72. lib. 3. Que quando os juizes da alcada acharem que o appellado he aggravado o desagravem, ainda que nam appelle.* Diximus, & satis declaravimus supra *quæst. 3. numer. 45.*

Dico

58 Dico secundo, quod gravamen in processu interpositum potest etiam alio modo, & alio tempore reparari, scilicet, quando processus deferretur ad Senatum pro alio incidenti, ut in specie *Ordinationis*, quod dictum est disponentis, *dicti lib. 3. tit. 20. §. fin.* Advertendum tamen est maxime, duo requiri ut predicto tempore, & modo possit reparari gravamen. Primum quod ille coram quo lis agitur, & à quo gravamen in processu fuit interpositum, sit Senator, vel iudex alius, qui in Senatu, vel cum adjunctis in forma Senatus, debeat sententiam definitivam in illa causa proferte, veluti iudex Coronæ, Cancellariæ, Præses civilis Portuens. quatenus iudex actionum novarum, vel similibus, ita deducitur ex *dict. §. fin.* Ex his inferitur, quod si non Senator, sed alius sit iudex, qui de causa cognoscit, non habebit locum illius *Ordinationis dispositio*, & ratio videtur esse, quia, quando est Senator, qui cum aliis debet iudicare non ipse, sed Senatus, & est proprius iudex, & ipse cum eo efficit unum corpus, unde iure constitutum est, quod quocumque ad Senatum deferretur processus, possit ille revocare gravamina processus, si pars id postulet, ut infra dicitur, quemadmodum ipse iudex causam revocare posset: quæ ratio cessat, quando alius est iudex, qui cum Senatu in illa causa unum corpus non efficit; & sic cessat dispositio, *ex textus in l. Adigere §. quamvis ff. De iure patronat.* Neque etiam locum habebit dicti *§. fin.* dispositio, si à sententia definitiva, quæ in Senatu est profertenda supplicari non possit, nam tali casu, non in processu aggravatur ab interlocutoriis, sed per petitionem, *Ordination. lib. 1. tit. 6. dict. §. 8.* & diximus supra *num 34.*

60 Secundum requisitum est, quod ille, qui aggravavit in processu, faciat (cum processus deferretur ad Senatum pro alio incidenti) scribi terminum in actis, in quo contineatur, quatenus ille petit, quod in Senatu sibi deferatur gravami-

ni aliàs interposito in processu, quod si omittat, nec tunc, nec postea alio quocumque tempore provideri poterit in illo gravamine, ita disponente Lege nostra in *dict. §. fin.* Ex qua, & dictis colligitur, quod dicta protestatio, tunc tantum requiritur, quando processus deferretur ad Senatum pro aliquo alio incidenti, non vero, si post gravamen interpositum in processu, ille deferatur ad Senatum per viam appellationis, vel supplicationis, quod patet tam ex eo, quod lex non agit, nisi de casu, quo deferretur super incidenti, neque enim à Senatore, qui illam causam finaliter in Senatu debet iudicare, potest per viam appellationis, vel supplicationis, ut patet, processus ad Senatum deferri: nec in casu, in quo processus pendet per appellationem lex aliqua talem protestationem requisivit, nec vere requiritur, quia est tempus ordinarium, & proprium pro illis reparationibus faciendis sine alia protestatione, ex dictis supra.

Ex quibus defendebam olim in *Senatu Bracharensi* contra sapientissimos Senatores, nullatenus hujus *§. fin.* dispositionem posse habere locum, ut ipsi contendebant, in casu, quo apud nos, per appellationem ab auditore interpositam, causa principalis pendebat, nec posse dici nos non debere providere in gravamine processus, quia non fuisset facta dicta patris requisitio per terminum in actis scriptum, pro ut aliqui illorum Dominorum requirebant; nam in dicto casu nullatenus poterat habere locum dicti *§. fin.* dispositio, cum in eo non invenirentur duo requisita *dict. §.* de quibus proximè *num. 59. & 60.* nec alterum ex illis.

Diximus, quis possit providere in gravamine processus nunc videamus, quando debeat dare, aut denegare provisionem, & primò certum est, quod si gravamen non fuerit interpositum in processu, tempore debito, non debet illi gravamini deferre Superior, ut habetur in *Ordination. dict. tit. 20. §. fin.* Quod

tempus decendum debere interpretari, diximus supra num. 49.

63 Secundo nequè provisionem dare debet, si, ut dictum est, in terminis dicti §. fin. & juxta declarata à nobis supra numeris precedentibus, processus fuisset jam delatus ad Senatum pro aliquo incidenti post gravamen in processu interpositum, & per aggravantem ibi non fuisset petita per terminum in actis provisio super gravamine, ita disponente *Ordination. ult. §. fin.*

64 Tertiò neque debet concedi provisio, si interlocutoria talis fuerit, ut etiam si revocetur, vel admittatur, quòd iniquè rejectum fuit ab inferiore, nihilominus tamen Judex Superior per id non debeat pro gravato in interlocutoria sententiam definitivam proferre; nam in tali casu frustratoricè provideretur gravato in gravamine processus: at jus non solet admittere, vel concedere aliquid frustra, ex *glosa verbo Nihilominus in cap. Cum contingat de officio delegat. l. Ad probationem C. de probat.* Quòd tamen declarandum est, ut procedat, quando gravamen processus fuit interpositum ab aliqua interlocutoria, quæ nullum aliud, præjudicium affert parti, nisi illud, quod fit causæ principali, & ejus decisioni, veluti, quando denegatur juramentum supplicatorium, vel testes adversario admittuntur, & in similibus. At verò, quando interlocutoria non præjudicat negotio principali, sed parti (ab his enim aliquando in processu ex concessione nostræ *Ordinationis* aggravatur, ut diximus supra num. 10.) debet superior in gravamine providere si invenit, injuste inferiorem interlocutoriam illam pronunciasse, etiam si definitivam contra provisum debeat proferre: nam, cum hæ interlocutoria non dirigantur ad definitivam, ut illæ, de quibus proximè diximus, gravamina per eas illata revocanda sunt à Superiore sine ulla dependentia à definitiva, cessat enim ratio proximè considerata pro illis, quæ præjudicant principali negotio, & sic ces-

sant, quæ in illis diximus argumento *text. in cap. Cum cessante de appellat.* Exemplum esse potest interlocutoria condemnante ad expensas retardationis, à qua aggravatur in processu ex *Ordination. dict. tit. 20. §. 38.* si enim Superior videat, ab ea legitime gravamen in processu interpositum, & injustè prolatam, debet emendare, licet contra sic provisum in hoc articulo debeat sententiam definitivam proferre. Nomine definitiva in omnibus hic resolutis intelligimus, vel habentem vim definitivam, vel aliam appellabilem, vel à qua gravamen per instrumentum, vel petitionem potest interponi: nam sicut de definitiva cognoscens, ita de dictis poterit, vel non poterit provisionem dare in gravamine processus super interlocutoria præjudicante illi incidenti, de quo agitur, nam respectu interlocutoriarum sibi præjudicantium habet se tale incidens, sicut definitiva respectu interlocutoriarum præjudicantium, ex dictis, & resolutis supra num. 21.

Hæ se nobis offerunt causæ ad denegandam provisionem in gravamine processus, etiam si aliàs constet, illud fuisse illatum, aliæ forte poterunt considerari. Per contrarium constat, quando gravamen sit emendandum, scilicet, si injustè illatum sit (quod semper supponitur) & nullum ex dictis, vel similibus impedimentis obstat revocationi.

Praxis, & modus revocationis gravaminum processus-

Videamus tandem, qualiter sit revocandum gravamen, de quo agimus, & quamnam praxis in hoc sit observanda. Pro cujus rei intelligentia distinguendum est inter Superiores, & inter qualitates interlocutoriarum. Et quoniam, ut plurimum, Senatus de appellationibus, & gravaminibus cognoscit, videamus prius de eo, & postea de alijs iudiciis, qui de appel-

appellationibus, vel gravaminibus cognoscunt, ut distinctè possit colligi, qualem praxim hi, vel illi observare in hac re debeant.

66 Quando igitur apud Senatum fuerit appellatio, vel gravamen, Iudices qui de ea cognoscere debeant, & ad quos deferatur processus, ut suas ponant deliberationes debent advertere ad gravamina processus, & si alteri ex illis videatur, alicui ex gravaminibus deferendum, debet processum deferre ad Senatum ut ibi in mensa proponat, an providendum sit aggravanti in processu (similia namque non possunt per deliberationes expediri) quo facto, si decernitur, non esse provisionem dandam, de hoc fit in processu declaratio, vulgo *assento*, in quo declaratur illam questionem fuisse propositam in Senatu, & visum fuisse, non dandam provisionem: quæ declaratio fieri jubetur generaliter in *Ordnat. lib. 1. tit. 6. §. 14.* ne sequentes iudices de eo iterum dubitent, quæ *Ordnatio* omninò videnda; dat enim satis distinctè formam generaliter observandam, in similibus terminis, & questionibus, licet in specie de nostra non agat, sed eadem forma est observanda ex generalibus verbis, & regulis dicte *Ordinationis*.

67 Sin autem Senatus determinet provisionem esse dandam in gravamine processus tunc si interlocutoria, quæ revocari debet fuerit talis, ut eam, & effectus eius spernendo, eo ipso revocetur, & sic, quòd eius revocatio consistat in omittendo, ut ita dicam, credo faciendam quoque similem declarationem, vulgo *assento nos autos*, ut ceteri non dubitent super eodem, & interlocutoriam illam Senatus sequantur, & ea determinatione supposita suas ponant deliberationes. Imò existimo, quòd, si aliquis Senator jam posuisset suam deliberationem, debet eam iterum ad se advocare cum processu, ut, si necessarium fuerit, eam emendet, si videbitur, vel dicat persistere in decisio non obstante sententia Senatus, nam, licet eam sequi te-

neatur in eo, quod decedit, tamen, ut infra dicetur, poterit deliberationem suam contra provisum proferre. Exempla pro specie, de qua agimus, sunt. Iudex inferior concessit Actori juramentum suppletorium, vel illi recepit objectiones contra personas testium Rei, à quo gravamine, Reus in processu aggravavit, & postea fuit prolata definitiva, & ab ea appellatum, deinde, delato processu ad mensam, per secundum, v. g. Senatorem, qui super eo debuerat secundam deliberationem, vulgo, *tenção*, dare, iudicavit Senatus servata forma, & modo *Ordnationis dict. §. 14.* iniquè inferiorem concessisse Actori juramentum suppletorium, vel admisisse objectiones, vulgo, *contraditas*, & sic providendum Reum in illo gravamine processus. Sanè in hoc casu, cum ad hanc provisionem concedendam nihil positivum restet agendum non est cur aliqua sententia super hac provisione proferatur, sed tantum, quòd fiat declaratio in actis, ut sequentes sciant, debere suas deliberationes proferre, supponendo illam provisionem, tanquam rem iudicatam, & eam sequendo.

Quoniam verò eo tempore, quo talis provisio datur, possunt aliqui Senatores jam habere prolatas suas deliberationes, omnino existimo, eos debere iterum ad se illas advocare, & sententias suas proferre secundum illam provisionem factam circa gravamen processus, à qua nullam pender principalis causæ decisio, imò omnino, quia, ut diximus supra, talis provisio non est concedenda, nisi quando illa facta pro provisione est definitiva proferenda.

Sed dices, quòd si hoc est verum, sequitur, quòd data illa provisione in Senatu, non est, cur amplius agatur, nec processus ad ceteros iudices pro ponendis deliberationibus deferatur, siquidem illi sequendo illam provisionem omninò pro provisio in gravamine processus iudicare debent in principali nam ut diximus, si per hoc non debeat vincere in principali,

non debet illi dari provisio in gravamine. Responderat tamen, Senatores alios, qui illius opinionis non fuere, sequi debere sententiam Senatus habentes, v. g. in dicto exemplo, juramentum suppletorium pro non concesso, sed nihilominus posse suas deliberationes ex alijs pro Actore, & contra Reum provisum proferre, licet non ex illo fundamento juramenti suppletorij rejecti per provisionem, & sententiam Senatus, & sic credo rem istam procedere, nec aliam viam in ea considero.

In casu autem, de quo agimus, cum, ut supponimus, non proferatur sententia super provisione, necessarium est postea in sententia declarare, absolvere, v. g. Reum, non obstante juramento suppletorio Actori delato, quod concedi non debuerat, & sic in similibus.

Sin autem gravamen processus consistat in eo, quod, v. g. denegatum injustè fuit juramentum suppletorium aggravanti, vel nullitatis articuli fuerunt rejecti, tunc in Senatu, ut dictum est, necessario debet proferri interlocutoria, quam proferendam in similibus terminis exprimit *Ordinat. dict. §. 14.* per quam pronuncietur, aggravatum fuisse aggravantem in processu, & sequenti, vel simili forma erit concipienda.

69 *Acordaõ em Relaçãõ: Que deferindo ao agravo do processo interposto pello R. as folhas tantas, vistos os autos, & como, &c. aggravado foi o agravante pello juiz em tal, &c. Mandaõ, que se de ao R. juramento em ajuda de prova, ou recebem os artigos, &c.*

Adaptatur casui, de quo agitur, secundum stylum, & rationem.

Quæ pronuntiatio in tali casu est omnino necessaria, ut patet, qui sine illa non potest fieri, quod ipsa pronunciat faciendum: eo facto si aliqui jam posue-

rant deliberationes, eas reformant, si videbitur, secundum illa, quæ de novo supervenerunt, ut diximus supra.

Neque videatur confusionem, aut implicationem oriri ex eo, quod in talibus terminis admittantur articuli, vel alia, & pars replicet, fiantque probationes &c. nam ut infra *q. 6. num. 149.* dicemus, id novum non est, nec in jure inusitatum, & omnino sic convenit in casu, de quo agimus.

70 Quod si gravamen processus fuerit super materia non præjudicante, nec faciente ad causam principalem, veluti si fuerit interpositum ab injusta condemnatione expensarum retardationis, delato, ut supra dictum est, processu ad Senatum, si non detur provisio, declaratio, vulgo, *assento*, in actis, ut supra facienda, erit; sin detur provisio similiter erit facienda, ne sequentes dubitent, & postea in definitiva providendum gravato: non enim existimo super illa provisione, cujus materia nil facit ad causam principalem, scribendam esse particularem sententiam, cum possit aptissime in ipsa definitiva provideri gravato, adjiciendo post principalem decisionem *E deferindo ao agravo, &c.*

71 Hæc de casu, quo processus per deliberationes expeditur, sin autem expediti debeat in voce, vulgo, *per Relaçãõ*, vel Superior sit Auditor, vel similis facilior est modus providendi, vel non providendi: nam si providendum non esse videbitur, non requiritur aliqua declaratio super hoc, cum illa solum requiratur, quando per deliberationes expeditur processus, ne sequentes Senatores dubitent super eodem puncto. Sin autem providere debeat, tunc si providendum sit in causa, cujus revocatio consistat in omittendo, ut supra diximus, sufficit, quod in sententia finali dicatur, non obstante, v. g. juramento suppletorio concesso Actori, quod concedi non debuisset; per hoc enim provideretur gravatus, qui interposuit gravamen in processu ex eo, quod Actori fuit juramentum concessum. At
vid;

verò; si fuerit gravamen talis speciei, quod debeat gravatus ad aliquid admitti, pronuntiabitur providendo in gravamine processus, & factis illis, ad quæ admissus fuit gravatus, & re, ut suprâ, discussa, definitiva proferetur super principali.

72 Restat agere de praxi observanda in alio modo provisionis dandæ circa gravamen, scilicet, quando defertur ad Senatum pro alio incidenti in forma *Ordinat. dict. lib. 3. tit. 20. §. fin.* In qua specie solùm advertendum existimo, quòd, sive videatur, dandam, sive denegandam provisionem, semper expresse deferendum est gravamini processus; ne postea dubitetur de eodem. Et existimo in ipsa sententia, quæ profertur super principali incidenti, pro quo defertur ad Senatum processus, deferendum esse gravamini processus, adjiciendo post decisionem principalis factam in sententia. *E deferendo ad aggravado do processo folhas, agravado foi, ou nam foi agravado, &c.*

73 Admonere tandem liceat in foro veritates, quasi extinctam esse hanc utilem praxim reparationem gravaminum in processu, non sine litigantium damno, cum ex hoc remedio pendeat sæpissimè eorum victoria. Susciterur igitur, & vigilant Advocati; nam per hæc poterunt sæpè in desperatis causis vincere, & famam, ac pecunias acquirere.

Hæc, quæ; hucusquè de reparatione gravaminum scripsimus, habent sine exceptione locum de jure Regio, at de jure communi illa datur differentia, quòd scilicet, sine aliqua protestatione, aut interpositione gravaminis in processu (quam tam solent imperiti Advocati adhibere in judicis Ecclesiasticis) debet Superior de appellatione cognoscens reparare gravamen illatum per inferiorem, si interlocutoria, quæ illud intulit præjudicet negotio principali juxta latè *dict. quæst. 3. per tot. & deducitur ex dict. cap. fin. de appellation. in 6.* Præterea in jure communi incognita est via alia reparationis gravaminis, de qua suprâ, scilicet, quando processus defertur ad Senatum pro alio incidenti. In cæteris potest proportionabiliter apud alia Regna, & apud nos in tribunalibus Ecclesiasticis prædicta forma, & praxis reparationis gravaminum etiam observari. Tandem de jure Regio gravamen in processu interponitur in aliquibus casibus, cum tamen materia non sit præjudicans negotio principali, & superior de illis gravaminibus cognoscit, & illa potest revocare; quos casus adduximus suprâ *num. 10.* At de jure communi de litibus non præjudicantibus Superior non cognoscit, nec in appellatione à definitiva talia gravamina potest revocare.

Collectio

Collectio eorum, quæ in hac quæstione resolvimus.

GRAVAMEN in processu tunc apud nos interponitur, quando interlocutoria profertur super exceptionibus, quæstionibus, vel quibuscunque allegationibus pertinentibus ad ordinandum processum, quales sunt illæ, quas alias præjudicantes diximus, & facientes ad condemnandum, vel absolvendum in principali. Item in aliquibus aliis casibus, qui licet in dicta regula non comprehendantur tamen Legislator noster expressit, in illis gravamini in processu tantum locum esse; sunt autem sequentes. Primus, quando interlocutoria profertur super exceptionibus dilatoriis, nisi tamen (secundum nostram opinionem) interlocutoria pronunciet exceptionem dilatoriam probari, ac per consequens adversarium non audiendum donec, &c. ab hac enim interlocutoria appellari posse non dubitamus. Pronunciationes super attentio ad hunc casum pertinent, & secundum resoluta circa illum sunt illæ etiam dicendæ quando attentatum fuerit in modum exceptionis, non principaliter, oppositum, licet multa his contraria immerito dicant Nostrates. Secundus casus est, quando interlocutoria condemnat ad expensas retardationis. Tertius, quando partis adversæ appellationem admitti, potest tamen in hoc casu etiam per instrumentum gravamen interponi. Sunt tamen aliqui casus excepti à dicta regula in principio posita, in quibus extra processum interponitur gravamen licet alias interlocutoria illæ essent de pertinentibus ad ordinem processus. Primus, quando interlocutoria denegat terminum probatorium, vel illum nimis restrictum, vel maxime amplum concedit ad faciendam probationem extra Regnum. Secundus, quando interlocutoria prolata per Præsidem Curialem, vel alium Senatorem rejicit contrarietatem, replicam, vel triplicam. Tertius, quando interlocutoria, quæ alias erat de pertinentibus ad processum profertur per Senatorem, qui causam illam principalem in Senatu cum aliis, sine appellatione, aut gravamine judicare debet. Quartus, quando interlocutoria non observasse, dicitur, Ordinationem aliquam circa ordinandum processum: in quibus casibus per petitionem, vel instrumentum aggravatur.

Gravamini in processu interposito defertur per Superiorem de appellatione, vel Supplicatione à definitiva, vel etiam de provocatione ab interlocutoria, etiam per instrumentum cognoscentem. Item illi defertur, quando prima vice post gravamen in processu interpositum, contingit super alio incidenti processum ad Senatum deferri debet tamen qui aggravavit id petere per terminum factum in actis, quod si omittat, nec tunc, nec alio tempore gravamini illi deferendum erit. Modus autem, & praxis servanda in reparatione, & revocatione gravaminis processus facienda remanet assignata ad finem hujus quæstionis.

QUÆS-

QUÆSTIO SEXTA.

Quando, & qualiter de Jure nostro, gravamen extra processum, per petitionem, scilicet, vel instrumentum sit interponendum?

SUMMARIUM.

- 1 **C**ommendatur difficultas, & obscuritas materia.
- 2 Aliud gravamen apud nos interponitur à definitivis, & dicitur propriè supplicatio, de quo hic non agimus.
- 3 Quando Ordinatio loquens de certa sententia, & incerto iudice, adjicit, poterà appellari, ou aggravari, vel similia verba, intelligenda est de gravamine ordinario, idest, supplicatione.
- 4 Reprehenduntur Advocati, qui solent interponere provocaciones dicendo, Appello, ou aggravato qual no caso couber.
- 5 Quando Ordinatio agens de certo iudice, & sententia incerta, adjicit, & darà appellaçam, & aggravato, intelligenda est de gravamine de quo agimus, per petitionem, scilicet, vel instrumentum.
- 6 Quando Ordinatio adjicit clausulam illam, Sem appellaçam, nem aggravato, intelligenda est excludere quodcumque gravamen, nisi in processu.
- 7 Non parum interest cognoscere, an casus sit appellationis, an gravaminis.
- 8 Appellatio, etiam ab interlocutoria appellabili suspendit, non sic gravamen.
- 9 Appellatio, etiam ab interlocutoria habente vim definitiva, vel continente gravamen irreparabile, justificari potest in gradu appellationis ex novis causis, non sic gravamen.
- 10 In gravaminibus sufficiunt duo Senatores conformes ad revocandum, vel confirmandum, non sic in appellationibus.
- 11 In causis introductis apud Senatum Portnensem per viam gravaminis non supplicatur, cujuscunque valoris sint causæ illæ, secus quando per viam appellationis.
- 12 Interlocutoria dividuntur in præjudicantes, & non præjudicantes, ab illis aggravatur in processu, ab his appellatur juxta Ordinationis regulas, unde non videntur restare interlocutoria, à quibus sit aggravandum per petitionem, sive instrumentum.
- 13 Ab actibus extrajudicialibus appellatur, etiam Jure Nostro attento.
- 14 Gravamen nostrum non est simile remedio querelæ.
- 15 Remedium querelæ extraordinarium, & ad solum Principem interponendum esse, & revisioni comparari, defenditur.
- 16 Resolvitur omnes casus, in quibus in Ordinatione dicitur, gravamini de quo agimus, locum esse, speciales esse & in illis tantum gravamen esse interponendum.
- 17 Infertur ex dicta resolutione, perperam fuisse gravamen interpositum in casu de quo Cab. 2. part. decif. 60. ex quo errore plura resultarunt inconvenientia.
Pragmatici ferè semper gravamen perperam interponunt, ubi sententia non est aperte definitiva.
- 18 Admonentur Advocati, & Judices ne gravamina interponant, sive admittant in casibus, in quibus appellationi locus erat.
- 19 Praxis, & styli magna est autoritas.
In materia, de qua agimus, non est attendendus stylus secundum quem dicitur introductum, gravamina interponenda in pluribus speciebus.

- 20 Stylus juri contrarius nullius est momenti.
- 21 Debet esse apertus, notorius, & non varius.
- 22 Stylus requirit ad suam introductionem iudicium contradictorium.
- 23 Praxis, & stylus, si irrationabiles sint, exulare debent.
Non plurimorum, sed unius recta sententia, est sequenda.
- 24 Non ad ea, quae fieri solent, sed quae fieri debent, est attendendum.
- 25 Stylus solet esse imperitorum refugium.
- 26 Gravamen per petitionem interponitur, quando Superior ad quem, residet intra quinque leucas. Per instrumentum, quando extra eas residet.
- 27 Si praeses, sive Corrector sit intra territorium vulgo, naquelle termo, etiam si sit extra quinque leucas, per petitionem cognoscit.
- 28 Assignatur ratio quare aliquando per petitionem, aliquando per instrumentum sit aggravandum.
- 29 Etiam intra quinque leucas posse gravamen per instrumentum interponi, si pars velit; existimamus.
- 30 Leuca Gallicum est vocabulum.
- 31 Leuca diversam continet longitudinem, secundum diversas Provincias.
- 32 Impugnantur Phæbus, & alii afferentes leucas apud Lusitanos constare ex quatuor milliariibus.
Labitur idem Actor dicens, milliare ex quatuor stadiis constare.
- 33 Leucam apud nos, ex tribus milliariibus constare probatur.
- 34 Pro dieta sunt in jure assignata 20. millia passuum.
- 35 Veneratur memoria Illustrissimi Archiepiscopi Domini Rodetici de Acunha.
- 36 Milliare mille passus continere certum est.
- 37 Milliare ex octo stadiis constituitur.
- 38 Impugnatur Menoch dicens, milliaria alia maiorem, alia minorem continere longitudinem.
- 39 Stadium continet centum, & viginti passus.
- 40 Passus continet quinque pedes.
- 41 Quid proprie dicatur passus, & qualiter verus passus formetur?
- 42 Pes ex quatuor palmis constituitur.
- 43 Palmi, ex quibus pes constituitur, non sunt vulgares, sed latitudo palmae.
- 44 Palmus extensis articulis formatus, dicitur dodrans.
- 45 Lapsus fuit Phæbus dicens, pedem constitui ex quatuor dodrantibus.
- 46 Leuca Italica ex duobus milliariibus constituitur.
- 47 Decisio adducta à Phæbo, nostram resolutionem non offendit.
- 48 Refelluntur afferentes, dictas leucarum computationes apud nos non esse in usu.
Respondetur Ordinationi lib. 1. in Regimine dos Dezembargadores do Paço §. 45.
- 49 Per quod iter, & an per in via loca sit facienda mensuratio leucarum? Remissive.
- 50 Gravamen debet interponi intra decem dies.
- 51 Interlocutorie aliquando incidenter, aliquando principaliter proferuntur.
- 52 Quando interlocutoria principaliter proferitur, vel aggravatur ab aliquo facto, non statim commodè potest gravamen interponi.
- 53 Appellatio ab interlocutoria non justificatur ex novis causis.
- 54 Quando gravamen jam est illatum rectè potest appellari, cum illa clausula, nisi revocaveris, sed urbanius est petere revocationem sine comminatione appellationis, sive gravaminis.
- 55 Assignatur rectus modus interponendi gravamen in specie, de qua supra num. 52.
- 56 Intelligitur secundum communem text. in l. Cives, cum similibus C. de appellat.

- 57 *Refellitur dictus intellectus.*
- 58 *Assignatur alius intellectus.*
- 59 *Qui appellavit in casu, quo debuerat aggravare, potest de novo aggravare, licet tempus decendij sit elapsum.*
- 60 *Pendente causa nullitatis, contra sententiam, tempus appellandi non currit.*
- 61 *Praxis observat, quod appellatio deservatur, tanquam gravamen, cum non appellationis, sed gravaminis, casum esse invenitur.*
- 62 *Praxis, de qua num. precedenti, licet æqua sit, tamen non est juri conformis, nec caret inconvenientibus.*
- 63 *Si aliquis aggravavit ad judicem in competentem, potest redire ad competentem, licet tempus decendij interim sit elapsum.*
- 64 *Tempus decendij ad gravamina interponenda in dictis casibus, currit à die scientiæ sententiæ, per quam iudicatum fuit, casum non esse appellationis, sed gravaminis.*
- 65 *Gravamen non suspendit.*
- 66 *Non videtur assignatum tempus pro interducendo apud superiorem gravamine per petitionem.*
- 67 *Gravamine introducto, non est præfixum tempus ad illud determinandum.*
- 68 *Nisi in casu Ordinat. lib. 1. tit. 62. §. 78.*
- 69 *Item in casu hic relato, quod tamen tutum non videtur.*
- 70 *Exprimi debet Superior, ad quem interponitur gravamen.*
- 71 *Quando Superior est certus, & alius non potest de gravamine illo cognoscere, excusatur expressio.*
- 72 *Citanda est in petitione Ordinatio concedens in illo casu gravamen per petitionem interponi, quando aliàs interlocutoria erat de pertinentibus ad processum.*
- 73 *In aliquibus terminis excusatur dicta Ordinationis citatio.*
- 74 *Ratio, quare non requiritur Ordinationis citatio, de qua supra, quando aggravatur instrumentum?*
- 75 *Superior non potest de gravamine cognoscere, si æstimatio causæ non excedat jurisdictionem judicis, vulgo, se a causa couber na alçada de inferior.*
- 76 *Immerito quasi spreta est dicta juris nostri dispositio.*
- 77 *Declaratur Ordinat. lib. 1. tit. 80. §. 11. nec obest prædictæ resolutioni.*
- 78 *Explicatur dictum Thomæ Vaz, nec obstat prædictæ resolutioni.*
- 79 *Causæ principalis valor attendendus, non interlocutoria à qua aggravatur.*
- 80 *Æstimatio causæ fieri debet in gravaminibus, sicut fit in appellationibus.*
- 81 *Ab interlocutoria continente nullitatem notoriam, vel pronunciantem iudice competente, aut incompetentem aggravatur, etiamsi causæ æstimatio non excedat jurisdictionem iudicantis.*
- 82 *Item, quando Senator, qui cum Senatu finaliter causam principalem terminare debet sine alio recurso, interlocutoriam profert.*
- 83 *Dicta num. precedenti non offendunt resolutionem nostram, de qua quæst. 3. num. 39.*
- 84 *Judex à quo, non debet denegare gravamen, licet causæ valor suam non excedat jurisdictionem, sed Judici superiori pertinet illud rejicere.*
- Impugnatur Praxis Senatus, & Judicij Ecclesiastici Ulyssipon. in quo aggravatur ab interlocutoriis. Vicarij generalis.*
- 85 *Adjungenda est actis petitio cum decreto intra decem dies, aliàs superior de illo non cognoscet.*
- 86 *Requisitis supra dictis defcientibus, non potest Superior cognoscere de gravamine.*
- 87 *Coram iudice, presente scriba, gravamen debet interponi.*
- 88 *In causa, quæ proprium habet scribam, ille regulariter debet gravamen expedire, aliàs quilibet ad id vocatus ire debet.*

- 89 Admonitio pro gravaminibus interponendis à præceptis, sive decretis factis sine causæ cognitione, nec incidentibus in alia causa principali.
- 90 Petitio adjungenda actis intra decennium ab interpositione computandum.
- 91 Ponitur forma petitionis gravaminis.
- 92 Casus est fideliter narrandus in petitione gravaminis.
- 93 Si casus narratus aliàs pertineat ad processum, citanda est Ordinatio concedens in illo casu gravamen extra processum imponi. Remissive.
- 94 Superior, antequam ponat decretum in petitione, debet aliqua considerare.
- 95 Si ex ipsa petitione constet, non admittendum gravamen, statim rejicienda est.
- 96 Forma decreti super petitione gravaminis.
- 97 Si acta sunt in eodem loco, virtute decreti sine mandato alio, deferuntur ad Superiorem.
- 98 Tabellio debet dare copiam judici, & parti adversæ ad respondendum.
- 99 Deinde est æstimanda causa juxta dicta supra à num. 75.
- 100 Judex, à quo aggravatur debet adiri, ut fiat causæ æstimatio, sicut in appellacionibus.
- 101 Acta traduntur fidei, ut deferat ad Superiorem.
- 102 In judicio superiori non datur partibus copia gravaminis.
- 103 Nisi de consensu utriusque partis, vel si aggravans velit ad jungere actis petitionem aliquam, in qua narret gravaminis causas.
- 104 Cavendum à Costa asserente, posse in judicio superiore justificari gravamen offerendo ibi scripturas, aut acta.
- 105 Cavendo à Caminha asserenti in judicio superiore dari partibus, gravaminis copiam.
- 106 Gravamen ad Senatum interpositum distribuitur, nisi certum judicem Senatorem habeat, & expeditur per relationem, secus, si interponatur per instrumentum.
- 107 Superior, antequam pronunciet debet considerare illa, quæ supra num. 94. & hic animadvertimus.
- 108 Forma pronuntiationis, quando superior non accipit cognitionem gravaminis.
- 109 Quando superior non cognoscit de gravamine, non ipsi, sed inferiori pertinet condemnare aggravantem ad expensas retardationis.
- 110 Non potest indistinctè sustineri dictum Phæbi asserentis constitutam fuisse in Senatu, superiorem debere semper condemnare aggravantem ad expensas.
- 111 Forma sententiæ, quando Superior dat provisionem aggravanti.
- 112 Quando Superior cognovit de meritis gravaminis, debet victum victori condemnare ad expensas.
- 113 Non potest sustineri praxis contraria, de qua testatur Martins à Costa.
- 114 Nec pro dicta praxi facit Ordinatio lib. 3. tit. 20. §. 46.
- 115 Forma sententiæ quando denegatur provisio.
- 116 A sententia prolata super gravamine potest iterum aggravari, nisi sit prolata per talem judicem, a quo non possit aggravari.
- 117 Et si primo per petitionem, nunc per instrumentum poterit interponi.
- 118 Potest contingere, quod à sententia prolata super gravamine appellari debeat, non aggravari.
- 119 Quid agendum, si superior talem proferat sententiam, à qua solum in processu aggravari possit.
- 120 Gravamen per instrumentum interponitur, quando superior ad quem, residet extra quinque leucas.
- 121 Modi interponendi gravamen per instrumentum, vel per chartam in eo differunt, quod illud tabelliones; hanc scribe conficiunt.
- 122 Explicatur Ordinatio lib. 3. tit. 69. §. 7. cum similibus, ne obstat actæ asserenti.

- sertioni.
- 123 Potius denominandum est instrumentum, sive charta ab officiali, quam à iudice.
- 124 Scribæ patrimonij Regij, etiam, ac tabelliones conficiunt instrumenta.
- 125 Aberrant Pragmatici, qui petunt chartam testimonialem in casu denegati gravaminis.
- 126 Prædicta praxis erronea auctor videtur Caminha à quo cavendum.
- 127 In eundem errorem incidisse, videtur Phæbus.
- 128 Reprehenduntur Pragmatici, qui sine differentia inter tabelliones, & scribas, petunt semper instrumenta, & non chartas, cum has ab scribis petere debeant.
- 129 Modus interponendi hoc gravamen per instrumentum, vel chartam in multis convenit cum modo interponendi per petitionem, de quo jam diximus.
- 130 Gravamen de quo agimus interponitur, vel per terminum scriptum à tabellione in actis, vel per requisitionem, vulgo, por requerimento de agravado, factum, & oblatum per aggravantem.
- 131 Qualiter procedendum, quando aggravatur per terminum in actis?
- 132 Forma gravamina interpositi, per requisitionem, vulgo, por requerimento de agravado.
- 133 Explicantur aliquæ clausulæ dictæ formæ.
- 134 Iudici, & parti adversæ datur copia ad respondendum.
- 135 Gravamini instrumentum debet presentari superiori intra 30. dies ab interpositione, in casu vero intra decem dies, aliàs de illo non cognoscitur.
- 136 Non currit tempus, si constet per fidem tabellionis, per eum, non per aggravantem stetisse, quominus debito tempore presentaretur.
- 137 Tabellioni non creditur, nisi in his quæ coram eo tanquam tabellione aguntur.
- 138 Impedito tabellione, 30. dies incipiunt currere à die, qua traditur parti gravamen.
- 139 Si pauci tantum dies post 30. sint elapsi, nihilominus cognoscitur de gravamine, & paucos in proposito decem esse, fuit iudicatum.
- 140 Sufficit, quod presentetur gravamen distributori intra 30. dies.
- 141 In gravaminibus à Iudicibus ecclesiasticis interpositis ad Iudicem coronæ, non attenditur ad tempus presentationis.
- 142 Contra lapsum termini presentandi, concedi solet Regia provisio.
- 143 Insularis assignatur per iudicem terminus ad presentandum gravamen.
- 144 Pro terminando gravamine semel introducto, non est præfixus terminus, nisi in casu.
- 145 Copia gravaminis actorum non datur partibus in iudicio superiori, nisi in casibus, de quibus supra num. 103.
- 146 Gravamina ad Senatum per instrumentum interposita, distribuuntur Iudici, & expediuntur per deliberationes, vulgo, por tençoens.
- 147 Appellans si interim respondeat coram iudice, à quo, videtur renunciare appellationi.
- 148 Contrarium in gravaminibus dicendum esse, credimus.
- 149 Quid agendum, si, quando datur provisio in gravamine, causa principalis jam multum processerit, vel jam definita sit?
- 150 Casus omnes in quibus Ordinatio disposuit, vel nostrates dixerit, gravamini per petitionem, vel instrumentum locum esse, adducuntur.
- 151 Senatus, de quibus gravaminibus cognoscat.
- 152 Præses Curialis Criminalis, de quibus gravaminibus cognoscat.
- 153 Præses Curialis Civilis, de quibus gravaminibus cognoscat?
- 154 Iudex causarum Regiæ Coronæ, de quibus gravaminibus cognoscat.
- 155 Iudex causarum Regij patrimonij vulgo dos feitos del-Rey da fazenda, de quibus gravaminibus cognoscat?

- 156 Judex Cancellariæ, de quibus gravaminibus cognoscat.
- 157 Præses Provinciæ, vulgo Corregedor, de quibus gravaminibus cognoscat?
- 158 Auditores Dominorum, qui exercent correctionem, comparantur Præsidibus in proposito.
- 159 Provisor, vulgo Provedor, de quibus gravaminibus cognoscat?
- 160 Prætor, vulgo Juiz ordinario, ou de fora, de quibus gravaminibus cognoscat?
- 161 Rector justitiæ, & Governator Portuens. de quibus gravaminibus cognoscat?
- 162 Tribunal Ordinum, vulgo, Mesa da Consciencia, de quibus gravaminibus cognoscat?
- 163 Palatium, vulgo o Tribunal do Paço de quibus gravaminibus cognoscat?
- 164 Tribunal Regij patrimonij, vulgo Mesa da fazenda, de quibus gravaminibus cognoscat?
- 165 Judez fisci Ulyssip. de quibus gravaminibus cognoscat?
- 166 Deputati fisci Conimb. de quibus gravaminibus cognoscat?

Aggregimur rem difficilem, nodosam, & ab omni parte obscuram, nam circa præsentem quæstionem cessat omnino jus commune, il-

lud etenim hæc, de quibus agimus, non cognovit, nec aliqua illius norma huic rei applicari potest. Cessant Doctorum scripta; Nostrates enim (ad quos tantum res ista pertinebat) de ea nihil ferè scripserunt, & merito illam tractare timuerunt propter maximas difficultates, & confusiones, quas paulo infra adnotabimus. Sed antequam ad aliud progrediamur.

² Adverto (ne implicatio, vel confusio oriatur) aliud gravamen omnino diversum ab hoc, de quo agimus, in Jure Patrio inveniri illud, scilicet, quod interponi-

tur à sententijs definitivis, de quo ex professo agit *Ordinat. lib. 3. toto. tit. 84.* de quo etiam meminerunt *Ordinat. eod. lib. 3. tit. 20. §. 28. & 31.* quod ordinarium aliqui appellant, ex *1 hom. Vaz. allegat. 76. num. 46. & allegat. 89. num. 1. Martins à Costa in lib. styl. Dom. Supplic. annot. 5. num. 12. in rub. & propriè est supplicatio Cab. 1. part. decis. 11. num. 14. & 2. part. decis. 67.* qui inter hujusmodi gravamen, & illa de quibus agimus differentiam agnoverat *dict. decis. 11. num. 14.* Hoc igitur gravamen ordinarium, sive supplicatio cum his, de quibus tractamus, nullam habet cognitionem, illud enim interponitur à definitivis prolatis per eos judices, à quibus propter eorum eminentiam appellare non licet, plures recensentur in *Ordinat. l. 1. tit. 6. in princip. Cab. 1. part. decis. 11. num. 12 & assimilatur appellationi exceptis aliquibus peculiaribus effectibus expressis dict. tit. 84.* De hoc igitur gravamine non est nobis sermo, sed de illis, quæ interponitur ab interlocutorijs per petitionem, vel instrumentum, & ne *Ordinat.* de illo gravamine loquentes, de istis intelligantur, vel contra, & hinc confusio oriatur, hæc animadvertimus.

Adverto præterea, quod, quando *Ordinat.* loquitur de certa, & determinata sententia prolata per judicem sic in communi, non agendo de certo iudice, & adjicit *Ordinat. & dará appellaçam, ou aggravado, qual no caso couber,* vel (dirigendo verba in litigatorem) adjicit, *Poderá appellar, ou aggravar, qual no caso couber,* prout sæpè dictis terminis utitur, præcipuè *lib. 3. tit. 20. §. 6. 15. 17. & 36. & tit. 25. §. 1.* & alibi sæpè, est intelligendum, *Ordinat.* loqui de prædicto gravamine ordinario, quod supplicatio propriè dicitur in jure. Quod apertissimè constat advertendo, quod (ut proximè diximus) sunt aliqui iudices, à quorum definitivis, propter eorum eminentiam, appellatio non datur, sed prædictum gravamen, quod in jure dicitur supplicatio; sensus igitur, est, *dará appellaçam, ou agravado qual*

qual no caso couber, idest, in casu, quo iudex, qui talem sententiam protulerit, fuerit de illis, à quibus appellatur, concedetur appellatio; in casu verò, in quo fuerit iudex, à quo non appellatur propter ejus eminentiam, concedetur gravamen, quòd aliàs supplicatio dicitur de jure communi. Et manifestè, probatur, nam sententiæ, de quibus in dictis *Ordinat.* sunt definitivæ; ergo gravamen ab eis concessum, illud est, quod interponitur à definitivis secundum *Ordinat. dict. tit. 84.* Item ex eo, quia *Ordinat. nostra*, quando prædictis utitur terminis, agendo de certa, & nominata sententia, inepta foret, si adderet unum, & alterum modum cum unus tantum ex illis posset convenire, nisi hoc faceret ex eo, quia uno, vel altero sit utendum, secundum casus contingentiam idest, secundum iudicem, qui de causa cognoverit: quod, cum Legislatori non posset constare, rectè addit unum, & alterum modum, ut illis utatur litigator secundum iudicis pronunciantis qualitatem. Et confirmatur, nam quando *Ordinatio* agit de aliqua sententia prolata à certo iudice, à quo appellari potest, dicit *Darà appellaçam*, & non adjicit, *ou aggravato*, ut videre est per *Ordinationem lib. 1. tit. 62. §. 25.* Et per contrarium, quando agit de sententia prolata à certo iudice, à quo appellari non potest, sed tantum aggravari, idest, supplicari, dicit, & *darà aggravato*, & non adjicit, *ou appellaçam*, ut in *Ordinat. lib. 1. tit. 39. in principio*, ex quibus aperte constat *Ordinationem*, quando prædictis utitur terminis, loqui de gravamine à definitivis, quod ordinarium, & Supplicatio aliàs dicitur, & appellationi ferè comparatur, & habet locum, quando provocatur à definitivis, vel alijs sententijs prolatis ab eo, à quo propter ejus eminentiam appellari non potest.

4 Ex his obiter infero ineptissimè Pragmaticos, & Advocatos solere provocare dicentes, *Appello, ou agravato qual no caso couber*, nam ipsi jam vident qualitatem sententiæ, & iudicis illam proferentis,

unde ipsi eligere omnino debent unum ex illis modis, nec utrumque possunt prosequi, præcipuè, cum diversæ unius, & alterius sint viæ; neque *Ordinationes* prædictæ in illis terminis, de quibus supra, scilicet, quando dicunt *darà appellaçam, ou aggravato qual no caso couber*, prædictum errorem fovent, nam, ut proximè diximus, illis utitur verbis Legislator noster, quia ibi loquitur de iudice in communi, unde, cum in casu contingentia possit esse talis, à quo appellare liceat, vel solum gravamen interponere, rectè addit utrumque modum, quo tamen uti, quando à certo iudice provocatur, in civile omnino est, ex dictis.

Adverto deinde, quòd quando *Lex 5 nostra* loquitur de certo iudice, non tamen de certa sententia, sed generaliter dicens, talis iudex cognoscet de talibus causis, & *concederà appellaçam, & agravato*, intelligendum est, quòd sentiat de gravaminibus, de quibus agimus, scilicet, per petitionem vel instrumentum, idest, ut si iudex ille protulerit sententiam talem, à qua appellari liceat, appelletur. Si verò talem, à qua solum gravamen per instrumentum, aut petitionem interponendum sit, hoc concedat, ita procedit *Ordinatio lib. 1. tit. 62. §. 28. & §. 34. & 35.* & aperte constat ex eo, quia, ibi agit de Provisore, vulgo, *Provisor*, à quo non aliud gravamen, idest, Supplicatio, sed hoc, de quo agimus, interponitur, ergo de eodem intelligi debet noster Legislator, quando prædicto modo loquitur.

Adverto tandem, quòd quando *Lex 6 nostra* dicit, *sem appellaçam, nem agravato*, talis clausula intelligitur, non solum de gravamine Ordinario, idest, Supplicatione, sed etiam de gravamine per instrumentum vel petitionem; in illis enim verbis voluit Legislator excludere omnem provocationem, & recursum ad Superiorem: quod apertius patet, ex pluribus locis *Ordinationis lib. 3. dicto tit. 20.* ubi post dictam clausulam, *sem appellaçam nem agravato*, adjicit, *salvo no acto*

do processo, quæ exceptio firmat regulam in contrarium, & ex eo colligitur, omne aliud gravamen, sive recursum ad Superiorem esse prohibitum, ex regula *text. in l. Nam quod liquida §. Si cui penus ff. de pena legata*, gravamen autem in processu non videtur exclusum, etiam si non exceptiatur, juxta dicta *quæst. præcedenti num. 1.*

- 7 His sic animadversis, ne ex dictis *Ordinationis* locis confusiones exoriantur; notandum quoquæ est, non parum interesse cognoscere, an appellatio, an gravamen sit interponendum, nam maximè interest id scire, & sequentes resultant effectus. Primus ille se offert, nam appellatio etiam ab interlocutoria appellabili suspendit pronunciatum, & executionem, ut probatur ex toto titulo. *ff. Nihil novi appellatione pendente, & ex l. Appellatione C. de appellat. Cast. 26. tit. 23. partit. 3.* & apud nos probat expressa, *Ordination. lib. 3. tit. 73. in principio*, ibi, *Ajyda interlocutoria de que se pode appellar como da definitiva*; at vero gravamen non operatur prædictum effectum, ut constat ex *Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 4. & tit. 86. §. 20.* & latius dicemus infra. Ex quibus condemnati maximè interest uti appellatione, per contrarium verò adversario maximè expedit, illam non admittit, sed tantum gravamen. Secundus effectus ille consideratur, nam appellatio etiam ab interlocutoria habente vim definitivæ, sive gravamen irreparabile justificari potest in gradu appellationis ex novis causis, ut resolvunt *Card. Maranta, & alij, quos refert, & sequitur Scaccia de appellat. quæst. 1. num. 93. & 99.* at verò gravamen non potest justificari ex novis causis, ut omnibus patet & infra dicetur, quando de praxi servanda de ejus interpositione egerimus. Unde provocantis maximè interest uti appellatione, adversarii verò contrarium.
- 10 Tertius, & non minibus effectus est ille, quod apud nos ad infirmendam sententiam per viam appellationis in summa excedente decem milia regalium, triū

Senatorum conformia vota requiruntur *Ordination. lib. 1. tit. 6. §. 13.* at verò ad eam infirmendam, & revocandam per viam gravaminis duorum conformia vota sufficiunt. *Ordinat. dist. tit. 6. §. 4.* Unde victori in prima instantia maximè convenit, quod appellatio concedatur, non gravamen; adversario verò contrarium expedit. Quartus effectus est, quod si per viam petitionis, vel instrumenti deferretur aliquod negotium ad Senatum Portuensi, à sententia ibi prolata non potest provocari ad Supplicationis Senatum, quamvis causa excedat jurisdictionem Domus Portuensis, vulgo, *ainda que não caiba a yalia da causana alçada da Relaçam do Porto*, ut testator *Cabedo 2. part. decis. 60. num. 2.* & ita praxis observat. Quando autem per viam appellationis negotium deferretur ad illum Senatum, si causæ valor excedit illius Domus jurisdictionem, vulgo, *se a causa não cabe na alçada da Relaçam*, à sententia ibi prolata conceditur gravamen ordinarium, idest Supplicatio, ut habetur in *Ordination. lib. 1. tit. 6. in principio, & tit. 37. §. 2.* Ex quibus omnibus constat, maximos effectus resultare ex eo, an appellatio, an gravamen interponendum sit.

His præmissis, oportet jam quæstioni nostræ satisfacere, in quo opus, & labor est, nam in jure communi, aut *Ordinatione nostra* non invenitur regula aliqua dictans in quibus casibus gravamen, de quo agitur, sit interponendum, nec speciales casus, in quibus in ea legimus gravamini locum esse, inter se adeo sunt conformes, ut ex eis, saltem divinando, possit aliqua regula, aut norma pro hac materia deduci? nam interlocutoriarum illarum à quibus gravamen per instrumentum, aut petitionem interponere licet juxta *Ordination. lib. 3. tit. 20. §. 18. 22. & 31.* aperte vim definitivarum continent ex regula *Ordinat. lib. 3. disto tit. 69. in princip.* sunt enim absolutiones ab instantia. Illæ verò, de quibus *lib. 3. disto tit. 20. §. 45. & tit. 86. §. 20.* sunt senten-

sententiæ finales, & definitivæ. Illæ tandem, de quibus in *Ordinat. dict. tit. 20. §. 5. & lib. 1. tit. 6. §. 9.* (una excepta) apertè sunt de pertinentibus ad processum ut probavimus *quæst. præcedenti num. 32. & num. 53.* & nihilominus, cum interlocutoria prædicta sint diversarum specierum, tamen in omnibus dictis interlocutorijs gravamen per instrumentum, aut petitionem interponendum esse, disponitur in *dictis Ordinationibus*. Qualiter ergo ex tam diversis casibus possumus colligere regulam aliquam? nullatenus certè.

12 Angeretur difficultas, nam interlocutoria dividuntur in præjudicantes, & non præjudicantes negotio principali: quam divisionem agnovit *Summus Pontifex in dict. cap. fin. de appellat. in 6.* & licet alijs verbis, idem in effectu significavit Legislator noster *lib. 3. dict. tit. 20. §. 37.* ubi agnovit, quòd aliæ exceptiones, & quæstiones allegantur, & opponuntur ad finem absolvendi, sive condemnandi in principali, aliæ verò ad alium diversum finem, unde, cum omnes interlocutoria reducantur ad prædictas classes, & pro interlocutorijs Primæ classis, scilicet, præjudicantium negotio principali (quas Legislator noster appellat ad finem condemnandi, vel absolvendi inventas) habeamus regulam *Ordinat. dict. lib. 3. tit. 20. §. 46.* concedentis gravamen in processu tantum. Pro interlocutorijs verò posterioris classis habeamus regulam *Ordinat. lib. 3. dict. tit. 69. in principio. & §. 1.* concedentis appellare, non restat aliqua species interlocutoriarum, pro qua regulam non habeamus; & sic non possumus conciderare, pro quibus interlocutorijs sit inventum remedium gravaminis per instrumentum, vel petitionum.

Dices forsan, nostrum Legislatorem non considerasse omnes interlocutorias, quas nos diximus *quæst. 3.* continere gravamen irreparabile, tales esse, sed eas tantum, quas enumerat, nempe torturam, & similes de qua *dict. tit. 69. §. 1.* unde

pro illis interlocutorijs, quæ non continent gravamen irreparabile, nec per contrarium sunt de illis, à quibus in processu tantum licet aggravare, fuisse forsan inventum remedium hoc gravaminis per instrumentum. Verùm responderetur non posse dici sine manifesta confusione, omnes interlocutorias non reduci ad dictas duas species, scilicet, vel habentium gravamen irreparabile (inter quas computamus habentes vim definitiva, rum juxta dicta supra *quæst. 4. in principio*) vel pertinentium ad ordinandum processum. Et quamvis id dici posset, adhuc respondemus, apertè confundi illam considerationem ex dictis supra in *versic. His præmissis*, ex quibus constat, gravaminis, de quo agimus, remedium, esse concessum in diversis casibus, de quibus in *Ordinat. ibi citatis*, qui non sunt de illis, in quibus hic objicimus, gravaminis remedium posse forsan habere locum.

Neque dici potest, remedium hoc fuisse inventum pro actibus extra judicialibus, & extrajudicialium appellationum apud nos vicem sortitum, nam tam de jure communi, quàm Patrio, ab actibus extrajudicialibus appellare licet *text. 13 clarius incap. Concertationi de appellatione in 6. Ordinat. lib. 3. tit. 78. per totum.*

Neque tandem dici potest, hujusmodi remedium æquiparari querelæ, & habere locum in illis casibus, quibus ea de jure communi interponebatur, nam in primis inter Doctores non constat, quando illud querelæ remedium locum habeat ut videre est per diversa, imò contraria, quæ ad libitum sine textu, aut juris considerabili fundamento scribunt *Maranta de ordin. judic. 6. part. act. 2. numer. 102. & sequentib. Lancellor. ad aliud transiens, de attent. 2. part. cap. 12. limit. 3. num. 1. Scaccia de appellat. quæst. 19. remed. 3. num. 30. cum pluribus ab eisdem allegatis*, ex quorum scriptis adhibita facili consideratione ad juris regulas, cum quibus se implicant, & ad ea,

quæ diversimode prædicti authores resolvunt constat aperte, remedium illud esse satis incognitum, & minus usitatum. Et quidem ergo semper credidi, querelam esse remedium extraordinarium ad solum Principem interponendum, vel ad habentem in illa re omnimodam jurisdictionem, qui ex æquitate, & summa potestate, potest se informare, & quod judicatum iniquè palam repererit, reformare. Moveor, quia hujusmodi remedium non esse ordinarium, nec ad ordinarium Superiorem interponi posse, statum est in *cap. 1. de officio legati*, sentit *Scaccia de appellat. quest. 12. num. 81.* Unde necessario dicendum est, ad solum Principem, vel ejus vices immediatè habentem, veluti ad legatum, de quo in *dict. cap. 1.* interponi posse, ita ut non abiniile sit revisioni apud nos usitata de qua in *Ordinat. nostra toto tit. 95. lib. 3.* nam, cum recursus ad Regem nunquam denegetur ex *Cab. cum Hypol. & Maranta ab eo citatis 2. part. decis. 60. num. 4.* & collitur ex *Ordinat. lib. 1. tit. 65. 28.* (ubi in casibus in quibus aliàs prohibetur gravamen, & appellatio, conceditur recursus ad Regem per simplicem petitionem) hanc quidem viam, & illam revisionis, apud nos querelæ locum posse, habere existimo attenda, querelæ propria natura. Sed in his sit, quidquid sit, certum tamen est, gravamina de quibus agimus, non fortiti apud nos locum querelæ, cum gravamina interponantur ad ordinatum Superiorem, & in casibus in quibus aliàs secundum juris, & *Ordinat. regulas* appellationi locus erat, vel gravamen in processu interponendum, ut constat ex dictis supra *vers. His præmissis*, at querela interponatur ad solum principem ex dictis proximè.

Et quidem minus potest gravamen, de quo agimus dici querela, si verum est, quòd illa interponitur quando aliàs à sententia appellari non potest, quia decem dies ad appellandum concessi sunt elapsi, ut voluit *Maranta supra num. 103.* nam aperte constat, gravamina nostra post

decem dies interponi non posse, imò, intra eos debere interponi ex *Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 5.* Nec etiam dici potest querelæ comparari, si verum, est illam competere pro interlocutorijs prolatis sine ordine judiciario, ut placuit *Maranta supra num. 102.* cum ab actibus extrajudicialibus apud nos concedatur appellatio per *Ordinat. dict. lib. 3. tit. 78. per tot.* & ferè semper in eadem *Ordinatione* sint gravamina, de quibus agimus, concessa pro sententijs judicialiter prolatis. Unde omnino sine fundamento esset asserere, gravamina nostra obscuri querelæ remedij locum fortiri.

Quid ergo in re tam dubia dicendum est? Ego sanè, omnibus illis, quæ dici possunt in hac re, consideratis, existimo, nihil verius dici posse, quam, quòd nulla regula datur, aut assignari potest pro casibus, in quibus gravamen, de quo agimus, est interponendum, imò, quòd omnes casus, in quibus dicitur in *Ordinatione nostra*, gravamen per petitionem, vel instrumentum interponi debere, sunt speciales, & exceptiones regularum *Ordinat. dict. §. 46.* ubi agitur de interlocutorijs, à quibus gravamen in processu interponi debet, & *dict. tit. 69.* ubi de interlocutorijs, à quibus appellari potest; ad quas regulas omnes interlocutoria trahi debent, & dicendum, casus, in quibus assignatur aliud diversum remedium, nempe gravaminis per instrumentum, aut petitionem, esse speciales illarum regularum exceptiones.

Quæ nostra resolutio probatur ex omnibus fundamentis supra scriptis, quæ hic non repto, quæ aperte convincunt, nullam posse normam assignari secundum quam gravamina hæc interponi possint; cum ergo nulla detur regula, dicendum est, casus esse speciales, & exceptiones aliarum regularum, quæ comprehendunt in se dictos casus exceptos; unde extra illos regulæ standum est ex *text. in l. Præcipimus in fin. C. de appellat.*

Facit pro eadem resolutione *Ordinat. lib. 1. tit. 8. §. 2.* ibi, *nos casos, em que aggravar se pode, melior Ordinat. eodem ib. tit. 6. §. 7.* ibi, *nos casos, em que se pode agravar per petiçam, que seram declarados no titulo da Ordem do juizõ: ergo sunt speciales casus, & ultra expressos in Ordinat. non est in alijs gravamen interponendum.*

Præterea facit illa ratio, nam verò simile non est, Legislatorem nostrum æquissimum voluisse plura negotia definire per modum adeo summarium, & minus aptum ad plene tractandum de justitia partium, & judicem bene instruendum; unde modum istum provocandi non esse extendendum, nisi ad casus expressos, æquitati consonum videretur, & suaderetur, ex *Ordinat. lib. 1. tit. 9. §. 2.* ubi disponitur quod in casu, de quo ibi, non detur provisio finalis per instrumenta gravaminu, & merito, nam per talem viam non satis de causa liquet.

Si vera est prædicta resolutio (ut nos credimus) sequuntur plura in hac re maxime notanda, nam primò reformanda venit incerta, & confusa praxis, secundum quam; ut plurimum ad hujusmodi remedium recurritur in omnibus ferè casibus, in quibus sententia, à qua provocatur, non est aperte definitiva, & judicatio ordine prolata. Cum tamen secundum ipsam *Ordinationem nostram*, debeat appellatio regulariter interponi ab interlocutorijs, de quibus dicto *lib. 3. saepe citato tit. 69. in principio, & §. 1.* quod etiam supponit *Ordinat. eodem lib. tit. 73. in princip.* Neque licentia appellandi ab interlocutorijs continentibus gravamen irreparabile, restringitur ad eas, quæ continent tale gravamen, quod natura ipsa, est irreparabile, ut tortura, vel simile, imò, ut latissime probavimus *quest. 3.* omnis illa interlocutoria, quæ non præjudicat negotio principali, dicitur irreparabile gravamen continere, & per consequens, frequentissimè dantur casus, in quibus appellatio est interponenda, & ea omissa, gravamina immerito interponuntur.

Infertur etiam, perperam gravamen fuisse interpositum in casu, de quo *Cabed. 2. part. decis. 60.* & inde sequutum fuisse grave damnum partibus, quæ in casu magni momenti, & maxime excedente jurisdictionem, vulgo, *açada* Domus, sive Relationis Portuensis non potuerunt gravamen ordinarium ad Supplicationis Datum interponere, cum illud non soleat concedi in causis in Portuensis Senatu judicatis, & introductis per viam gravaminis per instrumentum, vel petitionem, testante eodem *Cabedo ibidem num. 2.* quod quidem damnum ex eo processit, quia, scilicet, fuit gravamen interpositum ad Senatum Portuens. in casu in quo erat appellatio interponenda, & ille abusus causavit prædictum inconueniens, & passim similia generat.

Debent igitur, tam Judices, quàm Advocati, cæteriquæ in foro versantes attendere, ne gravamina interponantur, ubi appellatio est interponenda, nec restringere debent regulas juris, facile que recurrere ad gravamina, quorum remedium rarò habet locum, imò, secundum nostram opinionem solum, quando Lex nostra, illud interponendum, expressit, & nos referemus omnes casus, in quibus *Ordinat.* gravaminis remedium concessit, ad *fin. hujus questionis*, ut facile constare possit, in quibus casibus eo sit utendum, & extra illos recurrentium, vel ad appellationem, vel ad gravamen in processu tantum secundum interlocutoriarum naturam, & regulas *Ordinat. dict. tit. 69. & dict. tit. 20. §. 46.*

Neque obstat, si dicatur ex adverso stylum, & praxim jam admisisse gravamen, de quo agimus, interponi in pluribus casibus in *Ordinat.* non expressis. Nam, licet negare non possimus, maxime *19* proximam esse praxis auctoritatem, ut deducitur ex *text. in l. Minime ff. de Legibus, & in leg. Filius emancipatus ff. ad leg. Cornel. de falsis, & in §. penultimo Instit. de satisdat. & in leg. Labeo 11 ff. de statulib. & apud nos ex *Ordination. lib. 3. tit. 64. in princip. & lib. 1. tit. 1.**

§. 37. *Pineo, qui pluribus exornat in leg. 2. C. de rescind. 2. part. cap. 4. num. 2. Gama decis. 228. Paz. in praxi in initio per tot. Gratian. discept. forens. tom. 1. discept. 191. num. 2. & discept. 100. numer. 61. p. si. Bart. in lege Jurisperitos in fine princip. ff. de excusat. tur. Afflict. decis. 136. per tot. & ex congestis per Barb. ad dict. Ordination. tit. 64. in principio.*

Tamen neque in re ista datur stylus, aut praxis conformis, nec supra dicta locum habent in qualibet praxi, quolibet tumve stylo; nam, ut hic alicujus sit moment²⁰, plura sunt necessaria. Primum, ut juri non sit contrarius, aliàs enim robur non habet *Phæbus 2. part. decis. 125. num. 8. cum sequentibus Thom. Valasc. allegat. 76. num. 71. Mendez à Castro in praxi 1. part. ad fin. fol. 387. in mea im. pressione*; atqui stylus, de quo agimus, est juri, & regulis *Ordinationis* contrarius, ut supra probavimus; ergo sustineri non potest.

²¹ Deinde stylus, ut habeat auctoritatem debet esse apertus, notorius, & non varius *Gom. in proæmio regular. Cancel. num. 17. Rebus. de consuet. art. 7. glos. 13. num. 54. Cassador decis. 13. de præbend. & ille omninò est refellendus, qui modò niger est, modò albus terret. conf. 58. numer. 19. Felinus in cap. Redulphus num. 22. de rescript. Mandos. regula 33. quæst. 8. num. 5. Gracia de benef. 1. part. cap. 5. num. 87. & 88. Et si benè attendimus, nihil magis varium, magis turbidum, quàm res ista, in qua non certitudo aliqua, aut stabilitas, sed varietas libera, & confusio maxima invenitur.*

²² Præterea, quia stylus est quædam consuetudinis species, in cujus introductione requiritur judicium contradictorium, scilicet, quòd fuerit dubitarum, & controvertum, an stylus ille debere observari, & judicatum pro ejus observantia, saltem tacitè, ut de consuetudine resolvunt *Surdus conf. 393. num. 2. Decianus conf. 51. per tot. Valasc. conf. 162. num.*

10. Cabed. 1. part. decis. 51. num. 7. & in specie de stylo Caputaquens decis. 71. lib. 1. in manuscrip. Et quidem nec, id intervenisse scimus, nec in prope modum infinitis casibus id fieri potest, aut stylus, vel praxis certa allegari.

Tandem contra stylum, si quis in hac ²³ re posset allegari, facit *text. in Authent. de moderatore Helenoponti collat. 10. const. 28. ubi docemur, ea, que rationabiliter ab antiquo fuerunt observata, non quæ sine ratione introducta, observanda esse, unde in effectu malam praxim exulandam, dixit Bald. in l. Quicumque vers. & ideo ff. de offic. ejus, cui mand. est jurisdictionis, Aciatus de præsumpt. præsumpt. 30. Facit optimè resolutio Regia, de qua *Pereira de Castro de Manu Regia 1. part. sub tit. ad finem libri. Resolucens, que se tomarão, &c. rubrica sobre os estylos, ubi jubentur observari styli cum illa declaratione, se forem bons; qui enim juri non sunt conformes, quis eos probare potest? Et conducit ad rem istam, nam, licet plurimorum in contrarium stet sine ratione opinio, & observatio, non ideo, quia multorum, sequenda, cum possit unius forsitan, & deteriores sententia, & multos, & maiores aliqua in parte superare, ut aliàs dixit Imperator Justinianus. in l. 1. C. de Veteri jure enucleando. Digna sanè tanto Principe sententia, quæ liberum à Deo homini concessu arbitriū, & intellectu relinquit quæ studiosis, ingeniosis verū meditando occasione præbet. Quæ veritatem, & rationem; non observantiã, aut errorem introductū defendit. Attendendum igitur ²⁴ semper non ad ea, quæ fieri solent, sed ad ea, quæ fieri debent, ut admonet *I. Conf. in l. sed licet ff. de offic. præsid. præcipuè in re, de qua agimus; nullatenus enim datur stylus, nec in casibus tam diversis potest dari, aut considerari talis, ut non sit abjiciendus.***

Et sanè hic tacere non possum. stylum ²⁵ imperitorum refugium miserum esse soleret; in his enim, quorum substantiam non præcipiunt statim confugiunt ad illam ineptissimam allegationem. *Sic multi, & gra.*

& graves iudices fuerunt, non debemus credere, nos illis esse sapientiores, & quod intolerabilius est, si fortè aliquando ipsi novam probant opinionem contra stylum, & communem, ipsi apertè proclamant, nihilo faciendum stylum, aut communem contra veram juris, & rationis philosophiam, quam tamen mordicus respuunt, quando ab alijs nova subtilis, & vera proponitur opinio, ut sic obscuretur illorum gloria, & ipsorum, qui illud non perceperunt insipientia contegatur. Liberè igitur, & laudabiliter studiosis philosophari liceat, non enim vulgi, sed unius docti existimatio est quærenda.

Gravamen quando per petitionem, quando vero per instrumentum sit interponendum?

His sic prænotatis, videamus nunc qualiter sit gravamen, de quo agimus interponendum, & quænam praxis sit in interpositione, & progressu observanda, pluraque alia necessaria ad rectam hujus rei cognitionem. Sed quoniam, licet in pluribus conveniant duo illi modi interponendorum gravaminum, scilicet, per petitionem instrumentum, tamen in pluribus etiam differunt, sigillatim de uno quoque agamus, & prius de gravamine per petitionem tractemus, & quæ circa hunc modum dicta fuerint, intelligenda erunt habere etiam locum in alio modo, scilicet, per instrumentum, nisi aliter notetur hic, & inferius, quando egerimus de illo modo.

26 Adverto igitur ante aliud, illas duas species aggravandi, scilicet, per petitionem, vel per instrumentum non differre in eo quòd ab alijs interlocutorijs aggravandum sit per petitionem, ab alijs verò per instrumentum, nam per contrarium certum est, ab uno, & eodem genere interlocutoriarum posse gravamen uno, vel altero ex dictis modis interponi. Differentia igitur inter illos modos in eo consistit, quòd, scilicet, per petitionem ag-

gravatur, quando Superior ad quem intra quinque leucas, residet; per instrumentum verò, quando extra quinque leucas. Ita colligitur ex *Ordinat. lib. 1. tit. 7. §. 16. ibi conbeceraõ de quaiquer aggravos, que a elles per petiçam vicrem, &c. & sinco legoas ao redor, & tit. 8. §. 9. ubi similia sunt verba, & tit. 9. in principio, ibi, & per petiçam de aggravos, &c. & sinco legoas ao redor. & ibi, & dos lugares do distrito da Supplicação per instrumento de aggravos, & tit. 58. §. 25. ibi, & sendo os agravos de fora das sinco legoas, &c. não mandara ir os proprios feitos, mas as partes tiraraõ instrumentos de agravos com repostas, junctis verbis antecedentibus. Ex quibus prædicta differentia apertè colligitur, quam etiam agnovit *Caminha tit. das allegaçoes, prædicta editione antiqua fol. 8. vers. Thom. Vaz allegat. 76. rum. 48.**

Eit tamen casus, in quo per petiti- 27
nem interponitur gravamen etiam extra quinque leucas, scilicet, quando interponitur ad Correctorem, qui est intra territorium, vulgò *no termo*, in quo gravamen interponitur, nam in tali casu, etiam si fortè locus distet ultra quinque leucas, cum tamen sit in eodem territorio, poterit cognoscere per petitionem, actaque propria ad se advocare, ut habetur in dicta *Ordinat. dist. §. 25. Item poterit etiam extra quinque leucas gravamen per petitionem interponi in aliquibus casibus in quibus solum per petitionem admittitur gravamen, quos congeremus, & specificabimus infra quando enumeravimus omnes casus, in quibus in Ordinatione exprimitur gravamen debere interponi.*

Sin autem quæras rationem, qua mo- 28
tus Legislator intra quinque leucas admiserit gravamen per petitionem, at extra illas per instrumentum, illam reddemus, quia scilicet, quando per petitionem aggravatur, deferuntur ad Superiorem propria acta, ut praxis observat, & deducitur ex *Ordinat. lib. 1. dist. tit. 58. §. 25. Ex perinde cogitur iudex à quo in causa interim*

interim superfedere, cum non habeat acta ad procedendum, & quidem id contingit contra intentionem ipsius *Ordinationis*, secundum quam gravamina non suspendunt *Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 4.* unde, cum gravamen per accidens posset suspendere per tempus considerabile, cognitionem causæ principalis, si acta deferrentur ad Superiorem longe fortè morantem, noluit Lex nostra, quòd ad illum propria acta deferrentur, nisi, quando esset intra quinque leucas: in quo non consideravit prædictum inconveniens, nam licet impediatur per aliquod tempus cursus causæ principalis, illud tamen breve erit: quod non est in consideratione ex *Juris Consulto in l. Scio 4. ff. de in integr. restit.* Quando autem aggravatur per instrumentum, non deferuntur acta propria, & ideo hac via utendum, quando Superior longe est, scilicet extra quinque leucas ne cursus causæ impediatur.

29 Non tamen dubito, quòd etiam intra quinque leucas possit aggravans, si velit, omisso modo aggravandi per petitionem, per instrumentum, vel chartam testimonialem aggravare, nam in ipsius favorem videtur concessum posse per petitionem aggravare, ne scilicet, vexetur in extrahendo instrumento, & ne lis interim procedat propria enim acta ad Superiorem deferuntur: atqui proprio favori quilibet renunciare potest ex *text. in l. Quod favore C. de legibus: ergo, &c.* Quod quidem aperte sentire videtur Legislator noster *lib. 1. tit. 8. §. 9. & tit. 6. §. 6. & tit. 37. §. 3.* ubi disponit, quòd de gravaminibus per instrumentum interpositis etiam intra quinque leucas non cognoscat Præses curialis civilis, sed Senatus; ergo supponunt, intra quinque leucas aggravari per instrumentum. Quinimo etiam intra quinque leucas per instrumentum, non per petitionem gravamen esse interponendum, quando aggravatur ab aliquo iudicis factò, vel præcepto, quod non incidit in alia causa principali, videtur suadere ipsa ratio; nam nec sunt acta, quibus

adjungatur petitio, vel quibus justificetur, nec rectè videtur posse expidiri talis causa nisi per gravamen per instrumentum, nam in hujusmodi interpositione, & progressu fiunt acta, ex quibus justificetur gravaminis causa, & videntur quæ dicta sunt, probari in *Ordination. lib. 1. tit. 62. §. 78. & lib. 3. tit. 78. in principio.* in quibus *Ordinationibus* agens Legislator de gravaminibus interpositis ab actibus extrajudicialibus, solum egit de instrumentis gravaminum, & ab illis actibus interponenda dicit gravamina per instrumentum, quasi in tali specie non possit habere locum gravamen per petitionem ex rationibus suprà consideratis.

Quoniam verò certum est, gravamen, de quo agimus, non posse interponi per petitionem, nisi intra quinque leucas, vel saltem intra territorium ut supra admonuimus, & infra etiam magis explicabimus, oportet maximè cognoscere, qualiter leuca apud nos computari debeat, & quam longitudinem comprehendat: quod curiosis non fore ingratum, credimus.

Leuca quamnam longitudinem contineat apud Lusitanos, curiose traditur.

In primis igitur noto, quòd leuca (de qua habetur mentio in *cap. ex parte B. de foro compet.*) Gallicum est vocabulum, quo etiam Hispani utuntur, secundum *Vinetum in scholijs ad Joannem de Sacrobosco tit. de ambitu terræ cap. 1. fol. 31. in mea impressione. Cov. statim. citandum in vers. olim,* & nos etiam eodem vocabulo utitur.

Verùm, licet apud Gallos, Hispanos, & Lusitanos idem sit vocabulum tamen diversa est distantia sive longitudo Gallicæ, & Hispanæ, & ut aliqui voluerunt, Lusitanæ leucæ. Non aliter, ac virgæ mensurariæ vulgo (*vara de medir*) idem est nomen apud Hispanos, & Lusitanos, & ta-

& tamen diversam apud illos, & apud nos habet longitudinem: nam apud Hispanos ex quatuor tantum, apud Lusitanos verò ex quinque constat palmis Unde dubium non est leucam apud alios maiorem, apud alios verò minorem significare longitudinem, ut annotavit *Franc. Vercel.* quem referunt *Abb. Joan. Andr. & Socinus in diet. cap. ex parte B. de foro competenti, Capola in lib. 3. n. 3. ff. de verb. signifi.* dicentes leucas Angliæ minores esse leucis Germaniæ, & illas minores leucis Burgundiæ. Videamus igitur, qualem apud nos designent longitudinem. Et quidem *Phæbus noster 2. part. decis. 138. per tot. præcipue num. 3.* de hac materia agendo concludit, quòd leuca Lusitana vulgò *legoa portugueza* habet quatuor milliaria, vulgò, *quatro milhas mathematicas*, idem credit *Barreiros in proæm. chorograph. pag. 2.* Idem scripsit novissimè insignis Senator *D. Dominicus Homem de Almeyda in Analyfi cap. 17. num. 12.* quem, post hæc scripta, habui, qui alios citat.

32 Verum si respicimus ad fundamenta, quibus moti prædicti authores dictam scripsere resolutionem, nullum efficax invenimus; imò ipse *Phæbus* sine aliena opera se confundit, nam dicit, quòd unum milliare continet quatuor stadia, quod cæcutire est, nam, ut ipse Author fatemur stadium constituitur ex centum vigintiquinque passibus, unde milliare haberet quingentos tantum passus, quod quantum à verò distet, nemo non vider, cum nullus ignoret milliare ideo ita dici, quia, scilicet mille passus contineat / *Mille passus*, & ibi *glossa 1. cum infra citandis ff. de verborum significat.* inadvertenter igitur author prædictus in hac re fuit locutus, ut benè advertit *Almeyd supra citato loco.*

33 Ego sane semper existimavi, leucam nostram tria milliaria continere. Moveor primo, quia secundum scriptores antiquos cuique leucæ tria dabantur millia, ut constat ex *tabulis Ptolomei*, quas affert *Sacroboscus dicto loco pag. mibi 30.*

nam ambitui terræ tribuuntur 7200. leucæ, & 21600. milliaria: ex quo patet, quòd secundum illos, leuca ex tribus milliariis constituitur. Idem intellexit *Bodavia na hist. Pontifici 3. part. cap. 59. pag. 474. ibi, quanto mas. que no se que bata havido leguas usuales de mas que de tres mil passos.* Licet *Mariana*, author etiam Hispanus, senserit, leucam quatuor milliaria continere, *na Histor. de His. panna 1. part. lib. 1. cap. 2. post. princip. & cap. 22. ante medium* Secundò, quia *lex 3. tit. 16. partita 2.* apud Hispanos expressit, leucam unam, tria milliaria continere, ergo in dubio credere debemus; idem, quod apud antiquos, & populos vicinos observatur; moribus etiam apud nos esse receptum Tertio ex optimis ad propositum *Ordinationibus lib. 1. tit. 90. §. 13. & lib. 3. tit. 55. §. 6.* ubi pro una dieta, idest, itinere unius diei sex leucæ assignantur: in quo lex nostra magis ad hanc, quam probamus, quàm ad aliam, accessit computationem; nam, cum pro una dieta, idest, itinere unius diei sint in jure assignata viginti milliaria idest, viginti millia passuum *text. in l. Itinere ff. de verb. signifi.* Lex nostra pro itinere unius diei assignavit sex leucas in *dietis Ordinationibus.* Si autem 34 computemus quatuor milliaria pro leuca (ut voluerunt contrariæ partis authores) assignat Legislator noster viginti quatuor milliaria pro itinere cujuslibet diei, & sic quatuor milliaria plusquam jus commune, quod non est credibile voluisset Legislatorem nostrum, si verò computemus tria milliaria pro leuca (ut opinamur) assignat Legislator noster decem, & octo milliaria pro itinere unius diei; & sic magis accedit per computationem trium milliaram pro leuca, ad viginti milliaria, quæ de jure communi pro dieta dantur, siquidem proximiora viginti sunt decem, & octo, quàm viginti quatuor.

Et facit illa appetitissima ratio, nam, cum apud nos computationes non fiant per milliaria, sed per leucas, computando per

per has, si Legislator intelligeret leucam continere quatuor milliaria; assignaret pro dieta, idest itinere unius diei quinque leucas, quæ per talem computationem constituebant integrè viginti milliaria, quæ in jure communi assignantur pro dieta, cum quo se conformare voluisse, debemus intelligere in dubio secundum vulgatas juris regulas: atqui non quinque sed sex leucas assignavit, ergo illam computationem non probavit, sed nostram. Quia tamen per comparationem trium milliarii pro leuca nullus leucarum numerus constituit integrè, & directè viginti milliaria, sed sex leucæ non accedunt ad viginti milliaria, septem verò excedunt, Legislator noster prædictam trium milliarii pro leuca sequens computationem ad favorem magis, quam ad rigorem accedens, considerans etiam, itinera in Lusitana asperiora esse, maluit pro una dieta constituere sex leucas, quæ non accedunt ad viginti milliaria, quæ de jure communi tribuuntur pro qualibet dieta; quam septem, quæ excedunt: nec conveniens fuit, partiri leucam assignando, scilicet, sex leucas, & duo tertia alterius ad implendam directè dietam juris communis, ex his enim partitionibus confusio, & implicitas in praxi oriretur. Probavit igitur indubitanter Lex nostra, computationem trium milliarii pro leuca.

35 Ultimo tandem (quod solum sufficiebat) hanc partem, & computationem probat *Illustrissimus, ac Reverendissimus Dominus meus D. Rodericus à Cunha olim Bracharensis postea Olyssiponenſis Archipræſul, Jure Consultus eximius: omni virtutum, bonarumque artium genere ornatissimus: quem scientia non instavit: rerum summa quam gessit, non extollit, quem post hæc scripta, iniqua fors nobis (summo omnium dolore) sustulit.* Na historia Ecclesiastica dos Arcebispos de Braga cap. 3. num. 12. in fine, ibi *Vinte tres milhas, que sam mais de sete legoas,* num. 21. ad finem ibi, *trinta & cinco mil passos, que vem a ser porco mais de onze*

legoas, quibus locis manifestè probat computationem trium milliarii pro leuca.

His resolutis, cæteræ computationes, 36 scilicet milliarii, stadiorum, passuum, pedum, & digitorum, apud omnes, natura ipsa, conformes sunt.

Et in primis de milliari constat continere mille passus *text. in leg. 1. ff. Signi caution. text. in l. Mille passus, & ibi glos. 1. ff. de verborum signific. Cov. 2. variar. cap. 20. num. 7. Instit. de excus. tut.* & constat ex illis versibus, quos refert *Vinexus* ubi supra, & libet hic transcribere pro dictis, & dicendis.

Quatuor ex granis digitus componitur unus.

Est quater in palmo digitus, quater in pede palmus.

Quinque pedes passum faciunt, passus quoque centum.

Viginti quinque stadium dant, sed mille.

Octo dabunt stadia, duplicatam dat tibi leucam.

Ex quibus ad propositum colligitur, milliare constare ex octo stadiis, quæ 37 mille passus producunt, ut ibi, & infra. Constat tandem ex ipsius verbi etymologia; nam idè dicitur milliare, quia mille passus continet *Calepinus* verbo Milliare, & est sine quæstione.

Unde nescio, qua ratione dixerit *Me* 38 *noch. de arbitr. casu 2. num. 8.* milliaria alia continere maiorem, alia verò maiorem longitudinem, nam, qualiter dici poterit milliare, si mille non habeat passus? fortè fuit intentio loqui de leuca, quæ, ut supra facti sumus, apud alios maiorem, apud alios verò minorem haber longitudinem, vel locutus fuit maxime improprie appellando milliare aliquam distantiam non habentem mille passus.

De stadio constat quoque centum, & 39 viginti quinque passus continere, ut in prædictis versibus exprimitur, & notat *Calepinus d. verb. Milliare, Cornelius à Lapide in Evang. Joan. cap. 11. vers. 18.*
licet.

ibi studium est octava pars milliaria Iu-
lici. continet ergo 125. passus sentit
Joann. de Sacrobosco citato loco in tabula,
quam ibi ponit, unde ex octo stadijs quæ
mille passus continent milliare constitui-
tur, non ex quatuor, ut inadvertenter di-
xit Phabus ubi supra num. 3.

40 De passus etiam constat apud prædi-
ctos Authores, quinque pedes continere,
& ultra eos adnotarunt glos. verbo passus,
& ibi Bart. Alciat. & alij in dict. 6. l. tene-
re ff. de verbor. signifi. glos. in cap. Sicut
antiquitus 27. quæst. 4. Menoch. de arbur.
casu 2. num. 6. Minsinger. supra.

Passus autem qualiter formari debeat,
& quid propriè dicatur passus, qualique
gradiendi modo describatur non est apud
omnes notum; alij namque sic, alij verò
sic formandum existimant, Ego sanè à
quodam corioso dedici quid verè dicatur
passus, & expertus sum in eo inveniri lon-
gitudinem quinque pedum ordinario, &
usitato modo gradiendo, quod in alijs
modis, quibus plerique existimant pas-
sum formari non contingit.

41 Passus igitur est ea longitudo, quam
discrubi anis expedibus, v. g. dexter à lo-
co ubi primum erat, ad locum in quo fir-
matur; & deinde alter passus est longitu-
do quam idem pes describit à loco, in
quo firmatus fuerat ad locum, in quo no-
vissimè firmatur. Et, licet alter pes, sci-
licet, sinister etiam moveatur, ejus ta-
men non est habenda mentio ad pas-
sum, est enim computandus gressus uni-
us tantum pedis, & de alio non est
facienda mentio, ac si non esse, ni-
si tantum sustentaculum, ut alter suum
constituat passum: experientiam in hac re
testor.

42 De pede etiam apud omnes constat,
quatuor ex palmis constitui; advertere
tamen debes, ne cum pluribus decipia-
ris, quod palmi illi, ex quibus pes consti-
tuitur, non sunt palmi illi vulgares;

43 qui fiunt extensis articulis à pollice, us-
que ad minimum digitum, nam multum
de formis esset pes, qui haberet quatuor
ex illis palmis, sed quilibet ex his palmis

constat quatuor digitis, ut deducitur ex
prædictis versibus; & ex ijs, quæ Menoch,
& Alciat. supra citati. Hieronym. de
Monte finium regund. cap. 26. numer. 3.
Anast. Germ. de Sacror. immunit. lib. 3.
cap. 16. num. 27. qui dixerunt, pedem
continere 16. digitos, & patet ex ipsa ety-
mologia, nam palmus dicitur à latitudine
palmarum, quæ ex quatuor digitis transversis
constat, & quamvis etiam detur alter
palmus, qui dodrans appellatur, & fit
articulis extensis, & continet novem po-
lices (ut constat ex eis, quæ Joann. de Sa-
crobosco citato loco, Cov. ubi supra, qui
prædicto modo inter unum, & alium dis-
tinguit. Almeyda ubi sup. num. 8.) tamen
iste dodrans, id est, palmus maior non est
de illis, ex quibus constituitur pes, de-
f. imis enim ille esset, qui quatuor ex his
palmis maioribus contineret: unde sine
dubio palmi, ex quibus pes constituitur
sunt prædicti palmi minores, id est la-
titudo palmarum, sentit Almeyda ubi pro-
ximè.

45 Ex his inferitur, minus benè dixisse
Phabum dict. decis. 138. num. 3. pedem
habere quatuor dodrantes, id est, palmos,
& quemlibet palmum seu dodrante novem
pollices; ad vertere enim debuerat, id esse
impossibile secundum naturam, & duas
esse species palmorum, ut supra explica-
vimus, & non ex illa, sed ex alia pedem
constitui, ut proximè resolvimus, & no-
vissime post hæc scripta reprehendens eri-
am Phabum notat Almeyda ubi supra
num. 14.

De palmo constat ex dictis proximè,
componi ex quatuor digis, singulosque
digitos ex quatuor granis, sed hæc non
tam physice accipienda sunt, sed digi-
ti ordinarij sunt intelligendi, & sic de ca-
teris.

46 Quod tandem additur in fine prædi-
ctorum versum, scilicet, ex duplisci mil-
liari, vulgo de duas milhas leucam compo-
ni, intelligitur de leuca Italia, vel Gallia,
vel alterius Regionis, non de nostra, leu-
ca etenim, ut in principio annotavimus,
componitur ex pluribus, aut pauciori-

bus milliaribus, secundum diversas Provincias, & Regiones, & apud nos verius, est, ex tribus constituit, ut supra probavimus.

47 Nequè resolutis obstat, in hoc Regno judicatum fuisse pro computatione, quam impugnamus, de qua *Phæbus dict. decis. 138. 2. part.* nam responderetur, nec constare illam computationem forme per Senatam approbatam, nec nos exemplis, sed legibus judicare, *l. Nemo C. de sententijs, & interlocution. omnium jud.* Neque etiam obstat scribentium auctoritas, quorum alij maiorem, plures minorem quam nos longitudinem cuiuslibet leucæ assignant, nam non negamus quòd apud diversas Provincias diversam continet longitudinem.

48 Neque etiam obstat, quòd scripsit in signis Præceptor *Luis Correa in cap. Nonnulli de rescript. post princip. vers. Adverte 2. in fine* dicens, prædictas computationes, & mensuras apud nos non esse in usu, nec observari, qui quamvis aliam dicti rationem non reddat, nec declaret, intelligo tamen, voluisse significare prædictas computationes non habere apud nos locum, quasi grosso modo accipienda sit leuca, secundum quòd vulgus dicit à tali loco ad talem tot leucas esse, verum id est, periculosum, & in pluribus casibus invenietur confusio, alijs dicentibus, leucas esse tot, alijs verò, tot, vel cum varietate id arbitrantibus, unde ad computationes, & mensuras recurrendum, prout sapè fit in praxi. Neque tandem obstat *Ordinat. nostra in Regem. dos Desembargadores do Paço §. 45. ab Almeyda adducta, & considerata pro sua opinione, ubi supra numer. 18.* nam responderetur, ibi non exprimi, decem leucas assignari pro duabus dictis, & sic non probare computationem illam quatuor milliarium leuca, quam improbamus defendentes solidioribus fundamentis, & clarioribus *Ordinationibus.* leucam apud nos tribus tantum milliaribus constare.

49 Per quòd autem iter, & an per illud

an verò per montes, seu in via loca, facient da sit leucatum mensuratio, vide *Phæb. ubi supra, & ab eo citatos, num. 11. Doctor. in l. Itinere ff. de verborum significatione, & in l. 1. ff. Siquis cautionibus, Cabed. 1. part. decis. 13. num. 4. & in sing. ubi supra num. 9.*

Nunc videamus quanam ulterius facere, & observare debeat, qui gravamen interponit, in ejus interpositione, & prosecutione.

Requisita pro gravamine per petitionem.

Primum igitur requisitum est, quòd 50 gravamen interponatur intra decem dies à die sententiæ, vel facti à quo aggravatur, ita expressit *Ordinatio* loquens tamen de gravamine per instrumentum *lib. 3. tit. 74. §. 5. ibi, dentro do tempo, em que se pode oppellar das sentenças interlocutorias, cu definitivas,* tempus autem intra quòd ab illis sententijs appellari potest, decendum est ex *Ordinatione lib. 3. tit. 70. in principio, & §. 1. ergo de illo intelligitur nostra Ordinatio.* Excipe à dicta regula casum, de quo *Ordinatio lib. 1. tit. 92. §. 78.* in quo intra decem dies debet gravamen non solum interponi sed etiam presentari Superiori, sed loquitur de instrumento, non de gravamine per petitionem, de quo nunc agimus, & est casus specialis.

Verum ad gravamen, de quo agimus, 51 apte interponendum, est advertendum, quòd gravamina aliquando interponuntur ab interlocutorijs prolatis incidenter in aliquo processu, & causa principali, v. g. quando iudex denegat, terminum probatorium, vel exceptionem incompetentiæ non admittit: qui gravaminis sunt casus ex *Ordinatione lib. 3. tit. 20. §. 5. & §. 9.* Vel secundò interponitur gravamen ab aliquo iustus, mandato, vel facto iudicis non incidenti in processu, sed quasi principaliter, quia, scilicet, ibi nulla alia datur causa, nullusque processus:

sus: quod accidit, quando iudex sive forma aliqua iudicij aliquid verbaliter jubet, veluti, aliquem carcerari, vel suspensionem ab officio imponit, vel alicujus privilegium speravit, & jubet aliquod onus subire.

52 Inter quos casus maxima datur differentia circa modum aggravandi, nam in primo casu, scilicet, quando interlocutoria incidit in aliquem processum, & causam principalem, cum ibi soleant esse acta formata, & partium jura discussa, statim potest congruenter interponi gravamen. At verò in secundo casu, si statim post interlocutoriam, sive decretum, aut factum, de quo agitur, gravamen interponatur, plura sequentur inconvenientia, & non minimæ implicationes, & confusiones; nam cum in hac specie, acta ulla formata non sint, nec deducta, aut allegata, illa quæ pro gravato, vel adversario faciunt, quibusnam actis est petitio adjungenda? Quanam vè acta sunt deferenda ad Superiorem? Vel ex quibus justificandum gravamen.

53 Dices, quòd coram Superiore ex testibus, aut instrumentis justificabitur gravamen, sed obstat, quia omnino debent causæ gravaminis allegari coram inferiore ad *text. in cap. Ut debitus de appellat.* Neque appellatio ab interlocutoria potest justificari apud Superiorem ex causis non allegatis coram inferiore, ita decedente *text. in Clem. Appellanti de appellat. latè Scaccia de appellat. quæst. 11. num. 93. & 99.* & in specie, quòd neque partes per viam regulæ audiantur apud Superiorem de gravamine cognoscentem, & ideo iudicem à quo illud remittere debere perparatum cum responsionibus partium disponit *Ordinat. lib. 1. tit. 24. §. 6. junctâ Ordinat. eodem lib. tit. 30. §. 9.* agnoscit *Martini à Costa* ubi supra *annotat. 5. num. 23.* & latius tractabimus infra.

Advocati aliqui in terminis, de quibus supra, proponunt rationes, quæ convincere videntur gravamen fuisse illatum, & petunt, illud revocari, aliàs aggravant ut

ipsi dicunt. Verum id est à futuro gravamine appellare, ut in simili adnotarunt *Innocent. in cap. Significaverunt num. 3. de testibus, Franc. in cap. ut debitis num. 9. de appellat. Cornuus conf. 80. num. 3. Scaccia cum alijs de appellat. quæst. 5. num. 103. & 105.* Neque contrarium probatur ex iis quæ cum *Abbate, Innocent. & alijs* scripsit idem *Scaccia* ubi supra *num. 109.* dicens, quòd quando gravamen jam illatum est, rectè appellatur illo modo, scilicet, *appello nisi revocaveris gravamen.* Pro quo facere videtur. *Ordinat. lib. 3. tit. 65. §. 5.* ubi si pars, contra quam fuit pronunciata interlocutoria, requisiverit à iudice, quod eam revocet, aliàs appellet, rectè ita procedit, nam.

54 Dicendum est pro concordia; quòd, quando gravamen est jam illatum, cum aliquis rectè statim provocare possit, urbanus facit, si petat revocationem, aliàs statim ex nunc appellet, sive gravamen interponat; nec in hoc dicitur, à futuro gravamine appellare: unde ita appellare posse, certum est; ac nos negamus, gravamen illatum esse, quando iudex aliquid pronunciat, partibus non auditis, quia, scilicet, adeo summaria est materia, vel aliàs talis est causa, & iussus iudicis, ut non soleant ante eum partes audiri, nam in tali casu non potest dici, gravamen fuisse illatum, nisi postquam allegante gravato causas, propter quas iudex illud, de quo agitur, pronunciare, aut facere non debuerat, ille nihilominus non revocat sententiam, & per consequens qui appellat statim, quando causæ relevantes allegat, & antequam iudex illas rejiciat videtur à futuro gravamine appellare, quod jus non permittit. Deinde in cautè prædicto modo gravamen interponitur, non enim est urbanum, aut conducens ad habendum propitium animum iudicis, statim à principio comminari appellationem, sive gravamen, ut experientia docet.

55 Rectus igitur, & adequatus modus interponendi gravamen in specie, de qua agimus, ille est scilicet, quòd ille, qui

existimat habere causas excusantes, & facientes ad revocationem interlocutoria, sive decreti, de quo agitur, illas exprimat offerendo eas judici, vel per modum petitionis, vel per modum impedimentorum, vulgò, *per modo de embargos* concludendo, quòd recipiantur, & illis probatis, interlocutoria, vel decretum, sive factum revocetur; & quidem, si recipiantur, & gravamen revocetur, illud cessat, & causa illud interponendi, *ex text. in cap. Cum cessante de appellat.* sin minus, tunc opportunè gravamen interponitur, & jam inveniuntur acta formata, quibus adjungatur, & ex quibus justificetur petitio gravaminis offerenda Superiori.

Prædictus modus approbatur in *text. optimo in §. Qui autem se excusare Instit. de excusat. tut. & in l. 1. §. Siquis tutor. ff. quando appellandum sit.* Quibus iuribus docemur, nominatum à iudice ad tutelam non debere statim appellare sed allegare excusationes suas, & tunc demum appellare, quando illæ non fuerit receptæ, vel iudicatæ fuerint pro non probatis: ita *Musing. in dict. §. Qui autem num. 2.* quæ iura videntur fundari in dictis rationibus à nobis supra consideratis. Facit *Ordinat. optima lib. 3. tit. 78. in princip.* ubi Legislator noster in casu de quo agit admonet, illum, qui se gravatum dicit, petere ab eo, qui gravamen intulit, ut revocet: quòd si non faciat tunc demum aggravare debere.

56 Obstat tamen proximè dictis *text. in l. Cives, & in l. Hi qui, & in l. Si ad scribatum C. de appellat. & in l. 2. C. de decur. lib. 10.* ubi videtur probari omnino appellandum à nominatione ad munus, vel ab impositione tributi, non verò prius offerendas excusationes: quòd magis colligitur ex *text. in dict. l. Cives,* & agnoscuntur *glossæ* verbo, *Non possunt, in dict. l. Si ad scribatum,* & verbo *Non appellant, in dicto §. Qui autem Instit. de excusat. tut.*

Responderi tamen solet secundum *glossas* prædictas, quòd illatum legum dispositio solum locum habet in officijs, & muneribus publicis auctoritate, & utilitate,

secus in rebus, & officijs privatis utilitate, licet publicis auctoritate. Ita *Maranta de Oraine jud. 6. part. act. 2. n. 313. Scaccia de appellat. quest. 17. limu. 33. num. 1. & 2.*

Verùm non considero congruam differentia rationem, nec credo, quòd in aliquo casu debeat statim appellari, quando adhuc judici non fuerint expositæ rationes, ex quibus dicitur, gravamen fieri. Moveor ex rationibus supra factis, & ex iuribus in *dict. §. Qui autem, & in dict. l. 1.* quæ secundum rectum juris ordinem procedere videntur.

Existimo igitur, responderi posse ad prædicta iura, præcipue ad *text. in dict. l. Cives,* iura illa loqui, quando jam ante nominationem fuerant causæ excusantes allegatæ, & illis spretis, nominatio facta, nos autem loqui quando antea non fuerant allegatæ: quæ responsio probari videtur per *text. in l. cum in una §. Tutor ff. de pppellat.* ubi in prædicta specie, scilicet, quando nominatus ad tutelam jam allegaverat excusationes, appellare debet à nominatione: quòd negare videtur *textus* in alio casu, scilicet, quando nondum fuerant causæ excusantes allegatæ, Vel potest responderi, iura illa loqui de nominationibus factis ab illis, qui solum nominare, vel eligere possunt, non tamen de excusationibus cognoscere; unde necessarium omnino est appellare ad Superiorem habentem jurisdictionem, qui de causis excusantibus judicialiter cognoscatur.

Prædicta differentia observanda in modo, & tempore interponendorum gravaminum habet etiam locum ex eisdem rationibus, quando illud interponendum est per instrumentum: in quo casu supra dicta proportionabiliter fund observanda. Imò in rigore semper, quando aggravatur ab aliquo facto, vel præcepto iudicis non incidenti in alia causa principali, videtur aggravandum per instrumentum, etiam, quando superior est intra quinque leucas, vel in territorio, vulgò, *no termo,* juxta ea, quæ diximus supra hac *questione numer. 29.*

Illud

59 Illud hic dubitari potest, quod est quotidianum, an scilicet, si ille, qui debuerat ab interlocutoria gravamen interponere, non illud, sed appellationem interponat credens illam esse interponendam, postquam iudicatum fuerit casum non esse appellationis, possit redire ad gravamen, non obstante, quod sit elapsum tempus ad illud interponendum? In qua dubitatione existimo, affirmativè esse respondendum. Primò, quia ideo provocare non potest post decendum elapsum, quia præsumitur consentire ille, qui eo tempore non provocavit, *cap. Quoad consultationem, ubi scribentes de sententia, & re jud.* At verò ille, qui appellavit existimans, casum esse appellationis, satis repugnavit sententiæ, nec ex illius errore potest consensus deduci, refragante regula *text. in l. Si per errorem ff. de jurisdictione omnium jud.* Secundo, quia, pendente causa nullitatis contra sententiam, tempus appellandi non currit, ut cum pluribus resolvit *Suar. de Paz in praxi 1. part. tom. 1. tempore 12. num. 9. Scaccia de appellat. quæst. 12. num. 169. Cald. de renovat. emphyteu. quæst. 7. num. 14.* atqui similis, & maior ratio datur, quando appellatio fuit interposita, ut non currat interim tempus ad gravamen, quod in casu illo erat interponendum; ergo, &c. Tertiò tandem, quia gravamen, & appellatio, specie, ut ita dicam, non differunt; unde iniquum esset, si appellanti curret gravaminis interponendi tempus, quod circa appellationem, quam interponendam existimabat, consumpsit. Ex quibus hanc partem tuendam existimo, & eam in praxi observari testatur *Martins à Costa dict. tract. annotat. 5. numer. 64.* quia asserit, solitum esse Senatui, quando per viam appellationis aditur, cum debere adiri per viam gravaminis pronuntiare, quod non est casus appellationis, sed gravaminis jubendo, quod pro gravamine acta distribuuntur, & sic de illo cognoscere.

60

61

62

Verùm, licet prædicta praxis in se bo-

na sit, & per eam dilationibus obvietur, & partium expensis consulatur, tamen in quantum Senatus per eadem appellationis acta sine eo, quod de novo gravamen apud inferiorem interponatur de gravamine cognoscit, dubitabilis redditur, & suspecta. Primò, quia, si pars, quæ appellavit, cognovisset casum esse gravaminis, non ad Senatum fortè, sed ad Correctorem illud interposuisset, unde videtur omninò remittendus litigator ad inferiorem à quo, ut illud interponat, ad quem elegerit lege sibi id concedente. Secundo, quia in gravaminis interpositione debet exprimi Superior, ad quem interponitur ex *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 5. & tit. 58. §. 25. cum dicendis infra:* atqui in appellatione nec solet, nec debet exprimi Superior ad quem, ut cum pluribus firmat *Scaccia de appellation. quæst. 9. numer. 4.* ergo per acta appellationis, saltem si non fuerit expressus Superior ad quem, non poterit gravamen expediri. Tertiò, quia si iudex à quo recepit appellationem, amplius in causa non procedit juxta *rubr. ff. Nihil novari appellatione interposita. Ordinat. lib. 3. tit. 73. per tot.* unde, si casus est gravaminis, cum illud non suspendat cognitionem causæ, & processum ad ulteriora, juxta *Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 4.* necessariò causa remitti debet ad Inferiorem, ne suspensus sit causæ cursus pendente gravamine, existimante iudice à quo, illam per appellationem pendere. Quarto, quia, ut plurimum, acta per viam appellationis, non introducuntur intra triginta dies, intra quos gravamen debet introduci, juxta *Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 9.* unde non videtur, posse acta appellationis haberi pro gravamine, nec ego juri consonam iudico prædictam praxim, licet in aliquibus æqua sit, & brevitati litigum consulat.

Quæ suprâ resolvimus, scilicet non curre tempus gravaminis interponendi, quando per errorem fuit appellatio interposita, credimus etiam habere locum,

cum, quando aliquis aggravavit ad judicem incompetentem, ad quem non pertinebat cognitio illius gravaminis, nam militat eadem ratio, ut non dicatur tempus elapsum, & facit *Ordinat. lib. 1. tit. 24. §. 6. in fine*, quæ disponit in tali casu, tradenda esse aggravati acta, ut ipse illa præsentet coram competenti iudice, & non limitat si tempus sit elapsum, cum illud inter prædictas moras elabi solet.

64 Tempus autem interponendi gravamen in casu, de quo agimus; videtur currere à die, qua pars, seu procurator scivit iudicatum fuisse, casum non esse appellationis, sed gravaminis ex glossa verbo, *Sciverit, in cap. Concertationi de appellat. lib. 6. Mascard. de probat. conclus. 1200. num. 6. Cald. de renovat. quest. 6. num. 24.* Et est apud nos *Ordinat. lib. 3. tit. 70. in principio, ibi, Contarsehao os des dias do tempo, em que cada hum delles foi sabedor.* Idem dicendum, quando rejectum fuit gravamen ex causa in competentiæ.

65 Gravamine autem interposito, iudex nihilominus in causa procedit, gravamen etenim non suspendit, ita disponente *Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 4. & tit. 86. §. 20.* nec saltem suspendit executionem illius articuli, super quo interponitur ex *dict. Ordinat. in casu tamen, de quo Phæbus 1. part. aresto. 101.* de stylo ad breve tempus superseditur. Interposito autem gravamine, de quo agimus, per petitionem postquam acta propria fuerint translata ad Superiorem necessariò inferior subsistit in causa principali, non ex vi gravaminis interpositi, sed quia non habet apud se acta: quod non contingit, quando gravamen per instrumentum interponitur, nam tali casu ad Superiorem acta propria non deferuntur, ut est notum.

66 Non tamen cautum invenio, quod gravamina per petitionem, de quibus agimus, intra certum tempus presententur Superiori; quamvis enim sit tempus constitutum pro adjungenda pe-

titione actis, tamen illud non video expressum ad ea præsentanda Superiori, cum in gravaminibus per instrumentum sit ad ea introducenda in iudicium ad quod constitutum triginta dierum spatium in *Ordinat. dict. tit. 74. §. 5. & tit. 69. §. 7. Martini & Costa dict. tract. annotat. 5. num. 19.* & dicemus, & declarabimus infra, quando egerimus de gravaminibus per instrumentum. Videtur esse ratio, quia petitio, quæ adjungitur actis intra decem dies, habet decretum, quòd acta statim deferantur ad Superiorem: unde tabellioni, sive scribæ hoc ⁶⁵ adimplere incumbit, & sic creditur, statim acta introducenda, nec necessarium esse tempus aliud constituere, ut in gravaminibus per instrumentum, quæ si pars non expedit, non datur decretum aliquod iudicis ad ea introducenda; unde, ne in suspensio sit causa illa gravaminis, tempus introductionis præscribitur gravaminibus per instrumentum.

Gravamine autem semel introducto ⁶⁷ apud Superiorem, non est à lege aliquo statutum tempus, ut aggravans, faciat gravamen expediri, nisi in casu *Ordinat. lib. 1. tit. 62. §. 78.* in quo debet intra triginta dies præsentare inferiori sententiam emendationis gravaminis, vulgò, *melhoramento*, & de stylo in casu, de quo *Phæb. dict. aresto 101. part. 1.* quando, ⁶⁸ scilicet, iudex pronunciat, relaxandum Reum carceratum super conformitate securitatis, & Actor ab illa pronuntiatione aggravat, de stylo enim, ut ait *Phæbus*, suspenditur illa pronuntiatione, & iudex assignat tempus aggravanti, ut emendationem, vulgò, *melhoramento* adducat, qui tamen stylus iudicis non videtur, & supponit alium stylum injustum, scilicet, quòd Reus habens securitatem carceratur super conformitate, vel tempore contrarietatis, antequàm constet, securitatem illi prodesse non posse: quod improbamus in sequenti *tract. Securitatum, quest. 3. numer. 52. & quest. 15. numer. 2.*

Secundum requisitum necessariò observandum illud est, quòd, scilicet, in interpositionibus gravaminum exprimat Superiorem, ad quem interponitur, ita statuente *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 5. & tit. 58. §. 25. optima lib. 3. tit. 74. §. 1.* Quæ tamen expressio excusatur, si Superior certus sit ita, quòd necessariò ille, & non alius debeat de gravamine illo cognoscere. Habetur in *Ordinat. lib. 3. dict. tit. 74. §. 1. ibi, declare logo no requerimento que fizet, ou por termo nos autos, pera que juizo, ou Superior aggrava, & inferius, o que se nam entenderà nos aggravos que tiverem certos juizes limitados, a que pertençaõ, & dos quais outros julgadores nam possam tomar conhecimento,* Tales autem Superiores inveniuntur apud *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 7. ibi, de todas interlocutorias, & mandados de quaisquer juizes, ou justizas da Cidade de Lisboa: & inferius nam tomarà conhecimento algum outro julgador da dita cidade, & eodem lib. tit. 9. in princip. juncta Ordinat. dict. tit. 6. §. 7. ibi, nam sendo sobre nossa fazenda, ou nossos direitos, porque destes conhecerão os juizes a que pertencer, & eodem lib. dict. tit. 6. ibi, & quando os aggravos forem de o juiz receber appellaçam à parte contraria, & inferius tomaram os ditos Desembargadores conhecimento do tal instrumento, ou carta testemunhavel, & não outro algum julgador.* In quibus casibus, & multis alijs, qui deduci possunt, ex his quæ dicemus in fine quæstionis tractantes de Judicibus, qui de gravaminibus cognoscere possunt, verificatur nostra declaratio, & excusatur expressio Superioris ad quem, aliàs regulariter requisita, quoniam in dictis, & alijs gravaminibus Superior certus est, neque alius de illis cognoscere potest, & ipse nominatus videtur per aggravantem cum certus sit, nec ad alium cognitio pertineat. Requisitum igitur nostrum tunc, ut plurimum habet locum, quando à Prætorè, vulgò, *Juiz*, aggravatur, nam, cum possit re-

gulariter aggravari, vel ad Senatum, vel ad Correciorem, sive, ut alij vocant, Præsidentem Provinciæ, in his terminis solet esse necessaria expressio, & habetur in *Ordinat. dict. lib. 1. tit. 58. §. 25. ibi Com tantos, que as partes declarem, que aggravaõ pera elle, &c.* Ad calcem adverto, quòd, si in interpositione gravaminis expediendi per petitionem non fuerit jam facta dicta declaratio Superioris ad quem, sufficit fieri in ipsa petitione ex *Ordinat. lib. 1. dict. tit. 6. §. 5.*

Tertium requisitum illud est, quòd⁷² aggravans teneatur in petitione gravaminis citare, vel allegare *Ordinationem*, quæ concedit in illo casu gravamen interponi. Ita habetur in *Ordinat. lib. 3. dict. tit. 20. §. 46. Ut in simili, requiri allegationem, interlocutoriam habere vim definitivæ, ut commissio possit concedi, testatur Scaccia de appellation. quæst. 17. limit. 47. membr. 1. num. 171.* Dicta autem allegatio *Ordinationis* solum est necessaria, quando casus aliàs secundum regulas erat de pertinentibus ad ordinandum processum, nam cum ab his solum in processu sit interponendum, noluit Legislator noster, quod alio modo ab his gravamen interponeretur, nisi in casibus exceptis, in quibus *Ordinatio* gravamen concessit interponi, quæ *Ordinatio* id concedens citari debet, juxta dicta proximè, aliquos enim casus excepit, ut ipse Legislator fateatur *dict. §. 73. 46. ibi, salvo nos casos declarados nesta Ordenaçam.* Item excusatur allegatio dicta, in terminis *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 8. nam, cum in terminis, de quibus ibi, liceat generaliter aggravare per petitionem, quamvis casus sit de pertinentibus ad processum, eo ipso, quòd in petitione declaratur, à tali iudice gravamen interponi, constat posse interponi etiam in casibus pertinentibus ad processum tantum.*

Hoc requisitum de quo agimus, solum desideratur, quando per petitionem gravamen interponitur, non quando per instrumentum: de illo enim non de isto locuta

locuta est *Ordinatio nostra dist. §. 46.* & ratio differentiae est in promptu, nam ideo in petitionibus gravaminum requiritur illa expressio, ut si illa deficiat, Superior, cui offertur petitio, possit statim denegare decretum, & illam rejicere (si quidem casus talis est, ut pertineat ad processum, nec citatur *Ordinatio* concedens extra processum gravamen interponi) & ut non advocet ad se acta, nec cursum causa impediatur: quae ratio non potest considerari, quando gravamen per instrumentum interponitur, nam neque per illam viam impeditur cursus causae principalis, quia acta propria non advocantur per Superiorem, nec ad illum aliquid ad gravamen pertinens defertur, nisi, quando jam praesentatur ipsum instrumentum, unde cessante in gravaminibus per instrumentum ratione, quam in gravaminibus per petitionem consideravimus, cessat illa legis dispositio ex regula *text. in leg. Adire §. Quamvis ff. de jure patronat. cap. Cum cessante de appellat. cum alijs citatis à Brunore à sole in compendio verbo, Causa.*

75 Quartum requisitum, est, ne causae aestimatio contineatur in jurisdictione judicis proferentis sententiam, à qua gravamen interponitur, vulgò *pera se poder aggravar importa, que a causa naõ caiba na alçada do juiz* à quo. Nam aliàs si causa non excesserit jurisdictionem judicis à quo, non poterit Judex ad quem cognoscere de gravamine, ita disponente *Ordinat. lib. 1. tit. 58 §. 25. ibi, & conbecerá dos instrumentos de agravado, &c.* & deinde, *& isto naõ cabendo as causas na alçada dos juizes, de que se agravarem, porque cabendo nella o Corregedor nam proverá os agravantes somente dirá, que os naõ prové por caber a causa na alçada dos juizes. Et lib. 3. tit. 20. §. 31. ibi, & namcabendo a causa em sua alçada, & naõ recebendo a dita opposição, & infra, se agravará por petição, ou instrumento. Et §. 9. eodem tit. 20.* per argumentum ab speciali, ibi,

Porem no caso da incompetencia, & infra, poderam as partes agravar per petição, ou instrumento, posto que a causa principal caiba na alçada do juiz. Idem deducitur ex Ordinat. lib. 1. dist. tit. 58. §. 56. & tit. 62. §. 34. & tit. 65. §. 6. & 7. Quibus locis dicitur, quòd judices in causis non excedentibus suam jurisdictionem exequantur sententias sine appellatione, aut gravamine, & jam supra in principio hujus quaestionis admonuimus, quòd, quando lex nostra loquitur de certo, & nominato iudice, & adjicit, *sem appellaçam, nem agravado* videri quoque exclusum gravamen, de quo agimus. Facit, quia, ut supra *quast. 3. num. 36.* probavimus, quando causae committuntur iudici terminandae sine appellatione, quales sunt, quae non excedunt jurisdictionem judicantis, nec etiam ab interlocutorijs provocari potest à majoritate rationis. Et in effectu agnovit *Cab. 1. part. aresto 43.* Et erat in specie declaratum per *Legem extravagant. in lib. Extravagant. fol. 44. §. 5.*

Mirum sanè est, quòd tam expressum, & salubre juris nostri praeceptum sit quasi in cognitum, & spertum; attendant tamen foro versantes, posse multis occurrere, opponendo praedictarum legum decisiones, & petendo eas observari, & practicari, quod facile, & utiliter obtinebunt.

77 Neque in contrarium moveat *Ordin. lib. 1. tit. 80. §. 11.* ubi disponitur, quòd gravamina concedantur à tabellionibus licèt judices, à quibus interponuntur, habeant jurisdictionem in casu illo, vulgò *tenho alçada no caso*, ex qua *Ordinatione* probari videtur, gravamini locum esse, etiam si iudex à quo habeat jurisdictionem vulgò *alçada no caso*, quae assertio est aperte contraria his, quae supra resolvimus. Nam facilimè responderetur, gravaminis instrumentum semper esse tradendum parti, nam, ut jam supra tetigimus, & inferius latius dicemus, iudex neque recipit, nec rejicit ex aliquo capite gravamen, nec tabellio illud denegare potest

potest ex quacumque causa, iudex tamen ad quem examinare debet, an rectè sit interpositum, de eoque cognoscere debeat, unde nos non asserimus denegandum esse gravamen per inferiorem, imò omninò concedendum ex officio per scribam, vel tabellionem, etiam si causa non excedat jurisdictionem, vulgò, *caiba na açada do juiz*. Aliud igitur ex dictis *Ordinationibus* expressis defendimus, scilicet, Superiorem debere, rejicere, nec cognoscere de gravamine, quando causa, iudicis à quo jurisdictionem nò excedit.

78 Neque etiam obstat, quod scripsit *Thom. Vaz allegat. 96. num. 61. & 62.* ubi dixit, posse appellari etiam ab interlocutorijs, à quibus solum gravamen in processu potest interponi, si à definitiva potestà in causa proferenda appellari non possit: in quo à fortiori sentit, gravamen admittendum in casu, in quo causa non excedit jurisdictionem iudicis à quo, nam à sententia definitiva in ea prolata appellari non potest, cum, ut supponimus, causa principalis (quæ attendenda est, ut statim dicemus) contineatur in ejus jurisdictione, vulgò *caiba em sua açada*, si igitur verum est dictum prædicti authoris, corruit nostra resolutio.

Non inquam obstat prædicta assertio, nam omnino negamus, eam esse veram in casu, de quo agimus nam in hac specie contrarium expresse probant prædictæ *Ordinationes* prohibentes aggravare, quando causa non excedit jurisdictionem judicantis, cum tamen in illis à definitiva non posse appellari, eadem *Ordinat. statuat lib. 3. tit. 70. §. 6. & alibi sæpè*. Præterea nec regulariter vera est, licet in aliquo casu possit esse vera illa *Valasci* assertio ut diximus, & declaravimus *quæst. 3. à num. 36. ubi, num. 39.* satis explicavimus *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 8.* in qua prædicta *Valasci* assertio videretur fundari, & paulò infra iterum satisficiemus prædictæ *Ordinationi*.

79 Dubitari tamen potest, an, ut dicatur causa comprehendi in jurisdictione judi-

cantis, vulgò *se pera se dizer, que a causa cube na açada*, debeat attendi valor, & æstimatio causæ principalis, vel illius incidentis, super quo fuit prolata interlocutoria, à qua aggravari intenditur, & attendendam esse estimationem causæ principalis mihi apertè probat *Ordinat. lib. 1. tit. 90. §. 1. ibi, se a quantta do principal, sobre que o feito tratava couber na sua açada. Et lib. 3. tit. 20. §. 36. ibi, nam cabendo na açada do juiz a causa principalmente intentada*, facit optime per argumentum ab speciali, *Ordinat. dict. tit. 20. §. 9. & lib. 1. dict. tit. 58. §. 25. ibi, Posto que a causa principalmente intentada caiba na açada dos juizes*. Facit, quod, ut plurimum incidentia ista, à quibus gravamen interponitur, non recipiunt æstimationem, nam qualiter æstimari debet denegatio termini probatorij, appellationis rejectio, & similia? Unde omnino dicendum est, causæ principalis æstimationem esse attendendam.

Æstimatio autem causæ principalis fieri debet eo modo, quo, in appellationibus faciendam esse, exprimitur in *Ordinat. lib. 3. tit. 70. §. 9. cum sequentibus*, & in gravaminibus ordinarijs, id est supplicationibus *lib. 3. tit. 84. §. 3.* tempus autem, in quo facienda est causæ æstimatio, dicetur infra.

Prædicta resolutio, quòd, scilicet Superior non debeat recipere cognitionem gravaminis, quando causa, ut sæpè diximus est intra jurisdictionem iudicis vulgò *caiba na açada do juiz à quo* triplicem patitur restrictionem. Prima, & secunda habentur in *Ordinat. lib. 1. dict. tit. 58. §. 25. & lib. 3. dict. tit. 20. §. 9.* nempe, si gravamen interponatur ab interlocutoria continente nullitatem notoriam, vel iudicem competentem, aut incompetentem pronuntiantes in his enim duobus casibus, posse gravamen interponi, licet causa non excedat jurisdictionem iudicis, vulgò *caiba na açada do juiz*, in dictis *Ordinationibus* exprimitur.

Tertia,

82 Tertia, & magis ampla limitatio habetur in *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 8.* ubi conceditur, gravamen per petitionem interponi (etiam in casibus, in quibus alias solum in processu interponendam esset) quando à sententia definitiva in causa principali proferenda supplicari non potest, quia, scilicet, illius causæ affirmatio non excedit jurisdictionem Senatus, sive Relationis, & ibi terminanda est sine alia provocatione.

83 Quæ quidem tertia limitatio videtur directe offendere nostram resolutionem, de qua supra *quest. 3. num. 36.* sed tamen ei non contrariatur, ut jam *dict. quest. 3. num. 39.* ostendimus, & iterum hic animadvertendum est in specie illius *Ordinat. dict. §. 8.* iudicem de causa cognoscentem non habere jurisdictionem vulgo *alcada*, in causa principali, nam illa jurisdictionis, & *alcada*, est apud Senatum, & Corrector Curialis, vel Senator illius causæ iudex, processum tantum conficit, unde cum lex non de eo confidat decisionem causæ principalis: nec ipsius jurisdictioni, vulgo *alcada*, causa sit commissa, sed Senatui, nihil mirum, si ab ejus interlocutorijs gravamen interponatur, & sic dictæ *Ordinationis* dispositio non offendit nostram resolutionem, quæ procedit, quando ipse iudex habet jurisdictionem, vulgo *alcada* in causa principali, quam non habet Senator in specie dicti §. 8. ut diximus, sed Senatus. Ex qua ratione prædicta limitatio impropria dici potest. Cæteris, quæ ex hujusmodi *Ordinatione* deduci possent contra resoluta à nobis *dict. quest. 3. numer. 36.* ibi satisfacimus, ubi videas.

84 Illud hic animadvertendum restat, quòd, etiam si dicatur, & constet, causam non excedere jurisdictionem iudicis à quo, ille tamen ex hoc, nec ex alio capite poterit impedire delationem gravaminis ad Superiorem, cujus est examinare, an de eo debeat cognoscere. Ita deducitur ex *Ordinat. lib. 1. tit. 58.*

§. 25. & *lib. 3. tit. 20. §. 46. & tit. 74. §. fin.* quibus locis habetur, Superioris esse ex dicto capite, vel alijs rejicere gravamen, & de illo non cognoscere, & omnino esse concedendum gravamen ab inferiore, habetur in *Ordinat. dict. lib. 1. tit. 80. §. 11.* quod est certum, & ex eo sequitur errare iudices pronuntiantes super reptione, vel refectione horum gravaminum; solum enim respondere possunt, quòd detur aggravanti gravamen cum partis adversæ responsione juxta *Ordinationem lib. 3. tit. 74. in principio*, cujus dispositio in gravaminibus per instrumentum proprie locum habet. Nequè contrarium suadent *Ordinat. lib. 1. tit. 62. §. 28. 34. & 35.* ubi dicitur, quòd iudices concedant gravamina, nam sensus est, ut de facto illa non impediant.

Hinc inferrur non rectam esse praxim Judicij Ecclesiastici Ulyssiponensibi solet aggravari ab interlocutorijs Vicarij generalis, ad Senatum Archiepiscopale, ut testatur novissime *Sapient. ff. D. Themudo in suis accuratis decision. in præfatione 1. part. num. 41. & 43.* & Vicarius solet recipere, vel rejicere gravamen, quod ineptum est ex dictis proxime. Et quidem non possumus non obiter admirari illam praxim, secundum quam provocatur à Vicario ad Senatum, contra regulam *text. in cap. 2. de consuetudine in 6. & in cap. Romana in princ. de appellat. eodem lib.* quod notabilius est per viam gravaminis in Ecclesiasticis judicijs omnino incognitam. Nequè réplices etiam in Bracharensi Senatu cognosci de interlocutorijs Vicarij generalis, & ibi revocari, si injuste prolate videantur; nam responderetur appellationes non interponi ad Senatum, sed ad sanctam Sedem, & pro receptione deferri ad Senatum, qui si existimat Vicarium injuste pronunciasse revocat pronunciarum, ut sic cesset appellatio, quod tamen non agit tanquam

Supe-

Superior ad quem, sed tanquam ipse Vicarius, qui revocare posset suam interlocutoriam ex *text. in l. Quod iussit ff. de iudic.*

Quintum requisitum est, quòd, scilicet, aggravans teneatur adungere actis petitionem cum decreto, vulgò *despacho*, intra decendum à die gravaminis interpositi, ex *Ordinat. dict. lib. 3. tit. 20. §. 46. ibi, & em termo de dez dias contados do dia do agravo, será a parte que agrava, obrigada a fazer juntar aos autos a petição.* Est tamen casus, in quo de stylo debet adjungi ad primam audientiam de quo casu vide *Phab. 1. part. arefco 101.* jam citatum supra.

Quia tamen gravamen aliquando interponitur à facto aliquo extrajudiciali iudicis, vel ipsius præcepto ore tenus facto, & videtur quòd non sint acta, quæ advocentur, vel quibus adjungatur petitio, est advertendum ad ea, quæ supra diximus *numer. 29. & 55.* quæ si abserventur, jam invenientur acta, & cessabit prædicta dubitatio sint autem non placeant, saltem invenietur terminus de interpositione gravaminis, cui adjungetur petitio, & hæc erunt acta, siquidem alia non sunt formata.

86 Deficiente quolibet ex dictis requisitis, non poterit iudex Superior cognoscere de gravamine, sed illud rejicere debet, ut exprimitur in *Ordinationibus* supra citatis pro quolibet ex dictis requisitis Salva semper causa legitimi impedimenti, vel restitutionis, quibus intervenientibus, juris regulæ observandæ erunt, & accipienda cognitio, etiam si deficiat aliquod ex dictis requisitis, & sanè in ipsis gravaminibus per instrumentum, impedimenti mentionem fecit Legislator noster *lib. 3. tit. 47. §. fin.*

His sic prænotatis jam deveniamus ad praxim observandam in interponendo, & proseguendo gravamine, per petitio-

Praxis observanda in interpositione, & prosecutione gravaminis per petitionem.

Ille igitur, qui per aliquam interlocutoriam, factum, vel iussum iudicis 87 senserit gravatum, coram eo, præsentate tabelione, vel scriba (quia ad id vocatus diligenter ire debet ex *Ordinat. lib. 1. tit. 8. §. 9.* dicat, à tali sententia, vel facto se gravatum sentire, & ex hoc gravamen interponere ad talem Superiorem, illum expressè nominando, vel non juxta dicta, & declarata supra *numer. 70.*

Dixi *coram iudice*, quia licet id satis expressum non sit, tamen ex *Ordinat. lib. 1. dict. tit. 80 §. 9. & lib. 3. tit. 74. in principio*, colligitur, coram iudice debere fieri interpositionem gravaminis, & quidem in appellationibus coram iudicibus à quibus interponi debere, expressum est in *Ordinat. lib. 3. tit. 70. §. 1. & de jure communi in glossa verbo iudici, in cap. Appellatio de appellat. in 6. text. in l. 1. §. Dies autem ff. quando appellandum sit, communis, ex Abb. in cap. suggestum de appellat.* Non autem invenio, quòd in audientia necessario sit interponendum, imò id non requiri, ex dictis *Ordinationibus* colligitur.

Et quidem, si gravamen interponatur 88 in aliqua causa, quæ proprium habeat scribam sive tabellionem, iste regulariter scribere debet gravaminis interpositionem; sin verò proprium non habeat scribam, tunc quilibet ex tabellionibus, vel scribis poterit illud scribere, & expedire, & vocatus, vel requisitus id debet facere juxta *Ordinat. dict. tit. 80. §. 9.*

Debet tamen advertere, qui gravamen 89 interponit, quod, si illud interponere velit ab aliquo præcepto, sive facto iudicis non incidenti in aliqua causa principali, non statim provocet, sed prius proponat causas gravaminis petendo, quòd revocetur: quòd si non fiat, tunc demum gravamen interponat secundum dicta supra à *num. 55.* Gra-

90 Gravamine, ut dictum est interposito intra decendium, taliter se gerere debet aggravans, ut intra aliud decendium ab interpositione computatum juxta dicta

suprà num. 85. faciat adjungi actis petitionem, quam sequenti, vel simili modo debet formare, & offerre Superiori, ad quem gravaminis cognitio pertinet.

Petição de agravo.

Diz N. da freguesia de S. Thome de Esturãos concelho de Montelongo desta Comarca de Guimaraens, que trazendo demanda per ante os juizes Ordinarios do dito Concelho contra N. sobre oitenta milreis, que o supplicante A. lhe pede, o R. veyo com huma excepção de incompetencia, que o dito juiz injustamente recebeu no que lhe fez notorio agravo, que tem o supplicante interposto pera v. m. & por quanto o dito concelho està dentro das cinco legoas desta villa de Guimaraens.

Pede a V. m. mande vir os autos pera lhe deferir a seu agravo com justiça, que receberã & merce.

Explicemus clausulas dictæ petitionis, advertendo in primis, quòd est formata pro gravamine interposito ad Correctorem, sive, ut alij vocant. Præsidentem Provinciæ, sin autem ad Senatum, vel alium Superiorem interponatur, similiter, mutatis mutandis, fomanda erit.

92 Diximus, *Que trazendo demanda, &c.* Nam casus est narrandus, & quidem fideliter, ne aliàs Advocatus petitionem faciens contrariam veritati, incurrat pœnam *Ordinat. lib. 1. tit. 6. §. 11.*

93 Sin autem casus narratus, & interlocutoria prolata fuerit de pertinentibus ad processum ex natura sua, & tamen *Ordinatio* concedat ab illa gravamen interponi, citanda erit *Ordinat. juxta, & declarata supra num. 72.* adjiciendo, *& por quanto o dito caso he de agravo conforme a Ordenação lib. tal.*

92 Diximus *Interposto pera V. m.* quia ut supra diximus num. 70. debet exprimi Superiori ad quem, nisi excuserit hæc expressio, ut ibi. Et quamvis fortè jam sit hæc expressio facta in termino interpositionis gravaminis, & hoc sufficiat, tamen conveniens quòd est, ut in petitione dicatur.

Diximus, *& o dito concelho està dentro das cinco legoas, &c.* ad hoc, ut Superiori constet, posse per viam petitionis de gravamine illo cognoscere, actaque ad se advocare juxta dicta, & declarata supra num. 26. & adverto ex *Almeyda novissimè in analise cap. 39. num. 17.* sufficere, quòd aliqua pars illius territorij, in quo lis agitur sit intra quinque leucas, licet extra illas sit locus principalior, id est, caput illius territorij.

94 Oblata igitur petitionem Superiori ipse se antequàm ponat decretum, vulgò *despacho*, considerat, an casus in petitione narratus sit gravaminis an verò appellationis, aut gravaminis, in processu tantum, & si ex his sit ex natura sua, an nihilominus allegetur in petitione *Ordinatio* concedens gravamen per petitionem interponi; deinde, an locus, à quo sit in-

tra quinque leucas, item, an ad eum cognitio illius gravaminis pertineat, an verò ad alium judicem. Et, si ex aliquo dictorum capitum videat, non debere cognoscere de gravamine illo, statim rejiciat petitionem, nec decretum ponat, quò acta ad se advocet. Nequè hanc rejeccionem reserret ad aliud tempus, ut aliqui imperiti judices faciunt, qui debentes hoc

hoc tempore rejicere petitionem; nihilominus decretum ponunt, vulgò *despacham que lhe venham os autos*, & post longas moras pronunciant non pertinere ad eos gravamina, vel casum non esse gravaminis: quod quidem est contra mentem legis *diēt. lib. 1. tit. 6. §. 11. jubentis*, casum fideliter narrari, ut statim possit judici Superiori constare, an casus sit gravaminis; vel ipse de eo possit cognoscere, & *Ordinat. lib. 3. tit. 20. diēt. §. 46.* statuentis in casu, de quo agitur, statim à principio debere judicem non recipere petitionem, nec in ea decretum ponere, ibi, *Naõ lhe seja a petiçam recebida, nem se mande juntar aos autos.* Quod etiam in cæteris casibus (in quibus idem statim à principio potest constare à nobis supra expressis) Legislatorem nostrum voluisse, non est dubium, ut lites amputentur *cap. Finem litibus de dol. & cont. cap. Dispendia de rescript. in 6.* Non tamen negamus in pluribus casibus infra recensendis, non posse Superiorem statim à principio rejicere petitionem imò post acta ad se advocata debere pronuntiare, non accipere cognitionem gravaminis; nam sunt plures causæ ad hanc rejectionem, quæ non possunt judici constare, nisi post acta ad se advocata, contendimus igitur solum, quod quando causæ rejectionis possunt constare ex narrativa petitionis, tunc ipsa rejicienda est, nec decretum, vulgò *despacho*, est concedendum.

96 Sin autem prædictis considerationibus adhibitis, videatur judici, petitionem recipi debere, & acta ad se advocanda, sequenti, vel simili forma pronunciat.

Despacho.

Estando por agravo, esta se junte aos autos. & me venham com repostas.

97 Posito prædicto decreto, si acta sunt, in eodem loco virtute ipsius deferuntur, sin

autem extra, scriba facit mandatum, ut transmittantur acta per scribam, sive tabellionem, apud quem sunt: quod mandatum cum ipsa petitione actis adjungitur intra decem dies à die gravaminis interpositi, ut non semel dictum remanet.

Petitione igitur actis adjuncta, scriba, 98 seu tabellio, antequam remittat acta Superiori, debet dare copiam judici, ut respondeat, partique adversæ; deinde aggravanti, ut replicet, & quilibet de jure, & factis dicat intra duos dies. Quæ licet in modo interponendi gravamen per petitionem, de quo agimus, non sint expressa, tamen ita sunt statuta pro gravaminibus per instrumentum in *Ordinat. lib. 1. diēt. tit. 80. §. 11. & lib. 3. diēt. tit. 74. in principio*, & videntur ex identitate rationis in gravaminibus per petitionem observanda, tam ex eo, quòd, ut paulò inferius dicemus, in judicio superiori non datur copia partibus, & sic convenit, quòd à judicio inferiori deferantur rationes, & allegationes partium; quam ex eo, quòd solent judices in decretis adjicere *com repostas*, & meritò; neque enim principaliter differt modus petitionis à modo aggravandi per instrumentum, nisi in eo, quòd, ut dictum est, per petitionem interponitur gravamen, quando Superior est intra quinque leucas, per instrumentum verò, quando extra illas; ergo dispositum aliàs in istis de illis quoque intelligatur ex regula *text. in l. Illud ff. ad l. Aquilam.* Ex quibus, indistincte diximus in decreto, *com repostas*, ut includatur responsio tam judicis, quàm partium, licet videamus solere dici. *Com repostas do juiz*, & eum non autem partes respondere apud pleraque judicia.

His peractis, credo tunc sequi tempus, in quo debet fieri causa æstimatio, de qua diximus supra *numer. 75. cum sequent.* ubi probavimus non posse omiti, & diximus modum observandum in faciendâ hac æstimatione, & nunc addimus hoc tempore convenienter esse faciendam, aliud enim aptius ad hoc

100 non consideramus. Debet igitur ad hoc iudex adiri, ut hæc jubeat expediri, pro ut fit in appellationibus, iudici enim a quo etiam recipienti appellationem incumbit jubere hæc, & similia pertinentia ad expeditionem appellationis, ex ijs, quæ Scaccia de appellation. quæst. 3. num. 20. & sequentib. Maranta de Ordinat. judic. 6. part. act. 2. de appellat. num. 194. supponit Ordinat. dist. tit. 70. & alibi sæpe.

Æstimatione igitur facta sine eo, quod iudex à quo possit prohibere delationem gravaminis ad superiorem, etiam si constet, causam non excedere suam jurisdictionem, vulgò *ainda que a causa carba em sua alçada*, acta traduntur nuntio, vulgò *a hum fiel*, qui deferat ad iudicium superius, & quamvis nulla lege sit expressum debere fideli tradi, imò in instrumentis gravaminum sit expressum, quod ipsi aggravanti tradantur in Ordinat. lib. 3. tit. 74. §. 3. & in appellationibus causarum civilium in Ordinat. lib. 3. tit. 70. §. 5. & dicemus infra tamen aliud videtur observandam in nostro casu, in quo acta propria deferuntur, & periculum est, quod ipsi parti tradantur; quod non consideratur in instrumentis, illa enim non sunt acta principalia, nec propria acta ipsius interpolationis gravaminis, sed eorum copia, & transumptum, quod idem est in appellationibus; unde cum originalia remaneant apud scribam iudicij à quo, non est periculum, quod consideratur, quando propria, & originalia acta transmittuntur. Unde aliud in illo casu, aliud in hoc existimamus, credentes in casu, de quo tractamus, debere fideli non pariter acta tradi. Sin autem in eodem loco sit superior, idem scriba deferat ad eum acta.

102 Delatis igitur actis ad superiorem; illi fiunt conclusa, ut pronunciet sine eo, quod copia in illo iudicio partibus detur, ut in gravaminibus per instrumentum expressit Ordinat. lib. 1. tit. 24. §. 6. ibi, *& tanto que forem distribuidos lbe por a*

a apresentaçam, & os farão conclusos, das quais instrumentos os escrivães não darão vista à parte, que os trouxer, &c. agnoscit Martins à Costa dist. tract. annot. 5. num. 23. & merito, nam, ut hæc excusarentur, ordinavit Lex nostra, quod à iudicio à quo fuissent acta preparata cura responsionibus, & allegationibus partium. Et quamvis prædicta Ordinatio loquatur de gravaminibus per instrumentum ex eadem ratione, qua supra moti diximus, respondere debere partes, & de jure suo dicere coram inferiore, consequenter nunc asserimus, etiam in gravaminibus per petitionem non esse dandam copiam in iudicio superiori. Scio tamen in Senatu Brachar prædicari, quod copia detur partibus post acta pro gravamine ad Senatum delata, non tamen defendo talem styllum, quasi contra dictam Ordinationem.

Excipit tamen dicta Ordinatio unum, 103 vel duos casus. Primus est, si utraque pars consentiat ambabus copiam dari. Secundus, si pars aggravans velit adungere actis, antequam gravamen præsentet, petitionem, in qua declaret suum gravamen, id namque illi licebit: in quo casu pars adversa, si comparuerit poterit etiam petere copiam, ut tali petitioni respondeat, de jure que suo dicat.

Cavendum tamen censeo à Costa ubi 104 proximè in quantum asserit, posse aggravantem adungere in iudicio superiori certitudinem, sive scripturam, aut acta, ex quibus justificetur gravamen, nam hæc lege non caventur, unde sine illa non possumus id asserere ex text. in leg. Illam C. de collat. præcipuè cum contrarium sit cautum per generalitatem dist. Ordinat. dist. lib. 1. tit. 24. §. 6. quæ eo ipso, quod excepit aliquos casus, & inter eos illum non excepit regulæ, stare debemus ex text. in l. Nam quod liquide §. fin. ff. de pena. leg. Faciunt, quæ supra resolvimus num. 53. scilicet, non posse gravamina justificari in gradu appellationis.

Cavendum quoque à Caminha tit. das 105 allegaçoes judiciais fol. 9. vers. tanto que

que in editione antiqua, qui perperam, ibi scripsit, partibus danda esse copiam in iudicio Superiori ad allegandum de jure suo, nam loquitur contra prædictam *Ordinationem*, nisi intelligat, si ambæ partes fuerint concordēs, ut eis detur copia, ut diximus.

106 Data igitur, vel denegata actorum copia juxta supradicta, si Senatus sit, qui de gravamine cognoscere debet, & non sit iudex aliquis de Senatoribus, cui competat cognitio, sed Senatus in communi, distribuitur, & fit conclusum gravamen iudici, si autem alius sit Superior, veluti Corrector, fiunt illi acta conclusa, ut pronuntiet. Si igitur Senatui pertinet cognitio, Senator, cui distributum fuit gravamen, illud defert ad Relationem, ubi cum adjunctis super ipso pronuntiat, & non expeditur per deliberationes, ut fit in gravaminibus per instrumentum. Idemque faciunt iudices aliqui Senatores, quibus pertinet gravaminum cognitio, ut iudex Coronæ, præses Curialis criminalis non verò Civilis, iudex patrimonij Regij, & alij, qui in Relatione, non per se, debent expedire gravamina, ut dicemus infra. Si autem alteri Superiori, non Senatui cognitio pertineat, vel si sit Senator, qui per se non in Relatione debeat expedire, & determinare gravamen, pro ut est Corrector causarum civilium, vel iudex alter non Senator, illi fit conclusum.

107 Iudex ergo, ante aliud considerat omnia, quæ supra *num. 94.* diximus, considerare debere, ut sibi constet, an rejicere debeat gravamen, quæ licet tunc debuisset considerare, tamen si omisit, vel nunc sit in alia opinione, poterit rejicere gravamen, de eoque non recipere cognitionem: Deinde de novo debet considerare aliqua capita, ex quibus non antea, sed modò tantum potest constare, gravamen esse rejiciendum, nempe si non inveniat in gravaminis interpositione factam declarationem Superioris ad quem juxta dicta, & declarata supra *num. 70.* Item, si constet causam non excedere

jurisdictionem iudicis à quo vulgo *se a causa couer na açada do juiz* à quo juxta, dicta *num. 75.* vel si inveniat, gravamen non fuisse interpositum intra decem dies juxta dicta supra *num. 50.* quorum aliquod si inveniat, ita, vel similiter pronuntiabit.

Despacho.

*Naõ tomo conhecimento deste 108
aggravo, visto como a causa cabe
na açada do juiz de que se ag-
grava.*

Diximus *naõ tomo*, quia firmamus exempla in Correctore; si autem Senatus sit, qui cognoscit, & iudicat clarum est, quòd debet sententia incipere. *Acordei, &c.*

Diximus *visto como a causa cabe na açada, &c.* Quia ex hoc capite Superiorem rejicere debere gravamen, sæpè diximus, & in dicta causa rejectionis exemplum posuimus, si autem alia fuerit, illa exprimenda erit.

Non adiecimus in fine sententiæ expensatum condemnationem, nam quando Superior rejicit gravamen, & de eo non cognoscit non ipsi, sed inferiori pertinet condemnare aggravantem ad expensas retardationis, quòd expressit *Ordinat.* in suo casu *lib. 3. tit. 20. §. 46. vers. O qual juiz,* si autem de gravamine cognovit, ipse debet facere expensatum condemnationem, ut paulò inferius contra praxim adnotabimus.

Et, quamvis *Phab. 1. part. aresto 85.* 110 dicat, fuisse constitutum in Supremo Senatu, debere ibi fieri expensatum condemnationem, quando aggravantes non providentur, vel quando non accipitur cognitio gravaminis, tamen, licet in primo casu illud rectè, & secundum jus sit constitutum, in secundo, scilicet, quando non accipitur cognitio gravaminis, arrestum illud non potest procedere indistin-

Etè, nam *Ordinat. dict. §. 46.* apertè dicit id inferiori pertinere, cui remittuntur acta, quando prædicto modo gravamen rejicitur, ut ipse inferior condemnet aggravantem secundum *Ordin. sæpè dict.* §. 46. quando rejicit gravamen Superior ex eo, quòd petitio actis post decem dies fuit adjuncta.

Sin autem Superior intellexerit, debere de gravamine cognoscere, tunc demeritis considerandum est, & si Superior intelligat judicem à quo gravamen intulisse, & aggravantem esse providendum tunc sequenti, vel simili modo formanda est sententia.

Sentença

111 *Aggravado he o aggravante pello juiz do Concelho de Monte longo em receber a excepção do Reo. Provendo em seu agravo: vistos os autos, & a materia da excepção, &c julgo que ella não he de receber, & que sem embargo della corra a causa em seus termos, & o agravado pague as custas deste agravo.*

Diximus, *Aggravado he o aggravante*, quia, ut jam dicimus, ponimus has formulas pro Correctore, nam, si Senatus judicet non est necessarium repetere, quod debeat sententia incipere per *Acordes, &c.*

Diximus, *em lhe receber, &c.* quia iste casus est gravaminis per petitionem juxta *Ordinat. lib. 3. tit. 20. §. 9.* & quia in hoc casu posuimus formulam petitionis, de qua supra sin autem alius sit gravaminis casus, ille erit exprimendus, ut patet.

Diximus tandem, *& o agravado pague as custas*, quia existimamus sic de jure esse. Quia tamen praxis videtur aliud admisisse, & plures possunt dari casus, inter quos sit facienda distinctio, ut res ista clarè procedat. Dico in primis, quòd dicta circa condemnationem expensarum in hoc casu gravaminis per petitionem habent etiam locum in gravamine per instrumentum, & è contra, nec est ratio, quæ non suadeat de uno casu ad alterum valere argumentum in hac quæstione, & materia, de qua agimus.

112 Dico secundo, quòd per viam regulæ, quando Superior cognoscit de gravamine, debet, si provideat condemnare ad expensas gravaminis adversarium, si verò

non provideat debet condemnare ipsum interponentem gravamen. Probatur ex omnibus juris principijs, secundum quæ victus victori condemnatur expensis *lib. Properandum §. Sin autem C. de judic. & in appellationibus habetur in cap. Cum appellationibus de appellat in 6. cum similibus, & in Ordinat. lib. 3. tit. 68. §. 1. 3. & 6.* & cum regulæ generales id petant, & in appellationibus id observetur, non est cur idem non dicamus in nostro casu, argumento *text. in l. Illud ff. ad leg. Aquiliam*, & in effectu id apud nos in specie, de qua agimus, existimant *Cambrina sub titul. das allegaçoes judiciais*, in editione antiqua fol. 9. vers. in forma sententiæ, quam ibi ponit, ibi, *Condemnas custas*, & fol. 14. ibi, *com custas*. Et pro hac parte videtur *Ordinatio expressa lib. 1. titul. 16. §. 13.* ubi supponitur, in instrumentis gravaminum debere fieri per Superiorem, expensarum condemnationem. Facit *Phæbi arrestum 85. part. 1.* ubi dicit, sæpè fuisse constitutum in Senatu, ut in eo aggravantes, quibus non providebatur, condemnarentur ad expensas.

Contrarium tamen indistinctè, & simpliciter dixit in praxi observari *Martinez à Costa in lib. styli Domus Supplicationis annot.*

annot. 5. num. 25. ubi dicit, decisum fuisse non debere fieri in Senatu expensarum condemnationem in gravaminibus, nec addit, an saltem inferior illam facere debeat, quod aliqui contendunt. Minus clare loquitur in hac re *Barb. noster, ad Ordinat. lib. 3. tit. 67. in princip. num. 4.* ubi dicit, in his gravaminibus posse inferiorem facere expensarum condemnationem, si superior illam omisit non tamen declarat, an Superior possit, vel debeat hanc facere condemnationem, imò videtur hoc voluntati Superioris reliquere: quod in civile esset, nec jura, aut *Ordinationes*, quas dicto loco allegat in comprobationem sui dicti illud probant nullatenus, nec *Covas* allegatus tale dicit, nec colligere potui, in quibus terminis fuissent decisiones, quas allegat pro, & contra, nec quid in illis dicissimum fuisse, dicat. Ex quibus omnibus non video, quare à prædicta regula sit recedendum.

114 Neque contrarium probat *Ordinat. lib. 3. tit. 20. sepè dicto §. 45. ibi, o qual juiz condemnará o agravante nas custas, &c.* Nam, licet lex illa apertè locatur ibi de iudice inferiore, & ad eum pertinet, re hanc condemnationem, exprimat, tamen facillimè responderetur, casum, de quo ibi, multum dissimilem esse à nostro, nam ibi loquitur de casu, in quo superior rejicit statim à principio gravamen, nec de eo cognitionem accepit ex eo, quia invenit, petitionem non fuisse actis adjunctam intra decendum, in quo tantum casu Lex nostra inferiori remittit condemnationem expensarum retardationis, quia, scilicet, cum acta ad inferiorem remittantur, Superiorque de gravamine non cognoverit, inferiori non immeritò competit condemnare aggravantem ad expensas retardationis. At in cæteris omnibus casibus regulæ standum est suprâ positæ, secundum quâ iudex de causa cognoscens victum victori condēnat.

Sin autem Superior non provideat in gravamine, quia, interponentem gravatum non fuisse, existimet, sequenti, vel simili forma debet suam formare sententiam.

Sentença.

Naõ he aggravado o agravante pello juiz do Concelho de Monte longo, por tanto lhe naõ deu provimento, & o condeno nas custas deste agravo.

Diximus, & o condeno nas custas, &c. ex dictis suprâ num. 112. quæ hic pro repetitis habeantur.

Quibus pronunciationibus factis processus remittitur ad iudicem à quo, qui adimplet illud, in quo superior providet, & procedit in causa.

Ille tamen, qui se senserit gravatum per interlocutoriam prolatam à Superiore, poterit ab eo ad alium Superiorem aggravare, si talis sit Superior, qui protulit sententiam, ut ab eo ad alium Superiorem possit aggravari, prout Corrector Curialis causarum civilium, à quo ad Senatum provocatur à sententijs prolatis super gravaminibus ex *Ordinat. lib. 1. tit. 8. §. 9.* Item Provisor, de quo similiter exprimit. *Ordinat. lib. 1. tit. 62. §. 35.* Idem praxis, & ratio admittit in Correctoribus Provinciarum, & viderur idem dicendum de cæteris inferioribus Senatu; à Senatu autem Portuensi ad Senatum Supplicationis hujusmodi gravamen per petitionem, vel instrumentum non interponitur testante *Cab. 2. part. dict. decis. 60. num. 2.*

Est tamen advertendum, quòd gravamen prædictum interponendum à sententia prolata à Superiore ad alium Superiorem, juxta suprâ dicta, non semper interponendum est per illum modum, per quem fuit prius interpositum, nam si fortè fuit ad Proviforem interpositum per petitionem, si ab eo interponendum sit ad Senatum fortè existentem ultra quinque leucas, erit per instrumentum interponendum, & per contrarium.

Rursus advertendum est, quòd si contingat quòd negotium delatum ad

Superiorem per viam gravaminis ibi recipiat talem prononciationem, ut dicenda sit definitiva vel vim definitæ habens, erit interponenda appellatio ab illo ad alium Superiorem, & si sit Senatus Portuensis ille, qui protulit sententiam, existimo, ab eo supplicandum, si causæ valor excedat illius domus jurisdictionem, vulgò *alçada*, quidquid de stylo servari dicat *Lab. 2. part. dist. decis. 60.* quæ in hoc casu non videtur posse locum habere.

119 Quid autem, si, introducto gravamine apud Superiorem per viam petitionis, ille pronunciet talem sententiam, à qua gravamen in processu tantum sit interponendum? Sanè, quando per petitionem, cum propria acta sint apud Superiorem, ibi interponetur gravamen in processu, sin autem per instrumentum difficultas datur, nam ibi interpositum gravamen nihil prodest, illa enim acta ibi remanent apud Superiorem, nec ibi interpositum gravamen deferretur unquam ad Superiorem, quando causa deferretur ad eum per appellationem, vel aliàs? Qualiter ergo se gerere debet gravatus? Sanè existimo debere ibi interponere gravamen, & petere certitudinem, in qua contineatur sententia, & qualiter ab ea interposuerit gravamen in processu, ut hanc adjungat actis principalibus, & possit gravamen illud in processu, ut dictum est, interpositum reparari, & emendari juxta modum in hoc servandum à nobis assignatum supra *quest. 5. à num. 51.* hæc enim, dicta, necessitas, & viva ratio, quæ sufficit pro lege ex *text. in cap. secundo requiris, de appellat. text. in l. Scire oportet §. sufficit ff. de excusat. tut.*

Ad calcem quæri poterat, an ille, qui gravamen interposuit, videatur illi renuntiare, si respondeat in causa principali, sed quoniam hæc quæstio magis necessaria est, quando gravamen per instrumentum interponitur, quia tunc propria acta non deferuntur, & proceditur in causa de illa agemus infra tractantes de modo *aggravandi per instrumentum.*

*De gravamine per instrumentum,
& praxi illud interponendi.*

Nunc transeamus ad modum interponendi gravamen per instrumentum, nam, quamvis in multis conveniat modus iste cum modo petitionis, de quò supra, attamen aliqua sunt specialia in hoc modo servanda, quæ hic oportet adnotare.

In primis igitur certum est, hoc modo interponendi gravamen utendum esse regulariter, quando superior est extra quinque leucas, ut supra *num. 26.* adnotavimus. Diximus *regulariter*, quia sunt casus, in quibus etiam extra quinque leucas aggravari tantum licet per petitionem, eos invenies ad finem hujus quæstionis, ubi omnes casus gravaminis congeremus, & per contrarium etiam, quando Superior est intra quinque leucas, potest aggravari per instrumentum, scilicet, si velit aggravans, vel si ab aliquo facto, vel præcepto judicis non incidenti in alia causa principali aggravetur, ut verius esse in rigore, diximus supra *quest. ista numer. 29. & à num. 52.*

Præterea certum quoquè est, quòd sub modo interponendi gravamen per instrumentum comprehenditur etiam modus interponendi illud per chartam testimoniam nam inter gravamen per instrumentum, vel chartam testimoniam, nisi, quòd instrumentum tunc dicitur quando, qui conficit est tabellio, charta verò, quando scriba. Quæ dicta sunt probantur apertissimè ex *Ordination. lib. 1. tit. 80. à §. 9. cum sequentibus*, ubi constat instrumenta appellari, quæ per tabellionem conficiuntur, & ex *Ordinat. lib. 1. tit. 71. §. 5. & lib. 3. tit. 1. §. 3.* quibus locis constat, scribam chartam testimoniam conficere, melior *Ordinat. lib. 3. tit. 74. in principio ibi, Pedir instrumento de agravado ao taballião, ou carta*

ta testimonhavel do escrivam, & ita procedit *Ordinat. dict. tit. 80. §. 11. & 14.* ibi, *O taballiam, ou escrivam darã instrumento de aggravo, ou carta testemnhavel:* quæ distributive accipienda sunt, scilicet tabellio instrumentum, scriba chartam testimoniam concedet.

122 Nequẽ dictis obstat *Ordinat. lib. 3. tit. 69. §. 7.* ibi, *Tomarã instrumento, ou charta testemnhavel segundo for o juiz, de que se aggravar, & lib. 5. tit. 129. in principio,* ibi, *hum instrumento publico, ou carta testemnhavel, segundo for o julgador.* Ex quibus *Ordinationibus* colligi videtur, differentiam ab alio petendam, scilicet, à qualitate iudicis, & sanè illi, à quibus instrumentum; & illi, à quibus charta testimonialis sit petenda, videntur expressi in *Ordinat. lib. 1. dict. tit. 80. §. 9.* ibi, *Pedir instrumento de aggravo por se sentir aggravado do juiz, & paulo inferiori, ou carta testemnhavel dante os Corregedores, Ouvidores, Contadores, &c.*

Verum responderetur facile, si advertamus, quod, si per officiales, si per iudices res ista sit regulanda, & denominanda, in idem utrũque recedit regulatiter, nam coram Prætoribus, si iudicibus tabelliones scribunt, unde vel dicamus, quod à iudice instrumentum petitur, vel quod tabellio instrumenta conficit, idem est. Coram alijs verò iudicibus, scilicet, Corregitoribus, Auditoribus, Provisoribus, &c. scribæ inseriunt, non tabelliones; unde, cum illi chartas concedant, idem est, quod ab illis, vel à iudicibus, coram quibus inseriunt dicatur, concedendas chartas. Asserimus igitur, quod à qualitate scribentium officialium res ista denominatur, & ad dictas *Ordinationes* respondemus, quod ideo dixerunt, à iudicibus ordinarijs, vel forensibus petenda instrumenta, quia cum coram eis inseriant tabelliones, & hi instrumenta conficiant, illa petenda sunt. Ab alijs verò chartas, quia coram eis scribæ inseriunt, qui chartas conficiunt, non instrumen-

123 ta, quæ propria sunt tabellionum, Sin

autem contingat, quod à tabellione petatur gravamen à sententia, vel factio Corregitoris: quod passim non est admittendum, cum petenda sint gravamina ab scribis, qui coram ipso inseriunt, & sic de alijs iudicibus, ut in specie cautum est in *regimine fisci §. 35.* credimus nihilominus, denominandum instrumentum gravaminis à tabellione, non charta, à iudicibus qualitate, quia ut supra diximus, proprie ab officialibus, qui scribunt, denominantur, vel instrumenta, vel charta, quod satis colligitur ab *Ordinat. lib. 2. tit. 45. §. 30.* ubi tabellio dat instrumentum ab Auditore, cum tamen si à iudice præcise denominandum esset, deberet dici charta testimonialis juxta dictam *Ordinat. tit. 80. §. 9.* ibi, *ou carta testemnhavel dante os Corregedores, Ouvidores, &c.*

Licet autem solum tabelliones conscribant instrumenta, tamen etiam est specialiter concessum scribis patrimonij regalis, ut ea conficere possint, vulgò *aos escrivaens da fazenda dei Rey per Ordinat. lib. 1. dict. tit. 80. §. 9.* & etiam tabellionibus æquiparantur eodem *lib. tit. 82. in rubr.*

Ex dictis colligitur primò omnes ferè Pragmaticos sine fundamento decipi, dum existimant chartam testimoniam petendam esse in defectum concessionis instrumenti gravaminis, solent enim addere, & *senãome denegado instrumento de aggravo, peço carta testemnhavel do officio do taballiam:* quod quidem cacuit est, nam neque instrumentum denegari potest, imò illud etiam contra voluntatem iudicis tenetur concedere tabellio, & parti tradere, ut habetur *dict. tit. 80. §. 11.* & si defacto impeditur etiam de facto impeditur charta testimonialis; unde illa non subrogatur in defectum instrumenti gravaminis: quod satis probatur ex dictis *Ordinationibus.* Facit *Ordinat. lib. 1. tit. 5. §. 6.* ibi, *Aggravat per petiçam, ou instrumento de aggravo, ou carta testemnhavel, ubi a petere constat, per chartam principaliter expe-*

expediti, & peti gravamen, sicut per petitionem, vel instrumentum, unde non est in subsidium denegati instrumenti. Idem colligitur ex *Ordinat. eodem lib. tit. 6. §. 4.* ibi, *despacharão per tenção todos os instrumentos de agravo, & cartas testemunhavelis.* Et dici non potest, quod, si charta testimonialis esset tanquam certitudo denegati gravaminis, esset expedienda per deliberationes, vulgò *tençoens* melior *Ordinat. lib. 3. tit. 78. in princip.* ibi, *peça carta testemunhavel, ou instrumento de agravo com reposta dos officiaes.* Ex qua apertissimè constat, chartæ remedium non esse subsidiarium sed æquè principale cum instrumento gravaminis. In casu denegati gravaminis de facto, remedium est recurrere ad Rectorem justitiæ, ex *Phæbo 2. part. aresto 90.* vel ad Governatorem Portuensem, ex eadem ratione.

126 Infertur secundo, omnino cavendum esse à *Caminha sub tit. das allegaçoes judiciaes in edicçãoe antiqua fol. 14.* ibi, & *sendome denegada peço carta testemunhavel:* ex qua inepta, & nullo fundamento apposta clausula, videtur prædictum errorem habuisse originem.

127 Infertur terció, in eundem errorem incidisse *Phæbum 2. part. dicto aresto 90.* ibi, *nem se lhe passã certidam, ou carta testemunhavel,* ubi aperte sentit, chartam testimonialem concedi, quando iudex habet apud se acta, & recusat ea tradere, ut extrahatur gravamen, in quo aperte fallitur ex dictis.

128 Infertur tandem, perperam Pragmaticos sine delectu, vel differentia ab universis iudicibus, & ab omnibus officialibus consuevisse petere instrumentum gravaminis, cum tamen illud solùm petendum sit à tabellionibus, vel scribis patrimonij regalis vulgò *da fazenda*, ab alijs vero scribis Correctorum, Auditorum, Provisorum, &c. petenda sit charta testimonialis juxta dicta, & probata supra, & licèt nominis tantum error videatur, qui vitia re non solet ex *text. in leg. Insulam ff. de prescript. verbis,* tamen turpe, & indeco-

rum est ea, in quibus quotidie versamur ignorare ut, aliàs dixit *Jure Consult. relatus in leg. 2. ff. de origine juris.*

Modus autem, & tempus interponendi hujusmodi gravamen in multis concordat cum modo, & tempore gravaminis per petitionem, est enim interponendum intra decem dies juxta dicta supra *num. 50.* & coram iudice, ut supra *num. 87.* Item, quando non incidit in aliqua causa principali, sed interponitur ab aliquo præcepto, vel jussu extrajudiciali, vel facto iudicis, non statim est interponendum, sed prius allegandæ sunt iudici causæ excusantes, vel concludentes revocationem gravaminis, & sic non admittantur, vel gravamen non revocetur, tunc gravamen interponendum, juxta dicta supra *num. 55.* Debet quoquè exprimi iudex, ad quem interponitur juxta dicta, & declarata supra *num. 70.* Item debet causa æstimati modo, forma, & tempore, de quò supra *numer. 75.* & *numer. 99.* Item, si pronuncietur, aggravandum non fuisse, sed appellandum, poterit appellari, & è converso, licèt interim sint elapsi decem dies ex dictis supra *numer. 59.*

130 Illa tamen specialia observantur in hoc modo interponendi gravamen, quòd, scilicet, potest una ex duabus formis interponi, scilicet, vel per terminum in actis, faciente, scilicet, scriba in actis terminum, in quo declaret, *N. aggravasse, &c.* vel in scriptis, vulgò, *per requerimento de agravo:* quas ambas formas agnovit, *Ordinat. lib. 1. dict. tit. 80. §. 9. & tit. 6. §. 5. ibi. Nos requerimentos de agravo, ou por termo nos autos.* Et videtur primus modus propriè convenire, quando acta jam sunt formata, & rationes illius articuli, in quo aggravatur in ipsis actis discussæ. Secundus verò modus, quando gravamen non incidit in aliquam causam, super qua sint acta formata, quia per illum modum latius declaratur jus partis aggravantis, & de causa gravaminis meliùs constat: quod tunc magis necessarium est, cum acta non sint antea formata,

formata, & sic non possit per processum negotium clarescere.

- 113 Existimo tamen, quòd, quando gravamen interponitur per terminum in actis tantum, omnino ab illis extrahenda est per scribam, sive tabellionem copia, sive transumptum illius interpositionis gravaminis, ut super eo præparetur gravamen, detorque ejus copia judici, & parti adversæ ad respondendum. Moveor quia *Ordinatio* disponit hujusmodi gravamina debere separatim à processu principali currere *lib. 3. titul. 74. §. 4.* ex illa, ut credo, ratione, ne scilicet, impediaturs cursus causæ principalis, ut innuit dicta *Ordinatio*. ibi, & o feito hirã por diante. Qui sanè impediretur, si ipsorum actorum principalium copia daretur judici, parti, & iterum aggravanti, juxta dispositionem *Ordinat. dict. lib. 1. titul. 80. §. 9. dict. lib. 3. titul. 74. in principio.*

Quoniam verò modus alter, scilicet, interponendi gravamen per scriptum, scilicet. *Per via de requerimento de agravado* usitatur est, etiam, quando gravamen interponitur à sententia interlocutoria in causa principali prolata, ejus formam ponamus; & explicemus. Ille igitur qui, taliter gravamen interponere voluerit, consideratis prius omnibus considerandis, an, scilicet, casus sit gravaminis, an Superior resideat extra quinque leucas [nam intra eas per petitionem regulariter interponitur, licet probabile sit, posse quoque interponi per instrumentum) an adhuc sit intra decem dies; an causa excedat jurisdictionem judicantis, ad quem sit interponendum, & an juste illud interponat, juxta latè dicta suprã, Si tandem nihil inveniat, quod impediat gravaminis interpositionem, sequenti, vel simili forma debbit illud interponere.

Requerimento de Aggravo.

- 132 Do aggravo, que a mim N. he feito pello senhor Doutor N. juiz de fora desta villa de Guimaraens, ou taballião que com este requerido for me darã instrumento de aggravo com a resposta do dito senhor juiz, & da parte ou sem ella, se a dar não quiserem no termo da ley, & arezam de meu aggravo he, que movendome demanda N. por sem mil reis, eu vim com hũa excepçã de incompetencia, allegando como não era morador no districto delle senhor juiz antes na freguesia de Esturãos Concelho de Monte longo aonde avia juizes Ordinarios, per ante os quois devia correr esta causa. E elle senhor juiz me não recebeo a ditta excepçã, & me condenou nas custas do retardamento, & mandou que a causa principal corresse em seus termos, no que me fez notorio aggravo, por quanto, &c. Pello que tudo aggravo como aggravado tenbo pera a Relaçã do Porto aonde espero ser provido, & desaggravado & peço ao escrivão deste aggravo passe sua fee, & certidã de tal & tal cousa, & protesto juntar papeis, instrumentos, & o mais que fizer a bem de minha justiça.

- 133 Diximus pello senhor juiz, &c. exempli causa, eadem enim expressio debet fieri, mutatis, mutandis si sit Auditor, Præses, vel aliùs, à quo aggravatur.

Diximus instrumento de aggravo, quia posuimus exemplum formæ in iudice, coram

ram quo tabelliones scribunt, qui juxta dicta supra *num.* 121. concedunt instrumenta, si autem sit scriba Correctoris, Auditores, &c. petenda erit charta testimonialis, juxta dicta supra *num.* 128.

Diximus *com reposta do senhor juiz, & da parte*, quia ipsi respondent, juxta dicta supra *num.* 98.

Diximus, *vm com huma excepçam de incompetencia*. Exempli causa, nam si alia fuerit, in qua gravamen fundatur illa exprimenda erit.

Diximus, *Por quanto, &c.* hic enim debet interponens declarare rationes gravaminis de facto, & de jure, in quo tamen loco Advocatus non debet esse fastidiosus, sed brevis, substantialis.

Diximus *como aggravado tenho*, nam utile est antea gravamen habere interpositum, facto de hoc termino apud acta, quia, si forte coram judice pars non offerat hujusmodi requisitionem, id est, *requerimento de agravado*, vel quando illud offertur, jam decem dies transacti sint, illud non rectè interponitur.

Diximus, *pera a Relaçam do Porto*, quia juxta dicta supra, necessario exprimi debet Superior *ad quem*, nisi in alia interpositione, quæ jam in actis facta sit, jam sit, expressus. Sin autem à judice ad Correctorem fuerit gravamen interpositum, id exprimendum erit: & sic de cæteris. Ut tamen interponatur per instrumentum, vel potius chartam de quomodo hic agimus, regulariter requiritur, quòd resideat tunc extra quinque leucas, & territorium, vulgò *termo*, juxta dicta supra *num.* 26.

Diximus *fee de tal, & tal causa*, quia declarare debet aggravans illa, quæ ex actis petit ad suum gravamen justificandum, & scriba debet suam præstare fidem de illis, quæ petierit, & ex actis constabunt, & despositione *Ordinat. lib. 1. tit. 80. §. 12. & lib. 3. tit. 74. in principio.*

Diximus, *& protesto juntar papeis, &c.* quia hujusmodi protestatio potest esse utilis in aliquibus casibus. Non tamen credimus, regulariter posse justificari gravamen, nisi in prima instantia, id est coram judice *à quo*, nequè approbamus praxim, secundum quam sæpè fiunt instrumenta, etiam, coram alijs, iudicibus, & offeruntur coram Superiore ad justificandum gravamen, & alia hujusmodi, quæ fieri non posse existimamus, tam quia gravamina non justificantur, nisi coram judice *à quo*, ut diximus supra *num.* 53. quam etiam, quia in judicio Superiori non admittuntur partes, nequè illis datur copia nisi utraque parte petente, & consentiente, ut probavimus supra *num.* 102. & 103. Nequè alia scriptura ibi potest offerri, nisi simplex petitio, in qua referatur gravamen illatum aggravanti, ut resolvimus dicto *num.* 103.

Gravamine sic, vel aliter interposito, judex nihilominus in causa procedit, ut diximus supra *num.* 65.

134 Tabellio, sive scriba dat copiam iudici, & parti ad respondendum, ut sæpè diximus, & elapsis terminis cum responsione, vel sine illa, si judex vel partes non dederunt, extrahit transumptum actorum illorum, quæ formata fuerunt circa gravamen: quæ debent esse separata à processu principali, juxta *Ordinat. lib. 3. dist. tit. 74. §. 4.* & dicta supra, & hoc transumptum tradit parti, juxta dispositionem *Ordinat. dist. tit. 74. §. 3.* & jam supra diximus *num.* 101. quare tra-

datur ipsi parti, & non fideli, prout fieri debere diximus, quando per viam petitionis aggravatur.

Ille verò, qui gravamen interposuit taliter se gerere debet, ut possit intra triginta dies computandos à die gravaminis interpositi, illud Superiori præsentare, & in casu *Ordinat. lib. 1. tit. 62. §. 78.* scilicet, quando aliquis aggravat ab eo quòd eligitur ad receptorem gabellarum vulgò *Recebedor das fizes*, intra decem dies ab electione. alias, qui intra prædictos terminos non præsentat, audiri non debet; nec judex Superior de tali gravamine cognoscere, dictante *Ordinat. lib.*